

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**REFLEXE PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY
A JEJÍHO PREZIDENTA T. G. MASARYKA NA
STRÁNKÁCH VATIKÁNSKÉHO LISTU
L'OSSERVATORE ROMANO**

Vedoucí práce: doc. PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Autor práce: Bc. František Talíř

Studijní obor: HISn

Ročník: III.

2019

Prohlašuji, že svou diplomovou práci s názvem „Reflexe první Československé republiky a jejího prezidenta T. G. Masaryka na stránkách vatikánského listu L'Osservatore Romano“ jsem zpracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. května 2019

.....
Bc. František Talíř

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat svému školiteli, doc. Marku Šmídovi, za jeho velkou ochotu, otevřenost a mnoho dobrých rad, které mi poskytl při konzultacích mé diplomové práce. Děkuji mu také za laskavé poskytnutí digitalizovaných výtisků L'Osservatore Romano coby hlavního historického pramene mého studia. Jsem vděčný také řediteli diecézní knihovny a archivu ve Viterbu, prof. Luciano Osbatovi, za velmi vstřícné přijetí a pomoc při výběru italské odborné literatury. V neposlední řadě patří můj dík rodičům, sourozencům a přátelům, bez jejichž podpory by mohla tato práce vzniknout jen těžko.

Anotace

Cílem předkládané práce je přiblížit realitu první Československé republiky pohledem ze zahraničí, konkrétně prostřednictvím vatikánského deníku *L'Osservatore Romano*. Tato realita v sobě obsahuje více rovin a proto se jednotlivé kapitoly věnují reflexi celkového politického vývoje republiky, osobnosti jejího prvního prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka a situace katolické církve v zemi ze strany novinářů vatikánského listu. Jelikož byl jejich pohled nutně ovlivněn katolickou orientací listu, pracoval autor při zpracování tématu i s jinými periodiky a dalšími dokumenty, díky nimž mohl dosáhnout větší názorové plurality v jednotlivých otázkách. Čerpal proto také z některých dalších italských a českých novin, pastýřských listů československých biskupů, vzpomínek aktérů tehdejších událostí či z různých rozhovorů a projevů významných politických osobností. Svým výzkumem se však především pokusil nalézt odpověď na otázku, jakým způsobem oficiální periodikum Svatého stolce na svých stránkách informovalo o dění v meziválečném Československu.

Abstract

The aim of this diploma thesis is to expound the reality of the first Czechoslovak Republic through the foreign point of view, more precisely through the Vatican daily newspaper *L'Osservatore Romano*. Since the reality is immensely complex, individual chapters deal with topics of overall political development's reflection, the personality of the first Czechoslovak president Tomáš Garrigue Masaryk and the situation of Catholic Church in the country from the perspective of Vatican press. Due to the influence of reporters' Catholic orientation, the author used other journals and documents to achieve higher levels of the opinion plurality in the particular questions. For this purpose, he worked in his thesis with other Czech and Italian newspapers, pastoral letters which were written by Czechoslovak bishops, memories of contemporary events' actors or different interviews and speeches of important political figures at the time. In the analysis, there is an attempt to answer the question of how the Holy See's official periodical informed of the events in interwar Czechoslovakia.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Československo pohledem L'Osservatore Romano.....	12
2.1	Křehká síla první republiky.....	12
2.2	Válečná léta.....	15
2.3	Vnitropolitický vývoj pod drobnohledem.....	21
2.4	Klíčové téma zahraničních vztahů.....	27
2.5	Válka nebude?.....	32
3	Prezident a Vatikán	37
3.1	Před zvolením hlavou státu.....	37
3.2	Masaryk, il liberatore.....	40
3.3	Národní hrdina.....	44
3.4	Vztah k církvi.....	49
3.5	Nejen politik.....	52
4	Bratři ve víře	56
4.1	Nové výzvy.....	56
4.2	Církev proti státu, stát proti církvi.....	58
4.3	Apoštolská, ale zdaleka ne jediná.....	65
4.4	Praha proti Římu?.....	71
4.5	Dům postavený na skále.....	75
5	Závěr	83
6	Seznam použitých pramenů a literatury	86
6.1	Prameny.....	86
6.1.1	Nevydané prameny.....	86
6.1.2	Vydané prameny.....	86
6.2	Literatura.....	87
7	Obrazová příloha	92

1 Úvod

Cílem předkládané diplomové práce je nastínit realitu první Československé republiky pohledem ze zahraničí, konkrétně prostřednictvím vatikánského deníku *L'Osservatore Romano*. Články a komentáře na toto téma otištěné na jeho stránkách se nezaměřovaly pouze na otázky politické, ale také náboženské, kulturní, ekonomické či vědecké. Autor se proto pokusí představit komplexní obraz Československa v takové podobě, v jaké ji předkládal papežský deník svým čtenářům. Vzhledem ke značnému počtu příspěvků a k omezenému rozsahu práce se však může podrobněji věnovat pouze některým tématům. Mezi ně patří především otázky postavení katolické církve v Československu a její vztahy s vládou i s tehdejší společností, vnitropolitický vývoj státu, jeho mezinárodní postavení a v neposlední řadě také činnost představitelů republiky, zvláště prvního prezidenta Tomáš Garrigue Masaryka (1850-1937).

K zasazení jednotlivých okruhů do kontextu československého, evropského i světového vývoje je nutné pracovat s odbornou literaturou. Politickým dějinám dvacátého století se na poli historiografie věnuje řada prací, z nichž mnohé představují kvalitní syntézy sloužící pro dobrou základní orientaci v událostech daného období.¹ Jiné publikace se zaměřují na problematiku mezinárodních vztahů, ekonomického vývoje nebo na zkoumání příčin masové podpory destruktivních ideologií, které se spolu se svými ničivými důsledky staly pro toto století bohužel charakteristickými. Kromě zahraničních autorů, píšících nejčastěji německy či anglicky, se tématu samozřejmě věnují také čeští historici.² Vzhledem k zadání předkládané práce bude vhodné čerpat i z odborné literatury italské.³

Intenzivní výzkum probíhá také v oblasti církevních dějin. V případě dějin katolické církve v moderní době existuje množství nosných badatelských témat, ať už jde o otázky diplomacie Svatého stolce, strukturálních změn uvnitř církve, průběhu koncilů a jejich důsledků či zcela rozdílného postavení katolíků v jednotlivých zemích. Některé práce se orientují na soužití různých křesťanských církví a ekumenismus, jiné na dějiny

---

¹ Autory syntéz k politickým dějinám 20. století jsou například Paul Johnson či Vladimír Nálevka.

² První Československá republika je předmětem studia řady českých historiků. Patří mezi ně také Zdeněk Kárník, Věra Olivová či Antonín Klimek, kteří napsali souhrnná díla o jejím politickém a hospodářském vývoji.

³ Ačkoliv nepatří toto téma ke klíčovým otázkám italské historiografie, lze nalézt práce, které se československo-italskými vztahy či samotným Československem zabývají. Větší pozornost je nicméně věnována dějinám republiky ve druhé polovině 20. století.

jednotlivých řádů a kongregací či na proměny každodennosti náboženského života. Mimo to samozřejmě vycházejí monografie významných představitelů církve a životopisy mučedníků totalitních režimů. Církevním dějinám Československa v první polovině dvacátého století se kromě českých a slovenských historiků věnují také jejich zahraniční kolegové, zvláště z Německa.⁴

Spolu se současnými odbornými publikacemi budou v předkládaném textu využity také tituly, jež poprvé vyšly právě v období mezi první a druhou světovou válkou. Jde o texty přímých účastníků tehdejšího dění, kteří v nich refletovali své názory na aktuální politické a náboženské otázky. Patří mezi ně spisy prezidentů T. G. Masaryka a Edvarda Beneše (1884-1948), historika Josefa Pekaře (1870-1937), spisovatele Karla Čapka (1890-1938), novináře Ferdinanda Peroutky (1895-1978), rakouského básníka Stefana Zweiga (1881-1942), italského překladatele Maria Bendiscioliho (1903-1998) či politologa a stoupence fašismu Umberta Naniho (1885-1961).⁵ Poslední jmenovaný hned v úvodu své knihy s názvem *T. G. Masaryk e l'unità cecoslovacca* ke vzniku samostatného Československa napsal: „*Celé historii národního obrození Čechů vládla náhoda. Nejvýraznější prvek této náhody představuje Masaryk.*“⁶ Citace dalších myšlenek uvedených autorů tak obohatí a doplní závěry získané studiem pramenů.

Mezi ně patří na prvním místě deník *L'Osservatore Romano*. Ten je dodnes oficiálním periodikem Svatého stolce, vydávaným již od roku 1861. V rámci heuristické přípravy autor v digitalizované podobě prostudoval všechna vydání z období od počátku ledna 1914 do konce března 1939 a vybral z nich ta, která obsahovala zprávy související se zadáním práce. Jednotlivé příspěvky lze rozdělit do dvou skupin. První z nich je o něco početnější a tvoří ji většinou stručné články informující o nejrůznějších církevních slavnostech či politických jednáních. Druhou skupinu představují badatelsky zajímavější komentáře, jejichž pisatelé často velmi podrobně popisovali své názory na konkrétní osoby a události. V některých případech se pod text podepsali celým jménem, obvykle však pouze iniciálami a nezřídka zůstaly komentáře zcela anonymní.

Deník pochopitelně reprezentoval názory papeže a kurie nejen v otázkách víry, ale i v záležitostech politického a diplomatického charakteru. Z této pozice se proto

---

⁴ Mezi českými historiky jsou to například Pavel Marek, Marek Šmíd a Jaroslav Šebek. Mezi německými pak Martin Schulze Wessel, Martin Zückert či Helmut Slapnicka.

⁵ Kromě vztahu Itálie a Československa se Umberto Nani věnoval ve svých publikacích také poměrům své země k jiným státům východní Evropy, zvláště Jugoslávie.

⁶ Umberto NANI, *T. G. Masaryk e l'unità cecoslovacca*, Milano 1931, s. 11.

nejednou vymezil i vůči jiným katolickým periodikům, jejichž příspěvky údajně nebyly plně v souladu s postoji Vatikánu. Jako příklad lze uvést kritiku listu *Parte Guelfa* v roce 1925. Tento časopis, jenž se profiloval jako katolický a zároveň silně antifašistický, založil krátce předtím spisovatel a pozdější poslanec Iginio Giordani (1894-1980).⁷ Protože však již v té době probíhala přípravná jednání k uzavření pozdějších Lateránských dohod mezi církví a italským státem a přílišná kritika politického vývoje v zemi věci neprospívala, distancoval se *L'Osservatore Romano* vůči *Parte Guelfa* poměrně ostře stylizovaným vyjádřením o tom, že jeho obsah je: „daleko od postojů a hodnot Svatého stolce.“⁸

V průběhu vymezených dvaceti pěti let deník několikrát změnil svoji podobu. Zatímco během válečných let se každé vydání skládalo ze čtyř stran textu, později došlo k rozšíření na šest, respektive osm stran. V případě mimořádných událostí jich mohlo být i dvanáct a více. Ve třicátých letech začal list publikovat také fotografie, které se postupně staly součástí téměř každého čísla. V celém sledovaném období si nicméně deník ponechal stejnou strukturu, v jejímž rámci od sebe odděloval zprávy ze světa, z Itálie a z města Říma. Nemalý prostor dostávala na jeho stránkách také reklama.⁹

Z celkových 5.851 čísel, která vyšla v uvedeném časovém horizontu, jich 2.396 obsahovalo příspěvky o Československu. Jejich počet v jednotlivých letech a měsících byl však proměnlivý. Zatímco v případě důležitých událostí psal list o dění v zemi prakticky každý den, jindy o něm vyšly pouze dva až tři články měsíčně. Mezi nejvíce reflektovaná témata, která se zároveň stala hlavními zprávami na titulních stranách deníku, patřila kromě vzniku republiky a jejího konce také tzv. Marmaggiho aféra, jubilejní svatováclavské slavnosti a první sjezd československých katolíků.¹⁰

Pro historika je samozřejmě nezbytně nutné přistupovat k tomuto prameni kriticky a autor si proto ještě před vlastním badáním položil otázku, kdo a pro koho příspěvky na stránkách *L'Osservatore Romano* psal. Papežský deník se přirozeně profiloval jako

---

⁷ Concetta ARGIOLAS, *Giordani e 'Parte Guelfa'*, in: Tommaso Sorgi (ed.), Iginio Giordani. Politica e morale, Roma 1995, s. 187-206.

⁸ *L'Osservatore Romano*, 27. 8. 1925.

⁹ Deník vycházel, stejně jako dnes, každý den kromě pondělí.

¹⁰ Do poloviny dvacátých let se počet výtisků obsahujících články o Československu pohyboval mezi jedním a dvěma sty ročně. Ve druhé polovině dvacátých let a v první polovině let třicátých došlo k poklesu na padesát až sto čísel za jeden rok. Od druhé poloviny třicátých let však začal zájem deníku o dění v republice opět plynule narůstat a roku 1938 vyšlo dokonce 242 výtisků se články týkajícími se Československé republiky. Tento počet byl v rámci daného období nejvyšší, nejnižší představoval naopak rok 1927 se 43 čísly.

katolické periodikum, popisující a hodnotící všechny události z pohledu církve.¹¹ Stručné články obsahující pouze fakta možná lze vnímat z dnešního úhlu pohledu jako objektivní, to však rozhodně nelze říct o komentářích usilujících o obhajobu správnosti katolického učení a přístupu ze strany církve v jednotlivých kauzách. Zároveň je potřeba dodat, že chápání novin jako argumentačního prostředku určité skupiny obyvatelstva bylo v tehdejší době zcela legitimní a při správném přístupu může tato skutečnost představovat pro historické bádání dokonce výhodu.

K dosažení větší názorové plurality proto autor použije i jiné zdroje. Jak již bylo uvedeno výše, práce si klade za cíl představit pohled vatikánského listu na první Československou republiku. Tento pohled, pevně svázaný s katolickou orientací listu, bude možné lépe pochopit v konfrontaci s příspěvky z jiných periodik, která nejednou zastávala diametrálně odlišná stanoviska.¹²

Další sekundární pramen pro předkládanou diplomovou práci představují některé dokumenty, jež vyšly tiskem v rámci edičního zpracování. Mezi ně patří například pastýřské listy československých biskupů, v nichž coby nástupci apoštolů vysvětlovali věřícím postoje církve v politických, sociálních a náboženských otázkách.¹³ Kromě nich lze ke komparaci odlišných názorů na stejné skutečnosti využít také nejrůznější projevy, korespondenci, diplomatické nóty, rozhovory či prohlášení významných aktérů tehdejších událostí.

Z hlediska struktury se práce dělí na tři kapitoly. Téma první z nich představuje reflexi celkového politického vývoje Československé republiky v meziválečném období ze strany vatikánského deníku. Jednotlivé podkapitoly se zaměří na to, jakým způsobem list informoval o vzniku, vnitropolitickém vývoji, zahraničních vztazích i postupném zániku samostatné republiky.

Cílem druhé kapitoly je přiblížit stanoviska papežského periodika k osobě prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Vzhledem k tomu, že o něm deník nepsal pouze v souvislostech s výkonem prezidentského úřadu, bude užitečné rozdělit příspěvky do několika kategorií odpovídajících podkapitolám o Masarykově působení v zahraničí,

---

¹¹ Katolicky orientovaných periodik existuje v Itálii dodnes značné množství. *L'Osservatore Romano* však zůstal od svého založení jediným oficiálním deníkem Svätého stolce.

¹² Mezi tato periodika patří čtyři italské deníky, a sice *La Stampa*, *Corriere della Sera*, *Il Messaggero* a *Stampasera*. Z českých novin jsou to *České slovo*, *Lidové noviny*, *Lidové listy*, *Národní listy*, *Jihočech* a *Přítomnost*.

¹³ Pastýřské listy československý biskupů z let 1918-1945 edičně zpracovali Jakub Formánek a Marek Šmíd.

o postavení v rámci republiky, o mimopolitických aktivitách a o vztahu ke katolické víře, který pro list představoval velmi důležité téma.

Poslední kapitola se věnuje otázce postavení církve v Československu. Ta byla pro *L'Osservatore Romano* zcela zásadní a obsahovala v sobě několik rovin. Mezi ně patřil nejen vlastní život církve a její komplikovaný poměr ke státu a jeho reprezentantům, ale také soužití katolíků s jinými křesťanskými církvemi a s liberálně smýšlejícími obyvateli země.

Určit okruhy badatelských otázek bylo možné díky rozdělení jednotlivých příspěvků do uvedených kategorií v rámci primárního heuristického zpracování pramenů. Daná struktura může přispět k lepšímu pochopení toho, jakým způsobem oficiální periodikum Svatého stolce své čtenáře o Československu informovalo. Odhalit tento způsob představuje zároveň klíčovou otázkou, na kterou se autor předkládané práce pokusí nalézt odpověď.

2 Československo pohledem L'Osservatore Romano

2.1 Křehká síla první republiky

Československá republika vznikla jako jeden z nástupnických států Rakousko-Uherska, k jehož rozpadu došlo vlivem prohry v první světové válce. Během ní rostla kvůli útrapám spojeným s konfliktem touha jednotlivých národů po samostatnosti a nezávislosti. V případě budoucího Československa byla vůle po odtržení posilována aktivním domácím i zahraničním odbojem, jehož političtí reprezentanti založili v pařížském exilu v roce 1916 Národní radu. Mezi klíčové představitele tohoto orgánu patřil její předseda T. G. Masaryk, generální tajemník E. Beneš a místopředsedové Milan Rastislav Štefánik (1880-1919) a Josef Dürich (1847-1927). Důležitou roli sehrál také Štefan Osuský (1889-1973), jenž se stal ředitelem Československé tiskové kanceláře se sídlem v Ženevě.¹⁴

Úsilí o uznání nároků na národní sebeurčení a rozbití monarchie bylo nakonec úspěšné a ke spontánnímu vyhlášení samostatné republiky došlo v Praze 28. října 1918. Nejvýraznějšími aktéry této události se stala pětice politiků později označovaných za *Muže října*. Byli jimi předseda agrárníků Antonín Švehla (1873-1933), budoucí ministr financí Alois Rašín (1867-1923), novinář a poslanec Jiří Stříbrný (1880-1955), slovenský lékař Vavro Šrobár (1867-1950) a představitel sociálních demokratů František Soukup (1871-1940).¹⁵ Společně tvořili Národní výbor, jenž vydal v onen den prohlášení o nezávislosti státu. Text začínal slovy: „*Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa. Národní výbor, nadaný důvěrou veškerého lidu československého, přejal jako jediný oprávněný a odpovědný činitel do svých rukou správu Tvého státu.*“¹⁶ O dva dny později přijala Slovenská národní rada Martinskou deklaraci, v níž se coby nejvyšší politický subjekt reprezentující slovenský národ rovněž přihlásila k myšlence společné Československé republiky.¹⁷

Po skončení válečného konfliktu následovala mírová konference ve Versailles, na které Československo zastupovali předseda vlády Karel Kramář (1860-1937) a ministr

---

¹⁴ Robert KVAČEK, *České dějiny II*, Praha 2002, s. 91-92.

¹⁵ Tamtéž, s. 98.

¹⁶ Karel DOSKOČIL, *Listy a listiny z dějin československých 869-1938*, Praha 1938, s. 140.

¹⁷ Ľubomír LIPTÁK, *Slovensko v 20. storočí*, Bratislava 2011, 74-75.

zahraničí E. Beneš. Konference potvrdila legitimní existenci nového státu a stanovila jeho hranice v rámci nového uspořádání Evropy. Právě otázka hranic představovala pro Československo problém, jehož definitivní vyřešení trvalo několik let. Ne ve všech případech totiž bylo možné jejich určení na základě hranic historických zemí. Nejkomplikovanější situace nastala v tomto ohledu na pomezí Maďarska a Slovenska, které v minulosti tvořilo součást Uherska a zdejší hranici tak musela vymezit až versailleská jednání. K územním sporům a vojenským konfliktům docházelo i s Polskem v oblasti Těšínska. Armáda musela zasahovat také v německých pohraničních oblastech, kde probíhaly pokusy o separaci.¹⁸ První Československou republiku tvořilo celkem pět územních celků, a sice Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko a Podkarpatská Rus.

Mezi jednotlivými oblastmi ovšem panovaly velké rozdíly. Zatímco Čechy, Morava a Slezsko patřily dříve do tzv. Předlitavska, tedy do západní části rakousko-uherské monarchie, Slovensko a Podkarpatská Rus spadaly do části východní a z hlediska průmyslového vývoje výrazně zaostávaly. Nejinak tomu bylo i v otázkách školství, zdravotnictví a celkové výše životní úrovně. To nejlépe dokládá fakt, že se do konce roku 1937 podařilo elektrifikovat 60,9 % obcí v Čechách, zatímco na Slovensku to bylo jen 23,5 % a na území Podkarpatské Rusi dokonce pouze 11,8 % obcí.¹⁹

Regiony odlišovaly také různé sociální a kulturní zvyklosti či míra religiozity. V Čechách, symbolizovaných hlavním městem Prahou, docházelo do jisté míry k odklonu nejen od katolictví, ale i od křesťanství obecně. Toto sekulární a liberální smýšlení na západě republiky však směrem na východ úměrně sláblo s tím, čím více si tamní obyvatelstvo uchovávalo své hluboké a tradiční náboženské cítění.

Ačkoliv se Československo při svém vzniku prezentovalo jako stát národnostně jednotný, otázka multietnicity zaniklé habsburské monarchie zůstala aktuální. Rozdíl spočíval pouze ve výměně rolí. Zatímco v Rakousko-Uhersku představovali Němci většinu, v nově vzniklé republice ji tvořili Češi a Slováci spojení v jeden národ. K němu se při sčítání v roce 1921 přihlásilo 8.760.937 obyvatel, Němců žilo na území státu 3.123.568. Další menšiny představovali Maďaři (745.431), Rusíni (461.849), Židé (180.855) a Poláci (75.853). Celkem žilo v Československu v daném roce 13.374.364 obyvatel, přičemž 25.871 z nich se přihlásilo k jiné než k některé z výše uvedených

---

¹⁸ Vladimír NÁLEVKA, *Světová politika ve 20. století I*, Praha 2000, s.15-16.

¹⁹ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*, Praha 2002, s. 43.

národností. Podle dalšího sčítání z roku 1930 došlo k nárůstu počtu obyvatel na 14.479.565, poměr mezi jednotlivými národy však zůstal zhruba stejný.²⁰

Z hlediska politického uspořádání byla Československá republika od svého založení parlamentní demokracií. V čele státu stál prezident, jenž měl především reprezentativní povinnosti a jehož exekutivní pravomoci byly velmi omezené. Podle ústavy, přijaté 29. února 1920, směl zůstat ve funkci maximálně po dvě volební období. T. G. Masarykovi jako zakladateli státu však udělili zákonodárci výjimku a hlavou státu byl proto zvolen hned čtyřikrát. Prezidentem tak zůstal až do své rezignace v prosinci 1935. Jeho nástupcem se stal dosavadní ministr zahraničí E. Beneš.

Parlament se skládal ze dvou komor, a to ze senátu a z poslanecké sněmovny. Významný faktor důležitý pro stabilitu politické scény představovalo do jisté míry neformální uskupení označované jako *Pětka*. Tu tvořili předsedové nejsilnějších politických stran, kteří se scházeli ke společným jednáním a spolu s prezidentem prakticky určovali politický vývoj v zemi. V období první republiky se uskutečnily čtyři parlamentní volby, jež proběhly v letech 1920, 1925, 1929 a 1935. Poslední z nich vyhrála Sudetoněmecká strana, což jasně ukazovalo na fenomén nastupujícího nacionalismu. I přes nárůst extremismu a posilování autoritativních systémů vlády v okolních zemích se nicméně představitelům státu podařilo uhájit demokratické principy, na jejichž základech Československo vzniklo. Celkem se za doby existence první republiky vystřídal u moci dvacet tři vlád.²¹

Z hlediska mezinárodních vztahů se Československo nacházelo i vzhledem ke své geografické poloze na rozmezí mezi státy západní a východní Evropy. Velmi dobré vztahy udržovalo v meziválečném období zejména s Francií, stejnou důležitost pak měla i spolupráce s Velkou Británií a se Spojenými státy. Demokratické uspořádání mnohonárodnostního Švýcarska představovalo pro republiku vzor, jehož se však nepodařilo ani přes veškeré úsilí dosáhnout. Klíčovým faktorem zahraniční politiky se stala spolupráce s Rumunskem a Jugoslávií v rámci Malé dohody, jejímž cílem bylo zajistit stabilitu v regionu, ve kterém docházelo po rozpadu Rakousko-Uherska k napětím mezi nástupnickými státy. Představitelé republiky usilovali také o korektní vztahy s Ruskem, resp. Sovětským svazem. Charakteristický byl pro dané období komplikovaný

---

²⁰ Andrej TÓTH – Lukáš NOVOTNÝ – Michal STEHLÍK, *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012, s. 625-627.

²¹ Jan KŘEN, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005, s. 401.

poměr Československa se sousedními státy, především s Maďarskem a později s Německem.²²

Zánik první Československé republiky přímo souvisel s uzavřením Mnichovské dohody na konci září 1938, na jejímž základě došlo ke ztrátě rozlehlých pohraničních území ve prospěch Říše. Následující měsíce do nacistické okupace zbytku země a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v polovině března 1939 jsou označovány pojmem druhá republika. Jejím prezidentem se stal po odjezdu E. Beneše do exilu předseda Nejvyššího správního soudu Emil Hácha (1872-1945).

2.2 Válečná léta

„*Celé město slaví.*“²³ Těmito slovy komentoval *L'Osservatore Romano* atmosféru posledních říjnových dní roku 1918 v Praze po vyhlášení vzniku samostatné republiky. Své čtenáře informoval nejen o probíhajících demonstracích, ale také o odstraňování orlic z veřejných budov a o jejich nahrazování československými státními symboly. Články na toto téma byly nicméně většinou stále ještě zařazeny do rubriky nazvané *In Austria-Ungheria*. Stejně tak tomu bylo i po několik následujících měsíců, než se objevila nová rubrika s názvem *Nella Czecho-Slovacchia*.

Vatikánský deník se snažil psát o tehdejších událostech co možná nejpodrobněji a pro přehlednost dynamického politického vývoje často spojoval různé zprávy do článků shrnujících situaci v jednotlivých evropských státech. Činil tak už během válečných let a informace o dění v Čechách a v dalších částech budoucího Československa tak ve většině případů uváděl pouze v souvislostech se zprávami z monarchie, které byly navíc zpravidla převzaty od švýcarských zdrojů.

I tak je však na jeho stránkách možné poměrně dobře sledovat postupnou proměnu vztahu Čechů a Slováků k centrální vídeňské vládě. V prvním roce válečného konfliktu vatikánský deník ještě psal o společných českoněmeckých oslavách vítězství Ústředních mocností, které se odehrávaly v Praze a list je popisoval jako: „*nadšené demonstrace plné radosti.*“²⁴ Už od následujícího roku se nicméně mohli čtenáři papežského periodika dočíst o proměně nálad kvůli represím, mezi něž patřily nejen procesy proti politickým

---

²² Antonín KLIMEK – Eduard KUBŮ, *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha 1995, s. 9-10.

²³ *L'Osservatore Romano*, 31. 10. 1918.

²⁴ *L'Osservatore Romano*, 28. 8. 1914.

odpůrcům, ale také cenzura novin a další formy omezování svobody.²⁵ Nechyběly například články o zatčení poslance Říšské rady Aloise Rašína (1867-1923), o zrušení periodik *Naše Hlasy* a *Směr*, o zavedení němčiny jako úředního jazyka či o odsouzení Karla Kramáře (1860-1937) a dalších členů domácího odboje k trestu smrti za velezradu.

V národě sice i nadále převládala loajalita vůči monarchii, ubývalo jí však úměrně s tím, jak na obyvatelstvo stále tíživěji doléhaly potíže se zásobováním. I o nich vatikánský list v rámci možností informoval, když například otiskl zprávu převzatou od *Teplitz Schönauer Anzeiger* popisující horší osvětlení ulic v Teplicích kvůli nedostatku uhlí. Ze stejného důvodu docházelo také k částečnému omezení pražské tramvajové dopravy či k nuceným úpravám vyučovacích hodin ve školách, protože nebylo možné dostatečně vytápět učebny. List informoval i o explozi továrny na výrobu munice v Bolevci, při které zahynulo dvě stě lidí a dalších asi tisíc bylo zraněno. Jednotlivé problémy spolu přirozeně úzce souvisely. V prosinci 1917 musela zastavit produkci elektrárna v Kolíně, což postihlo podle údajů deníku 14 měst a 35 obcí. Důvodem byl opět nedostatek uhlí, kvůli němuž muselo v následujících měsících přerušit práci také osm cukrovarů a patnáct továren. Zároveň se zastavila doprava na šesti železnicích. Situace se v Čechách i nadále zhoršovala a v dubnu 1918 ji list popisoval jako zoufalou, což dokládá mj. informacemi o nárůstu počtu onemocnění a nedostatku potravin v některých regionech. Ceny na černém trhu proto strmě stoupaly, zatímco reálné platy většiny obyvatelstva postupně klesaly.²⁶

Tíha války se nakonec stala pro obyvatelstvo neúnosnou a z důvodu vzrůstajícího napětí ve společnosti začaly propuknout demonstrace. Ty spolu s početnými stávkami probíhaly od poloviny roku 1917 v Praze i v dalších městech. Například ve Vítkovicích zemřelo pět lidí po zásahu vojáků potlačující dav bouřící se proti nedostatku jídla. Deník se také snažil uvádět oficiální zprávy z monarchie na pravou míru, tak jako tomu bylo v případě výpadku pražského pouličního osvětlení. Jeho příčinou měly být blíže nespécifikované technické problémy, ve skutečnosti však šlo o stávkou zaměstnanců města zajišťujících fungování elektriny. K té se později připojili i řidiči tramvají. Podobných stávek probíhala celá řada, především v továrnách. Obrovského rozsahu dosáhla zejména generální stávka v lednu 1918.²⁷ Podle zpráv deníku měly tyto protesty především

---

²⁵ Zdeněk TOBOLKA, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl IV., 1914-1918*, Praha 1936, s. 66-81.

²⁶ Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, Praha 2003, s. 244-246.

²⁷ Z. KÁRNÍK, *Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral?*, Praha 1916, s. 193-201.

politický charakter, protože je podporovala řada politiků bojujících proti monarchii včetně na svobodu čerstvě propuštěného K. Kramáře. Jeden z komentátorů vatikánského listu situaci hodnotil slovy: „*V Čechách nastal obrovský neklid.*“²⁸

Noviny sehrávaly v napjaté situaci klíčovou roli a některé z nich dokonce publikovaly otevřené výzvy mobilizující české obyvatele k boji za národní samostatnost. *L'Osservatore Romano* například citoval *Venkov* píšící o tom, že: „*Čechy už nemůže od touhy po nezávislém státu nic odradit.*“²⁹ Vídeňská vláda se je proto snažila cenzurovat a případně i zabraňovat jejich distribuci. Stejně tak se snažila potlačovat a zakazovat protirežimní manifestace, jako například plánovaný koncert opěrní pěvkyně Emy Destinnové (1878-1930) v květnu 1918, na kterém měl promluvit také představitel národních socialistů Václav Klofáč (1868-1942). To se jí sice podařilo, následným mohutným demonstracím při příležitosti výročí bitvy u Lipan o několik dní později však již zabránit nedokázala.

Není bez zajímavosti, že se cenzura a omezování dotýkaly také novin italských, papežský deník nevyjímaje. V některých vydáních z období válečného konfliktu tak byla místo celých odstavců ponechána pouze bílá místa, uprostřed nichž bylo v závorce napsáno *censura*.

Redaktoři vatikánského deníku zprostředkovávali novinové komentáře jak ze zemí hlásících se k Dohodě, tak i z těch, jež patřily mezi Ústřední mocnosti. Od *Berliner Tageblatt* převzali zajímavý přírůstek hovořící o tom, že: „*Centrální rakouská vláda bude mít brzy v Čechách stejný vliv jaký má vláda lidu v Petrohradu na dění ve Finsku.*“³⁰ Z opačného tábora zase list citoval *New York Sun*, který touhu Čechů po osvobození nepřisuzoval pouze válečným událostem, ale označoval ji za: „*Produkt mnohých a mnohých let bezpráví, které zapříčinily nynější mocný boj proti nespravedlivé a nerovné vládě.*“³¹

Po skončení války už deník přebíral zprávy a komentáře týkající se Československa nejčastěji přímo od česky psaných periodik. Hned po zveřejnění mírové smlouvy s Rakouskem psal o velkém uspokojení s jejím textem ze strany *Českého slova* a *Národních listů* a naopak o nemalém zklamání na stránkách německého *Prager*

---

²⁸ *L'Osservatore Romano*, 5. 8. 1917.

²⁹ *L'Osservatore Romano*, 1. 8. 1917.

³⁰ *L'Osservatore Romano*, 26. 1. 1918.

³¹ *L'Osservatore Romano*, 9. 6. 1918.

Tageblatt. Ten smlouvu považoval za příliš tvrdou, protože oddělila miliony Němců od jejich mateřské vlasti. V dalších případech přinesl vatikánský deník například přeložený rozhovor E. Beneše pro *Venkov* či jeho vyjádření pro *Lidové noviny*, kde ministr zahraničí hodnotil postavení republiky jako zdaleka nejlepší mezi všemi ostatními nově vzniklými státy a obhajoval politickou orientaci země směrem ke Spojeným státům.

L'Osservatore Romano také nejednou zveřejňoval znění oficiálních prohlášení zainteresovaných vlád. Patřil mezi ně například protest Rakousko-Uherska proti uznání československých legií jako spojeneckých sil ze strany Velká Británie v srpnu 1918. V něm se mj. psalo o existenci českého národa pouze ve fantazii Dohody a legionáři v něm byli označeni za zrádce.³² Později list přinesl znění japonského uznání nároku Československa na samostatnost, který tamní vláda označila za spravedlivý a vyjádřila se k němu se sympatiemi a hlubokým zájmem. Po skončení války si zase mohli čtenáři v italském překladu přečíst telegram prezidenta Spojených států Thomase Woodrowa Wilsona (1856-1924) adresovaný nově osvobozeným národům, ve kterém vyjádřil víru v poklidné a nekrvavé předání státní moci. Následně deník otiskl i prohlášení císaře Karla (1887-1922) o jeho snaze zachránit národy monarchie od válečných hrůz, o což dle svých slov usiloval ihned po svém nástupu na trůn.

Politickou aktivitu českých stran sdružených v poslanecké sněmovně říšské rady do Českého svazu začal vatikánský deník podrobněji reflektovat až od chvíle, kdy na konci června 1917 podaly tzv. státoprávní prohlášení.³³ Od té doby pravidelně psal o vyhocených jednáních poslanců, při nichž stále častěji docházelo ke střetům mezi zástupci jednotlivých národů. Jako příklad lze uvést příspěvek z března 1918 popisující schůzi, na které českého poslance Františka Soukupa (1871-1940) hovořícího o katastrofických podmínkách v Praze přerušil německý poslanec Karl Hermann Wolf (1862-1941) s tím, aby mlčel, protože Praha se měla dle jeho mínění mnohem lépe než města německá. Následovala série urážek mezi Čechy a Němci, načež ti první začali po Wolfovi házet kousky cukru. Autor článku dále popsal, že po slovních útocích chtěli poslanci přejít k fyzické konfrontaci a schůze proto byla raději přerušena. List závěrem konstatoval, že: „*Všechny slovanské strany bojují proti vládě.*“³⁴

---

³² Z. TOBOLKA, *Politické dějiny*, s. 371.

³³ Tamtéž, s. 248.

³⁴ *L'Osservatore Romano*, 1. 6. 1917.

Zasedání jednotlivých evropských parlamentů, včetně toho rakouského, věnoval vatikánský deník velkou pozornost a obsírně je na svých stránkách popisoval. Přinášel nejen informace o průběhu jednání a nejdůležitější myšlenky projevů, z nichž často doslovně citoval, ale popisoval také reakce, které vyvolaly. Typický příklad představuje reportáž ze zasedání sněmovny ve Vídni na počátku října 1918, tedy krátce před skončením války. Napjatou atmosféru v sále přibližovaly čtenářům poznámky uvedené v závorkách na konci jednotlivých odstavců. Je v nich popsáno, že se už od prvních vět projevu tehdejšího předsedy vlády Maxe Hussarka (1865-1935) ozýval nesouhlas v řadách poslanců slovanských národností. Protesty Čechů dokonce přešly v křik a o něco později už dotyční jeho projev přerušovali hlasitým tlučením do poslaneckých lavic. Takovýto průběh jednání nicméně nebyl ojedinělý. Už předtím vatikánský deník informoval o tom, že Češi na půdě parlamentu deklarují: „*Nenávist k monarchii a touhu po zničení Rakouska navěky.*“³⁵

L'Osservatore Romano psal nejen o politickém boji českých poslanců v rámci monarchie, ale také o diplomatických aktivitách budoucího prezidenta T. G. Masaryka v exilu či o organizaci československých legií. V souvislosti s nimi zdůrazňoval kromě vojenských úspěchů rovněž jejich důležitou roli při rozhodování jednotlivých států o podpoře československé nezávislosti. Příkladem může být komentář, převzatý od *New York Times*, o tom, že své právo na národní samostatnost Češi zaplatili krví v bojích po boku Dohody. V jiném příspěvku deník zprostředkoval vyjádření respektu ze strany francouzského prezidenta Raymonda Poincaré (1860-1934), jenž o legionářích mluvil jako o heroických vojácích, kteří zanechávají budoucím generacím jedinečný příklad morální síly, vytrvalosti a patriotismu.

I přesto, že legionářů bylo nepoměrně méně než jejich bratří bojujících v zájmu monarchie, představovali nezanedbatelnou vojenskou sílu. Celkem se do legií přihlásilo 145.614 mužů. Téměř polovina se k nim připojila v Rusku, další pak ve Spojených státech, Itálii, Francii, Velké Británii a v Srbsku.³⁶ V rámci vojenských akcí vzbudily legie pozornost deníku především při obsazení transsibiřské magistrály. Tehdy list citoval *Times* informující o Česích ovládajících Sibiř a o dva týdny později o nich sám napsal

---

³⁵ *L'Osservatore Romano*, 27. 7. 1918.

³⁶ Marek ŠMÍD, *Vatikán a první světová válka. Proměny zahraniční politiky Svatého stolce v letech 1914-1918*, Brno 2016, s. 79.

jako o pánech osm set kilometrů dlouhého území. Své čtenáře pak i nadále informoval o jejich postupu nejen na východě, ale také ve Francii a v dalších zemích.

Jak již bylo uvedeno výše, ke spontánnímu vyhlášení Československé republiky došlo 28. října 1918, a to i přesto, že se prezident T. G. Masaryk a další představitelé Národního výboru nacházeli v té době ještě mimo její území. Tento akt, považovaný za den vzniku samostatného Československa, však na stránkách *L'Ossevatore Romano* žádným zvláštním způsobem zdůrazněn nebyl, ačkoliv o probíhajících demonstracích a manifestacích v Praze list většinou alespoň v krátkosti informoval. Na mapě Evropy tak vznikl nový mnohonárodnostní stát, byť se jej jeho zakladatelé snažili prezentovat jako národnostně jednotný. Stát, který se hlásil k demokratickým hodnotám, jež se mu navzdory složitým okolnostem dařilo poměrně úspěšně uvádět do praxe.³⁷

O počátcích republiky psal vatikánský deník i přes nepřehlednost poválečné situace poměrně podrobně. Informoval také o jejích problémech, mezi které patřily konflikty na hranicích Slovenska a Maďarska, spory s Polskem v oblasti Těšínska či sílící bolševická propaganda. List samozřejmě věnoval pozornost i snahám Němců o odtržení pohraničních oblastí.³⁸

Poválečným uspořádáním Evropy se zabývala mírová konference ve Versailles zahájená 18. ledna 1919. Po celou dobu svého trvání byla hlavním tématem pro zpravodajství *L'Osservatore Romano*: psalo se v něm především o jednáních vedených velmocenskou pětkou, tedy Spojenými státy, Francií, Velkou Británií, Itálií a Japonskem.³⁹ Působení československých zástupců se deník také věnoval, byť v mnohem menší míře. Lze konstatovat, že významu jednotlivých aktérů na konferenci zhruba odpovídal i počet článků o nich.

Československý ministr zahraničí E. Beneš průběh jednání ve Versailles později hodnotil takto: „*Mírová konference vcelku potvrdila svými usneseními tento evropský a světový vývoj k zdemokratisování politického, sociálního a hospodářského života moderního lidstva. Princip byl zásadně přípuštěn, v řadě věcí v politickém poválečném*

---

³⁷ Giovanni SALEMI, *La costituzione della Cecoslovacchia*, Roma 1946, s. 7-11.

³⁸ Z. KÁRNÍK, *České země v éře první republiky (1918-1929). Díl první. Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918-1929)*, Praha 2000, s. 37-41.

³⁹ Zdeněk VESELÝ, *Dějiny mezinárodních vztahů*, Plzeň 2007, s.213-219.

životě uplatněn, a jako vedoucí myšlenka vývoje Evropy dokonce velmi slavnostně proklamován.“⁴⁰

2.3 Vnitropolitický vývoj pod drobnohledem

Se stejnou pozorností, s jakou se vatikánský deník dříve věnoval zasedání říšského parlamentu v monarchii, psal i o československém zákonodárném Národním shromáždění po vzniku samostatné republiky. O jeho činnosti informoval nejčastěji v článcích s titulkem *All'assemblea nazionale boema*, později také *Parlament czeco-slovaccho* nebo *Camera czeco-slovaccha*. List psal o návrzích a následném hlasování o jednotlivých zákonech, mezi nimi samozřejmě také o přijetí ústavy, jejíž úvod na svých stránkách zveřejnil.⁴¹ Podrobně sledoval i přijetí zákona na ochranu republiky, který byl schválen v březnu 1923 po atentátu na ministra financí A. Rašína. Parlamentem prošel i přes odpor komunistů a státním orgánům poskytl širší pravomoci v boji s nedemokratickými a nestátotvornými silami. Později deník upozornil také na zákon odebírající hlasovací právo vojákům ve službě a na některé další legislativní úpravy.⁴²

Pozoruhodný článek o zasedání sněmovny vyšel na začátku května 1930. Ukázal, že i v Praze mohou schůze probíhat stejně bouřlivě jako dříve ve Vídni. *„Včera se v československém parlamentu odehrály divoké scény, k jakým ještě nikdy dříve nedošlo. Komunisté se vzbouřili proti některým návrhům, které nebyly příliš důležité, a opakovaně přerušovali řečníky z řad sociálních demokratů, kteří posléze napadli jejich poslanecký klub pěstmi. Následovala skutečná bitva, a i když byla schůze přerušena, potyčka ještě dlouhou dobu pokračovala.*“⁴³

Deník pravidelně přinášel i výsledky parlamentních voleb. První z nich, konané v dubnu 1920, proběhly dle jeho informací v poklidu a bez větších problémů. Po sestavení nové vlády uvedl jména jejích členů včetně ministerského předsedy Vlastimila Tusara (1880-1924). Po roce se však tato vláda rozpadla a byla nahrazena novým úřednickým kabinetem pod vedením ministra vnitra Jana Černého (1874-1959), kterého v této pozici o rok později vystřídal E. Beneš. I ten na svou funkci po roce rezignoval, načež se republika přeci jen dočkala relativně stabilní vlády pod vedením předsedy agrárníků

⁴⁰ Edvard BENEŠ, *Demokracie dnes a zítra*, Praha 1948, s. 59.

⁴¹ L'Osservatore Romano, 5. 3. 1920.

⁴² G. SALEMI, *La costituzione*, s. 41-42.

⁴³ L'Osservatore Romano, 4. 5. 1930.

Antonína Švehly (1873-1933). Kdo měl ve věčném městě zájem o československou politiku, mohl všechny tyto proměny sledovat díky politickému zpravodajství papežského periodika, na jehož stránkách se psalo také o volbách komunálních.

List samozřejmě věnoval pozornost i dalším volbám do poslanecké sněmovny konaným v listopadu 1925, ve kterých zvítězila agrární strana těsně následovaná komunisty.⁴⁴ Tentokrát deník přinesl nejen přesné procentuální výsledky, ale i počty získaných mandátů pro jednotlivé strany. Následně informoval o složení a programu nové vlády, jejímž předsedou se stal opět A. Švehla. Ten v jejím čele stál s výjimkou krátké druhé úřednické vlády J. Černého až do roku 1929, kdy jej v této funkci nahradil ministr národní obrany František Udržal (1866-1938).

Vzrůstající podpora komunistů vzbuzovala mezi demokratickými politiky obavy. Ministr zahraničí E. Beneš ve své knize *Demokracie dnes a zítra* hodnotil jejich politiku takto: „*Komunism užíval ve svém boji proti demokracii a buržoasním stranám velmi často různých method propagačních podle hesla, že účel světí prostředky, hledaje ve straně komunistické, jejím cíli a ve státě komunistickém konečný a svrchovaný cíl všeho lidského snažení vůbec, jemuž všecko musí býti obětováno a všechny prostředky k jeho dosažení jsou dovoleny.*“⁴⁵

Propagandě komunismu se snažil stát čelit například i tím, že zakázal vydávání listu *Rudé právo*. Podobným způsobem byl později ve třicátých letech zakázán tisk a dovoz nejen dalších komunistických periodik, ale také těch, která otevřeně hlásala nacistické a fašistické názory. Opatření se stalo jedním z kroků, jimiž vláda usilovala o obranu demokracie v Československu, stále více ohrožované nárůstem extremistických sil. Kromě toho docházelo také k zatýkání a soudním procesům s propagátory těchto ideologií.

V boji proti nim se k československým demokratům připojili také někteří němečtí politici, jež se právem obávali nárůstu nacionalismu mezi svými krajany. Příkladem může být proslov poslance Wolfganga Zierhuta (1886-1946) na půdě sněmovny, jehož část vatikánský deník otiskl. „*My uznáváme Benešovy činy ve prospěch míru a plně je podporujeme. Jsme připraveni obětovat státu cokoli, co může prospět míru u nás*

---

⁴⁴ Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000, s. 144.

⁴⁵ E. BENEŠ, *Demokracie*, s. 76.

*i v zahraničí. Pevně bráníme demokracii. Českoslovenští Němci jsou pro Beneše obránci demokracie a obyvatel všech národností ve státě.*⁴⁶

Alespoň komunisté nicméně výrazně oslabili v dalších parlamentních volbách, které se konaly předčasně na konci října 1929. Vítězství v nich obhájila agrární strana a staronovým předsedou vlády se stal F. Udržal. Těmto volbám věnoval *L'Osservatore Romano* ještě větší pozornost než předchozím dvěma a kromě podrobných výsledků seznámil své čtenáře i s různými možnostmi vládní koalice během povolebních vyjednávání. Udržalův kabinet s některými obměnami vládl až do podzimu 1932, kdy na post premiéra nastoupil další představitel agráriků Jan Malypetr (1873-1947).

Svou pozici obhájil i po volbách v květnu 1935, a to i přesto, že v nich jeho strana nevyhrála. Volby totiž ovládla pod vedením předsedy Konráda Henleina (1898-1945) nestátotvorná a extremistická Sudetoněmecká strana, což představovalo jasný vzkaz o velmi závažné politické situaci v zemi. Ještě téhož roku Malypetrova vláda padla a místo ní nastoupil kabinet Milana Hodži (1878-1944), jenž dříve zastával pozice ministra zemědělství, školství, unifikací a zahraničí.

Ne všichni Němci byli nadšenými podporovateli Henleinovy strany, byť zvláště v pohraničních regionech zvítězila v posledních prvorepublikových parlamentních volbách drtivým způsobem. Příkladem společné snahy o překonání vzrůstajícího napětí mezi oběma národy se stala návštěva hlavy státu E. Beneše ve Vyšším Brodě, kam přicestoval 7. května 1937.⁴⁷ Na náměstí jej nadšeně vítali nejen menšinová Češi, ale také tamní Němci v čele se starostou a zastupitelstvem města. Prezident k této srdečné atmosféře přispěl svým projevem, když řekl, že: „*Sám se cítím být prezidentem všech, prezidentem také Vaším, a všech občanů německého jazyka v tomto státě.*“⁴⁸

Dokladem toho, že setkání nepředstavovalo jen povinné divadlo, lze nalézt v článku periodika *Jihočech* informujícím o výroční schůzi okresního odboru *Jihočeského sboru národohospodářského*, uspořádané ve Vyšším Brodě na počátku září, tedy několik měsíců po prezidentově návštěvě. V příspěvku byla hodnocena takto: „*Z normální bilanční přehledky spolkové práce stala se však význačná, rámeček spolku*

⁴⁶ *L'Osservatore Romano*, 6. 7. 1934.

⁴⁷ Jiří FRANC, *Vyšší Brod/Hohenfurth. Pohnutý osud umění v centru na periferii*, in: Jiří Vlach – Luděk Fráně (edd.), *Dávné stopy – nové cesty. Zemská výstava jižní Čechy – Horní Rakousko, České Budějovice 2013*, s. 235.

⁴⁸ *Prezident v jižních Čechách. Projevy presidenta republiky dr. Edv. Beneše za jihočeské cesty ve dnech 6.-8. května 1937*, Praha 1937, s. 51-54.

a okresu přesahující manifestace českoněmecké spolupráce všech tříd a stavů v zdravém snažení o zlepšení hospodářských poměrů kraje.“⁴⁹ Bohužel se však toto úsilí o poklidné soužití Čechů a Němců do značné míry vymykalo celorepublikovému trendu vyhroceného nacionalismu, který v dalších měsících nadále sílil.

Tématu soužití jednotlivých národností se věnoval i komentář *L'Osservatore Romano*, jenž informoval o jazykových problémech ve smíšených regionech. Autor textu popsal situaci jako velmi choulostivou a přirovnal ji k období monarchie. Jediný rozdíl spočíval podle něj v tom, že se situace obrátila a z dřívější dominantní němčiny se stal jazyk minoritní. Deník se k otázce vrátil i později v článku o vydání vládního dekretu potvrzujícího teoreticky jednotnou češtinu a slovenštinu jako oficiální státní řeč a definujícího možnosti užívání ostatních jazyků při komunikaci s úřady v národnostně smíšených částech republiky.⁵⁰

Vatikánský list psal nejen o napětí mezi různými národnostmi, ale také mezi odlišnými sociálními skupinami obyvatelstva. Velmi podrobně například přiblížil příčiny, průběh i dozvuky dělnických protestů roku 1920, zvláště pak prosincové generální stávkou vyvolané sociálními demokraty a komunisty. Do té se zapojilo téměř milion dělníků v řadě československých měst. Během střetů s četníky a policisty několik z nich zemřelo.⁵¹

Po uklidnění emocí v době ekonomické konjunktury dvacátých let došlo k velké hospodářské krizi, která vypukla ve Spojených státech pádem newyorské burzy 24. října 1929 a následně se přenesla také do Evropy.⁵² Její mnohaleté trvání zásadně ovlivnilo vývoj ekonomický, sociální i politický. V Československu a v celé Evropě rychle rostlo napětí ve společnosti, vyjadřované mnohými stávkami obyvatel a chytře využívané některými politickými lídry. Vatikánský deník věnoval pozornost například rozsáhlým stávkám horníků na Mostecku a Ostravsku na jaře 1932. Do nich se zapojily tisíce demonstrantů bojujících proti plánovanému propouštění a snižování mezd. Vláda se jim sice snažila zabránit, to se jí však nepodařilo a bouřlivé manifestace si vyžádaly i oběti na životech.⁵³ Organizace se chopili především komunisté, kteří vytušili význam politického kapitálu, jaký v sobě toto hnutí obsahovalo. Nebyli však jediní, kdo chtěli

---

⁴⁹ Jihočech, 9. 9. 1937.

⁵⁰ *L'Osservatore Romano*, 22. 3. 1924.

⁵¹ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 121-122.

⁵² Eric HOBBSBAWM, *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991*, Praha 1998, s. 99-105.

⁵³ Z.KÁRNÍK, *České země. Díl druhý*, s. 109-116.

nespokojenosti obyvatel zneužít ve svůj prospěch. Také budoucí říšský kancléř Adolf Hitler (1889-1945) poslal na místa protestů zástupce NSDAP, aby sondovali, co a jak by bylo možné z hornické stávkou vytěžit.⁵⁴

Kromě problémů psal vatikánský list také o pozitivních událostech v Československu. Mezi ně například pravidelně zařazoval každoroční oslavy vzniku republiky na konci října. V případě jubilejního desátého výročí samostatnosti přiblížil jejich atmosféru těmito slovy: „*Oslavy organizované za účelem desátého výročí svobody národa jsou v plném proudu. Obyvatelé Prahy využívají krásných slunečných dnů a vycházejí do ulic, které jsou bohatě vyzdobené vlajkami a večer zalité mořem světla.*“⁵⁵ Čtenáři deníku se mohli dočíst i o nejrůznějších zajímavostech, mezi něž patřila třeba zpráva o úmrtí nejstarší ženy světa, kterou byla v té době československá občanka Julia Penjaková z Dúbravy (1812-1935). Deník o ní napsal: „*Měla 123 let a nikdy v celém životě nebyla nemocná. Je potřeba také připomenout, že nikdy nepoužívala sůl k dochucování.*“⁵⁶

L'Osservatore Romano tedy psal i o tématech mimopolitických. Rozsáhlý článek například věnoval skladateli Bedřichu Smetanovi (1824-1884) při výročí sta let od jeho narození, v němž jej popisoval jako všemi milovaného hudebníka. Informoval také o různých kulturních akcích, o vědeckých konferencích, o extrémních výkyvech počasí a také o neštěstích, například o zřícení stavby vícepatrového domu v Praze, při němž zemřelo několik desítek dělníků. Napsal i o tragické smrti podnikatele Tomáše Bati (1876-1932) při letecké havárii v červenci 1932 či o výbuchu v dole poblíž Duchcova, který si vyžádal 139 obětí.

Na stránkách deníku byl ponechán prostor i tématům souvisejícím s ekonomikou. V souvislosti s Československem list informoval o rozvíjejících se obchodních vztazích republiky s Velkou Británií, Spojenými státy, Ruskem a dalšími státy včetně Itálie. V jejím případě přinesl v březnu 1919 rozhovor periodika *Venkov* s vedoucím italské diplomatické mise v Praze Mariem Lagem (1878-1950), který v něm vyjádřil touhu po opravdovém přátelství obou zemí, jež dle jeho slov spojovaly kromě jiného i stejné ekonomické zájmy osvobozené od bezprostřední územní rivality. V rozhovoru také

---

⁵⁴ A. KLIMEK, *Boj o hrad. 2. Kdo po Masarykovi? Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, Praha 1998, s. 295.

⁵⁵ *L'Osservatore Romano*, 30. 10. 1928.

⁵⁶ *L'Osservatore Romano*, 18. 8. 1935.

zdůraznil důležitost brzkého uzavření vzájemných obchodních dohod. Toto jeho přání se později naplnilo, přičemž klíčovým dopravním uzlem pro výměnu zboží mezi oběma státy se stal přístav Terst.⁵⁷

Podobným způsobem referoval deník o vlastní finanční bilanci Československa. V květnu a prosinci 1919 tak například otiskl zprávy ministra financí A. Rašína o stavu domácí ekonomiky, který nebyl navzdory válečným otřesům špatný. Velkou položkou ve státním rozpočtu v té době stále ještě představovaly výdaje na armádu, jelikož 70.000 mužů zůstávalo na Sibiři a dalších 300.000 bylo vázáno konfliktem s Maďarskem. Podle Rašínových slov by za mírového stavu republiky stačilo 60.000 vojáků. Vývoj probíhající československo-maďarské války zprostředkovával list nejen vlastními zprávami, ale i zveřejňováním krátkých oficiálních prohlášení obou států, psaných přirozeně z jejich úhlu pohledu. Čtenáři si tak mohli přecíst třeba tuto informaci od československého vojenského zpravodajství: „*Maďaři znovu zaútočili na celé frontě. Naše jednotky odpověděly protiofenzivou. (...) Maďaři okamžitě utrpěli značné ztráty.*“⁵⁸

O částečné demobilizaci hovořil později ve svém referátu pro sněmovnu ministr obrany V. Klofáč, který v něm kromě jiného podal zprávu o celkovém počtu 219.000 válečných invalidů a 385.000 vdov po padlých v první světové válce. Počet vojáků se postupem času dařilo přeci jen snižovat. V prosinci 1921 čítala československá armáda 150.000 členů, což představovalo jednoho vojáka na 88 obyvatel. Od 1. září 1927 pak mělo podle původních plánů dojít k dalšímu snížení stavu vojska na konečných 90.000 tisíc mužů.

Pozornosti deníku neunikly ani atentáty na vrcholné představitele Československa. V lednu 1919 byl sedmnáctiletým mladíkem Aloisem Janem Šťastným (1901-1979), synem národněsocialistického poslance, spáchán neúspěšný atentát na K. Kramáře. Útočník se k jeho provedení podle své výpovědi přihlásil dobrovolně na schůzi mladých socialistů.⁵⁹ Samotný Kramář šťastně vyvázl bez zranění a incident později komentoval slovy: „*Nečekal jsem, že já, který ušel rakouské šibenici, budu první, po kom se bude u nás střílet.*“⁶⁰

---

⁵⁷ L'Osservatore Romano, 26. 3. 1919.

⁵⁸ L'Osservatore Romano, 14. 6. 1919.

⁵⁹ Martina LUSTIGOVÁ, *Karel Kramář. První československý premiér*, Praha 2007, s. 154-158

⁶⁰ Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII.*, Praha 2000, s. 58.

Na počátku ledna 1923 byl spáchán další atentát, tentokrát na ministra financí A. Rašína, který svým zraněním o šest týdnů později podlehl.⁶¹ *L'Osservatore Romano* citoval jeho poslední slova věnovaná československému lidu, jenž nabádal ke: „*svornosti pro dobro republiky*.“⁶² O několik dní později přinesl list zprávu také o tom, že prezident nechal zřídit zvláštní *Rašínův fond* na podporu československých ekonomických odborníků.

2.4 Klíčové téma zahraničních vztahů

Vatikánský deník pečlivě sledoval diplomatické vztahy jednotlivých států. Rozpadem habsburské monarchie došlo k významnému překreslení politické mapy Evropy a pro všechny nástupnické státy bylo nezbytně nutné stabilizovat poměry se svými novými sousedy. Tato jednání představovala pro Československo nemalou výzvu. S Polskem a Maďarskem vedlo dlouhou dobu spory o určení hranic, vztahy s Rakouskem a Německem byly kromě otázky reparací zatíženy také nedůvěrou zapříčiněnou pangermánskými tendencemi části německých obyvatel republiky. Přesto se počátkem dvacátých let podařilo politické a hospodářské vztahy se sousedy stabilizovat, byť ani v dalších letech zdaleka nešlo o bezproblémové a harmonické soužití.⁶³

Mezi klíčové otázky zahraniční politiky Československé republiky, nacházející se mezi politickým vlivem západu a východu, patřil poměr k Rusku, později Sovětskému svazu. Výchozí pozice byla složitá už kvůli působení legionářů na Sibiři, kde se podle Sovětů dopouštěli protibolševických akcí. O těch se zmínil i komisař zahraničních věcí Georgij Vasiljevič Čičerin (1872-1936) v rámci nabídky normalizace vzájemných vztahů v únoru 1920. Část jeho nóty hovořící o působení legií ministr zahraničí E. Beneš ve své odpovědi okomentoval jako velmi problematickou s tím, že československá vláda považuje za nutné ji poněkud opravit. I přesto však následně došlo k vyslání diplomatických misí s cílem navázat plnohodnotné vztahy mezi oběma státy, což se v průběhu následujících let skutečně podařilo. Stejně tak došlo k dohodě o spolupráci ekonomické.⁶⁴

---

⁶¹ Manfred ALEXANDER, *Kleine Geschichte der böhmischen Länder*, Stuttgart 2008, s. 404.

⁶² *L'Osservatore Romano*, 20. 2. 1923.

⁶³ A. KLIMEK – E. KUBŮ, *Československá zahraniční politika*, s. 35-41.

⁶⁴ Tamtéž, s. 33-34.

Prvorepublikové Československo se nicméně snažilo orientovat především na západ, kde byly v rámci evropského kontinentu nejsilnějšími poválečnými mocnostmi Francie a Velká Británie. Obě tyto země opakovaně E. Beneš navštěvoval a podařilo se mu s nimi uzavřít důležité smlouvy o vzájemné spolupráci. Se zástupci těchto států jednal často nejen jako představitel Československa, ale také jménem Malé dohody. Vatikánský deník o něm psal jako o respektovaném diplomatovi, jenž si získal uznání i přes některé nezdary. Své čtenáře *L'Osservatore Romano* informoval také o jeho působení na mezinárodních kongresech v Janově, v Ženevě či v Locarnu.

Právě konference v Locarnu, která proběhla v říjnu 1925, však znamenala pro československou diplomacii neúspěch. Musela na ní totiž spolu s dalšími v zásadě ustoupit do pozadí na úkor významného posílení Německa, jemuž se podařil návrat do role klíčového hráče, spoluurčujícího vývoj evropské politiky.⁶⁵ To ilustrují i soukromé poznámky německého ministra zahraničí Gustava Stresemanna (1878-1929), ve kterých si zapsal: „*Pánové Beneš a Skrynski museli sedět ve vedlejší místnosti, dokud jsme je nepustili dovnitř. Tak to vypadalo se státy, které byly všemožně hýčkány, protože se staly služebníky druhých, a jež se nechají padnout v okamžiku, kdy se uvěří, že by bylo možno dorozumět se s Německem.*“⁶⁶ S tím kontrastovaly poměrně optimistické závěry nejen samotného E. Beneše, jež přednesl několik dní po skončení konference parlamentu, ale i komentáře v československých médiích, které vatikánský list zprostředkoval. Například *Národní Osvobození* konstatovalo, že: „*Československo získalo garance míru a možnosti poklidného rozvoje.*“⁶⁷

Zvláštní pozornost věnoval deník diplomatickým vztahům Československa a Itálie. Cesty E. Beneše do této země popisoval mnohem obšírněji než jeho návštěvy jiných států. Bylo tomu tak i v únoru 1921, kdy citoval část jeho proslovu krátce před odjezdem domů: „*Nyní, když opouštím vaši obdivuhodnou zemi, bych chtěl poděkovat za srdečné a přátelské přijetí, kterého se mi zde dostalo.*“ Dále pak pokračoval: „*Nemohu jinak než znovu vyjádřit pocity radosti a uspokojení nad perfektní harmonií a shodou ve všech společných zájmech našich zemí.*“⁶⁸

---

⁶⁵ Henry KISSINGER, *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha 1997, s. 288-289.

⁶⁶ A. KLIMEK – E. KUBŮ, *Československá zahraniční politika*, s. 53.

⁶⁷ *L'Osservatore Romano*, 24. 10. 1925.

⁶⁸ *L'Osservatore Romano* 13. 2. 1920.

Podobně harmonický průběh měly i jeho další cesty do Itálie, kam se opakovaně vracel. V září 1923 se v Římě setkal s tehdejším italským premiérem Benitem Mussolinim (1883-1945). *L'Osservatore Romano* převzal komentář *Tribuny*, jež o schůzce těchto dvou mužů napsala: „*Rozhovor Mussoliniho s Benešem rozptýlil mnohé nejasnosti a položil základy k další spolupráci.*“⁶⁹ Stejně bezproblémový průběh mělo i jejich další setkání v květnu následujícího roku.

Tento přátelský poměr dvacátých let se ovšem zcela proměnil v letech třicátých, protože představitelé demokratického Československa odmítali postupnou fašizaci Mussoliniho Itálie. Nesouhlas se naplno projevil poté, co napadla v říjnu 1935 Etiopii. Po nerovném zápase ji ovládla a duce slavnostně deklaroval: „*Náš zářící meč přeřal všechna pouta a africké vítězství zůstane v dějinách vlasti úplné a čisté, takové vítězství, o kterém snili a po němž toužili padlí legionáři i ti, kdož přežili... Italský lid vybudoval říši vlastní krví. Zúrodní ji svou prací a bude ji ve zbrani hájit proti komukoliv.*“⁷⁰

E. Beneš nechal v reakci svolat jednání Společnosti národů o uvalení sankcí. Ty však Československo důsledně aplikovalo jako jeden z mála států a velkého efektu jimi nedosáhlo.⁷¹ Čeští politici navíc přestali být v otázce přístupu k Itálii jednotní. Předseda vlády M. Hodža jen o pár měsíců později, v době, kdy paralelně zastával také funkci ministra zahraničních věcí, konstatoval: „*Co se týká Itálie, nebude podniknuto nic, co by se mohlo dotknout zájmů této země, jejíž spolupráce je nutná pro uspořádání střední Evropy.*“⁷² Toto vyjádření vatikánský deník převzal od francouzského periodika *Havas* během premiérový cesty do Francie v únoru 1936, jíž věnoval nemalou pozornost.

Jedním z pilířů československé zahraniční politiky v meziválečném období se stala spolupráce s Rumunskem a Jugoslávií v rámci Malé dohody. Idea vzniku tohoto paktu jako stabilizačního prvku ve střední a jihovýchodní Evropě se počala rozvíjet brzy po skončení války. Klíčovou roli při utváření koalice sehrál československý ministr zahraničí E. Beneš. Vatikánský deník zprostředkoval na svých stránkách jeho projev k parlamentu o vizích vznikající spolupráce v říjnu 1919. O rok později již mluvil o konkrétních cílech Malé dohody, mezi něž zařadil na první místo společnou zahraniční politiku vůči Maďarsku a jeho územním nárokům. Dále pak zmínil i obranu před

---

⁶⁹ *L'Osservatore Romano*, 23. 9. 1923.

⁷⁰ Robert Owen PAXTON, *Anatomie fašismu*, Praha 2007, s. 191.

⁷¹ A. KLIMEK – E. KUBŮ, *Československá zahraniční politika*, s. 74-75.

⁷² *L'Osservatore Romano*, 15. 2. 1936.

jakýmikoli možnými snahami o restaurování monarchie či snahu o vybudování co nejsilnější pozice těchto států v rámci nového uspořádání Evropy.

V srpnu 1920 došlo k podepsání smlouvy mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců o vzájemné pomoci pro případ nevyprovokovaného útoku ze strany Maďarska. Tento krok prakticky znamenal počátek koalice, jejíž název Malá dohoda vznikl díky ironicky myšlenému označení tohoto paktu ze strany maďarského tisku. Redaktoři papežského periodika citovali i další komentáře tamních novin. *Nemzeti Ysatg* například psal o pozoruhodném rozporu mezi agresivními postoji Československa a chaosem ve vlastní zemi, *Pester Lloyd* zase o vůli Maďarska po přátelských vztazích, kterou ale ničily Benešovy vzteklé ataky. Za chybu ji označil i *Pester Journal* a vládní *Szózat* konstatoval, že Beneš tímto panslavismem znovu zapaluje již uhašený plamen. Takovéto chápání však později rozhodně dementoval prezident T. G. Masaryk v rozhovoru pro jiné maďarské periodikum *Az Est*, když popisoval cíle koalice jako: „výhradně obranné a absolutně neagresivní.“⁷³ Vztahy mezi Malou dohodou a Maďarskem se nakonec po několika dalších letech, ve kterých se střídaly vzájemné výpady a následná jednání, podařilo stabilizovat.

Právně byl vznik Malé dohody dokončen uzavřením československo-rumunských a jugoslávsko-rumunských smluv v dubnu, resp. červnu 1921. V úvahu připadalo po určitou dobu i členství Polska, k tomu však nakonec nedošlo. Vatikánský deník samotný hodnotil spojení těchto zemí jako antitezi německého projektu Mitteleuropa a pečlivě sledoval další směřování paktu, jehož směr udávala pravidelná setkání ministrů zahraničních věcí členských zemí.⁷⁴

Celý projekt fungoval v zásadě dobře až do chvíle, kdy začal v Evropě převládat tlak autoritativních režimů. Ve druhé polovině třicátých let se ukázalo, že se Malá dohoda musí rozhodnout, na čí stranu se přidá. Zatímco Jugoslávie a Rumunsko preferovaly dle jejich mínění rozumnější dohodu s Německem, Československo, které mělo v rámci paktu nejsilnější pozici, usilovalo vši silou o obranu demokracie a o co nejužší spolupráci s Francií.⁷⁵

---

⁷³ L'Osservatore Romano, 7. 12. 1920.

⁷⁴ A. KLIMEK – E. KUBŮ, *Československá zahraniční politika*, s. 31-33.

⁷⁵ Eva BROKLOVÁ, *Československé demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*, Praha 1992, s. 142-143.

O těchto vnitřních neshodách v rámci paktu psal i vatikánský list. Členské státy musely na mezinárodní scéně do jisté míry improvizovat a deník se snažil své čtenáře informovat o tom, nakolik se jim dařilo postupovat společně. Proměny orientace Malé dohody byly evidentní. V rámci snahy o udržení stability se například rozhodla přiblížit Itálii, Rakousku a dříve nepřátelskému Maďarsku, které mezi sebou spolupracovaly na základě Římských protokolů. Nepřekvapí tedy, že v březnu 1937 mluvil K. Krofta takto: „*S radostí vítám zjevné zlepšení vztahů mezi Itálií a členy Malé dohody.*“⁷⁶

Pro malý stát, jakým bylo Československo, se stala nesmírně důležitou existence Společnosti národů, jež měla garantovat jejich bezpečnost a územní celistvost. E. Beneš v jednom z projevů k poslancům, otištěném v *L'Osservatore Romano*, mluvil o živém duchu míru a spolupráce, který v Ženevě vládl. Ve svých pamětech později popsal, co pro něj tato instituce představovala: „*Pro mne je Společnost národů především logická, vcelku do důsledků dost propracovaná soustava nových mezinárodních styků, odpovídající nové politické a sociální konstrukci demokratické společnosti XX. století a založená na docela určitém systému filosofie a morálky: filosofie a morálky demokratické a humanitní.*“⁷⁷

Významnou měrou se na směřování zahraniční politiky podílel i prezident T. G. Masaryk a další představitelé republiky, kteří ji reprezentovali na mezinárodní úrovni. Kromě cest československých politiků do zahraničí se ale mohli čtenáři papežského deníku dočíst také o návštěvách delegátů jiných států v Praze. Novináři listu psali například o cestě rakouského kancléře Ignaze Seipela (1876-1932) do hlavního města v srpnu 1922 nebo o návštěvě francouzského maršála Ferdinanda Focha (1851-1929) v květnu následujícího roku. Stejně tak později informovali i o opakovaném příjezdu rumunského prince a budoucího krále Karla II. (1893-1953), polského ministra zahraničí Aleksandera Skrzynského (1882-1931) nebo britského ministra zdravotnictví a pozdějšího ministerského předsedy Neville Chamberlaina (1869-1940). Pozornosti deníku neunikly ani návštěvy francouzského ministra obchodu Pierra Étienne Flandina (1889-1958), řeckého premiéra Eleftheriose Venizelose (1864-1936), francouzského ministra pro letectví Pierra Cota (1895-1977), rakouského ministra financí Karla Buresche (1878-1936), francouzského ministra zahraničí Louise Barthoua (1862-1934), jeho nástupce Yvona Delbose (1885-1956), sovětského lidového komisaře pro zahraniční

---

⁷⁶ *L'Osservatore Romano*, 4. 3. 1937.

⁷⁷ E. BENEŠ, *Demokracie*, s. 105.

věci Maxima Maximoviče Litvinova (1876-1951), egyptského krále Fauda I. (1868-1936), rakouského kancléře Kurta Schuschnigga (1897-1977) či neoficiální a čistě soukromé pobyty sesazeného španělského krále Alfonse XIII. (1886-1941). List samozřejmě psal také o mnohých návštěvách představitelů členských států Malé dohody.

Zajímavé informace přinesl *L'Osservatore Romano* o plánovaném příjezdu někdejšího revolucionáře Lva Davidoviče Trockého (1879-1940) do lázní v Piešťanech v září 1932. Československé úřady mu povolily přicestovat za účelem léčby poté, co slíbil, že se zdrží jakýchkoli politických aktivit a prohlášení. Zpráva však vzbudila okamžitý rozruch a povolení tak bylo nakonec dřívějšímu klíčovému muži ruské bolševické revoluce žijícímu v tureckém vyhnanství zrušeno.⁷⁸

Vatikánský list také zprostředkoval oficiální postoje Československa v mezinárodních otázkách, byť šlo zpravidla pouze o krátká konstatování faktů. Příkladem může být potvrzení neutrality ve francouzsko-německém konfliktu souvisejícím s válečnými reparacemi, jenž vyústil v obsazení Porúří v lednu 1923.⁷⁹

O pět let později se velkým politickým tématem stal tzv. Briand-Kelloggův pakt, který si kladl za cíl udržet mír i v případě, že by Společnost národů selhala.⁸⁰ Papežský deník přiblížil na svých stránkách postoje jednotlivých států k jeho přijetí. V případě Československa, jež zastávalo pozitivní stanovisko, citoval E. Beneše, který v rozhovoru s jedním americkým novinářem zdůvodnil svůj názor takto: „*Československo se, vzhledem ke své geografické pozici a své situaci, musí připojit ke šlechetným a rozumným cílům pro zajištění míru.*“⁸¹ Celý projekt se však záhy ukázal jako zcela neúčinný. Podobně vyzněl do prázdna i mnohem skromnější Benešův pokus o prosazení Tardieuova plánu Dunajské federace z roku 1932.

2.5 Válka nebude?

Všechny tyto snahy o zachování míru souvisely se vzrůstajícím napětím v Evropě. Jeho příčinou se stala především stále agresivnější politika Německa, vystoupivšího ze Společnosti národů. Řada demokratických politiků se proto snažila nalézt způsob, jak zabránit válečnému konfliktu. Patřil mezi ně i E. Beneš, který se snažil hledat spojení

⁷⁸ *L'Osservatore Romano*, 17. 9. 1932.

⁷⁹ Paul JOHNSON, *Dějiny 20. století*, Praha 1991, s. 135.

⁸⁰ A. KLIMEK – E. KUBŮ, *Československá zahraniční politika*, s. 54.

⁸¹ *L'Osservatore Romano*, 28. 8. 1928.

jak na západě, tak i na východě. Jeden z komentářů vatikánského listu z konce roku 1934 popisoval jeho aktivitu slovy: „*Zdá se, že československý ministr zahraničí nespolehá na plody všech předchozích ženevských dohod, protože deklaruje, že pouze spolupráce států Francie, Malé dohody, Balkánského paktu a Ruska tvoří blok mocností bojujících za mír.*“⁸² Samotný Beneš krátce nato při návštěvě v Českých Budějovicích prohlásil: „*Mír budeme bránit do posledního dechu a bude-li to nutné, tak i se zbraní.*“⁸³

Přesto se však nevzdával optimismu. Papežský deník ponechával jeho vyjádřením opravdu značný prostor a citoval jej i v lednu 1936, kdy už coby prezident řekl: „*Věřím, že jsme již překonali nejkritičtější poválečné chvíle. Věřím v možnost zachránění míru a obnovení demokracie v Evropě.*“⁸⁴ Na pozici ministra zahraničních věcí jej nejprve na několik měsíců nahradil předseda vlády M. Hodža a následně historik a diplomat Kamil Krofta (1876-1945). Ten v souvislosti s hrozbou anšlusu Rakouska a ohrožením suverenity Československa stále spoléhal na zastání u Francie a Velké Británie, když konstatoval: „*Velké západní mocnosti si uvědomují, že je nanejvýš důležité, aby si tyto dva státy uchovaly svou nezávislost.*“⁸⁵

Tehdejším představitelům republiky do jisté míry ani nic jiného, než doufat ve vítězství diplomacie demokratických mocností, nezbyvalo. Necelý rok před Mnichovskou konferencí mluvil předseda agrárníků Rudolf Beran (1887-1954) na půdě parlamentu takto: „*Nedává smysl být v klidu nebo se naopak strachovat, ať už se nám mezinárodní situace zdá příznivá, či nikoli. Řekněme si, že naše budoucnost je především v našich rukou. Nikdo se nemůže domnívat, že nějaká mezinárodní konference by o nás mohla rozhodnout bez nás nebo proti nám.*“⁸⁶

Jestliže byla pozice Československa do anšlusu Rakouska velmi vážná, po něm se stala přímo kritickou. Hladký průběh zabránění sousedního státu ze strany Německa zcela evidentně a všem srozumitelně ukázal, jaký osud může v blízké době postihnout Sudety.⁸⁷ Rakouský básník a spisovatel Stefan Zweig (1881-1942) ve svých memoárech, vydaných pod názvem *Svět včerejška*, popisoval situaci ve Vídni krátce po jejím obsazení těmito

---

⁸² L'Osservatore Romano, 19. 12. 1934.

⁸³ L'Osservatore Romano, 2. 4. 1935.

⁸⁴ L'Osservatore Romano, 29. 1. 1936

⁸⁵ L'Osservatore Romano, 23. 4. 1936.

⁸⁶ L'Osservatore Romano, 4. 12. 1937.

⁸⁷ Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky. Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*, Praha 2003, s. 502-505.

slovy: „Nyní už se nejen loupilo a kradlo, ale každé pomstychtivosti soukromých osob byla ponechána naprostá volnost. Holýma rukama museli univerzitní profesori drhnout ulice, zbožní bělovouši Židé byli vláčeni do synagogy a povykujícími hochy nuceni dělat dřepy a sborově provolávat 'Heil Hitler'! Nevinné lidi chytali na ulicích jako zajíce a odvlékali je, aby čistili kasárenské záchody SA; vše, co si chorobně špinavá fantazie nenávisti vyvzpomněla za mnohých nocí, vyzuřilo se za bílého dne.“⁸⁸

Nemalý ohlas vzbudil anšlus samozřejmě také u Sudetoněmecké strany, jejíž přívrženci s nadšením očekávali své vysněné osvobození. Spisovatel a novinář Karel Čapek (1890-1938) se k nim obrátil v jednom ze svých článků slovy: „Myslete na tu pohromu a její další důsledky jako my na pouhou možnost; a pak znovu se před svým svědomím a láskou k svému národu rozhodněte, jste-li pro válku, nebo pro mír.“⁸⁹ Předseda strany K. Henlein nicméně nepřestával burcovat své příznivce k další aktivitě. Na jedné z demonstrací krátce po anšlusu Rakouska například provolával: „Co se týká nás, budeme pokračovat v našem boji za právo, za pravdu a za spravedlnost. Ničeho se nebojíme, protože známe věrnost, která je v srdcích sudetských Němců. Bojujeme, protože musíme zvítězit.“⁹⁰

Kromě něj citoval *L'Osservatore Romano*, jenž celou situaci pečlivě sledoval, řadu dalších osobností komentujících aktuální situaci. O dva týdny později například převzal vyjádření prezidenta E. Beneše pro *Sunday Chronicle*, ve kterém nepřestával věřit ve spojení s demokratickými státy: „My se nikdy neoddělíme od západních mocností a věříme, že ony nás neopustí. Jsme západní země svázaná s vývojem západní Evropy.“⁹¹

Od té doby informoval vatikánský deník o vývoji mezinárodního postavení Československa prakticky denně. Zvláště podrobně se věnoval problému národnostních menšin a jejich otevřenému odporu proti vládě nejen v ulicích, ale i v tisku a na půdě parlamentu. Čtenáři se dozvěděli také o válečných přípravách a budování hraničního opevnění. Samozřejmě nechyběly ani zprávy o jednáních se sousedními státy, s Malou dohodou i se světovými demokratickými mocnostmi. Zvláštní pozornost list věnoval diplomatické misi lorda Waltera Runcimana (1870-1949) v Praze.

---

⁸⁸ Stefan ZWEIG, *Svět včerejška*, Praha 1994, s. 347.

⁸⁹ Karel ČAPEK, *Na břehu dnů*, Praha 1966, s. 406.

⁹⁰ *L'Osservatore Romano*, 15. 3. 1937.

⁹¹ *L'Osservatore Romano*, 29. 3. 1937.

Neméně detailně deník popisoval i všechny události ze září 1938 vedoucí k uzavření Mnichovské dohody. To, co se z československého pohledu právem jevílo jako tragédie a rozbití státu, bylo nicméně v jiných zemích chápáno poněkud odlišně. Z pohledu Francie a Velké Británie byl díky této nutné oběti uchován mír, z pohledu Německa zůstala v platnosti přetvářka vůle po klidu zbraní. A v Itálii? Tam noviny oslavovaly diplomatické dovednosti vůdce fašismu B. Mussoliniho. Titulní straně *Il Messaggero* dominoval obrovský titulek: „*Mussoliniho mír nad Evropou. Mnichovská dohoda přijata na základě Duceho návrhů.*“⁹² Podobným způsobem psal také *Corriere della Sera*, když spolu se snímkem z Mnichova hlásil: „*Duce zachránil mír. Plná shoda v Mnichově na schůzce Mussoliniho, Hitlera, Chamberlaina a Daladiera.*“⁹³

Především jako odvrácení válečného konfliktu se snažil Mnichovskou dohodu prezentovat také *L'Ossevatore Romano*. Na rozdíl od ostatních italských periodik zde však nebyla žádným zvláštním způsobem připomínána role B. Mussoliniho. Deník věnoval značný prostor i komentářům československých novin a projevům představitelů republiky, které finálním jednáním předcházely. Jako periodikum Svatého stolce pak přirozeně informoval o snaze zabránit válce ze strany papeže, jenž nacistickou ideologii odsoudil již dříve v encyklice *Mit brennender Sorge*.⁹⁴ List upozornil své čtenáře také na projev Pia XI., vlastním jménem Ambrogia Rattiho (1857-1939), jenž adresoval v předvečer Mnichovské konference celému světu. Projev byl přenášený vatikánskou rádiovou stanicí *Radio Vaticana* a papež v něm naléhavě apeloval na zachování míru. Palcový titulek deníku z 1. října 1938 zněl: „*Modlitba, vedení, obět' Svatého otce za světový mír. Plné znění Mnichovské dohody bylo v Praze přijato.*“⁹⁵

Tehdejší předseda československé vlády Jan Syrový (1888-1970) okomentoval tento krok ve svém projevu slovy: „*Prožívám nejtěžší chvíli svého života, neboť plním svůj nejbolestnější úkol, nad který lehčí bylo by zemřít. A přece právě proto, že jsem bojoval a že vím, za jakých předpokladů se vyhrává válka, musím vám říci otevřeně, jak mně velí svědomí odpovědného armádního činitele, že moc, která se postavila v těchto chvílích proti nám, nás nutí uvědomiti si její přesilu a jednat podle toho.*“⁹⁶

---

⁹² *Il Messaggero*, 30. 9. 1938.

⁹³ *Corriere della Sera*, 30. 9. 1938.

⁹⁴ Michele MACCARRONE, *Il nazionalsocialismo e la Santa Sede*, Roma 1947, s. 140-194.

⁹⁵ *L'Osservatore Romano*, 1. 10. 1938.

⁹⁶ Z. VESELÝ (ed.), *Dějiny české politiky v dokumentech*, Praha 2005, s. 428-429.

Ani po zániku první republiky nepřestal vatikánský list situaci v Československu sledovat. Psal o vnitropolitických změnách, ať už šlo o nástup nového kabinetu R. Berana či o zřízení autonomie pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Zvláště podrobně se věnoval demisi E. Beneše, jeho odjezdu do Londýna a následnému zvolení E. Háchy novým prezidentem. V otázce zahraničních vztahů dominovaly zpravodajství deníku spory okleštěné republiky s Maďarskem a pokusy o stabilizaci poměrů s Německem. Měsíc a půl před začátkem okupace citoval papežský list článek vydaný v *Českém slovu*, jenž situaci hodnotil takto: „*Po zkušenosti z minulého roku se vztahy mezi Říší a novým Československem rozvíjejí ve velmi delikátní atmosféře na základě sondování. Ukazují se problémy, které ještě bude potřeba vyřešit.*“⁹⁷

Zánik Československa se nachýlil. Samostatná Slovenská republika se oddělila 14. března 1939. Následující den došlo ke vpádu německých jednotek na území Čech a Moravy, nad kterým byl o další den později vyhlášen protektorát.⁹⁸ Tentokrát zněl titulěk jednoho z nejčtenějších italských deníků *Il Messaggero* přesně v tom duchu, v jakém obsazení republiky prezentoval i říšský kancléř A. Hitler: „*Návrat ke společné tisícileté historii.*“⁹⁹

Apoštolský nuncius v Berlíně Cesare Orsenigo (1873-1946) podrobně informoval o okupaci v diplomatické nótě adresované státnímu sekretáři Svatého stolce kardinálu Luigi Maglionemu (1877-1944). V ní popsal i náladu v hlavním městě Říše, když napsal, že: „*Fanatický nacionalismus nové generace dosáhl v životě obyvatel nového vrcholu.*“ Přístup tamních katolíků pak popsal těmito slovy: „*Katolická populace mlčí; navenek souhlasí, ale trpí pro nemorální zneužívání síly a porušováním dohod ze strany své vlády.*“¹⁰⁰

---

⁹⁷ L'Osservatore Romano, 29. 1. 1939.

⁹⁸ Ladislav LIPSCHER, *Verfassung und politische Verwaltung in der Tschechoslowakei 1918-1939*, München - Wien 1979, s. 193,

⁹⁹ Il Messaggero, 17. 3. 1939.

¹⁰⁰ Pierre BLET – Angelo MARTINI – Burkhard SCHNEIDER (edd.), *Actes et documents du Saint Siègre relatifs à la seconde guerre mondiale. Le Saint Siègre et la guerre en Europe. Mars 1939 – août 1940*, Vaticano 1965, s. 99-101.

3 Prezident a Vatikán

3.1 Před zvolením hlavou státu

K lepšímu pochopení toho, kým byl T. G. Masaryk jako prezident a jakým způsobem o něm psali novináři *L'Osservatore Romano*, bude vhodné nejprve alespoň stručně představit jeho život před zvolením do čela nově vzniklého státu. Tento úvod doplní citace z publikace s názvem *Masaryk-Osvoboditel* od spisovatele a pedagoga Arnošta Cahy (1891-1935). Vydal ji v roce 1921 a byla určena především dětem. Představuje dobrý příklad Masarykovy nesmírné popularity, kterou zároveň podobné knihy aktivně podporovaly a jež souvisela s upevňováním občanské a národní identity krátce po vzniku samostatné republiky.

Zakladatel Československa se narodil 7. března 1850 v chudé hodonínské rodině. Po maturitě na gymnáziu v Brně odešel studovat filozofii na vídeňskou univerzitu. V roce 1878 se oženil se Charlottou Garrigue, jejíž příjmení přijal jako své druhé jméno. Po rozdělení pražské univerzity na českou a německou byl na té české jmenován profesorem filozofie a patřil mezi průkopníky tehdy nového studijního oboru sociologie. A. Caha tuto skutečnost okomentoval slovy: „*Tak ocitl se v Praze, středisku duševního života českého, vyzbrojen velikými vědomostmi a s velikou touhou po práci. Netušil, co ho čeká, jaká léta neklidná a hořká, vyplněná zápasy nejtěžšími.*“¹⁰¹

Kromě vědeckého bádání se aktivně podílel i na veřejném životě coby politik. V roce 1890 vstoupil do mladočeské strany a následně se stal poslancem v Říšské radě. O dva roky později se nicméně mandátu vzdal kvůli sporům v rámci strany. S politickým působením však neskončil a v roce 1900 založil Českou stranu pokrokovou, obecně známou pod pojmem realisté. Za ni byl následně opět zvolen poslancem vídeňského parlamentu.¹⁰²

Své názory vyjadřoval budoucí československý prezident i v rámci celospolečenských debat, přičemž nejednou zastával menšinové a spíše nepopulární názory. V rámci tzv. hilsneriády hájil potřebu nezávislého a spravedlivého vyšetření celého případu před rychlým odsouzením domnělého viníka brutální vraždy, jímž měl být podle všeobecného mínění podporovaného antisemitskými náladami občan židovského

¹⁰¹ Arnošt CAHA, *Masaryk-Osvoboditel*, Brno 1921, s. 4.

¹⁰² Milan MACHOVEC, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000, s. 168.

původu Leopold Hilsner (1876-1928). Již předtím se zapojil do diskuze ohledně pravosti Rukopisů Zelenohorského a Královédvorského, jejichž původ zpochybňoval a varoval před lživým vytvářením národních dějin. V publikaci A. Caha se o jeho postoji mohli čtenáři dočíst: „*V čele bojů těch stál Masaryk a proti němu obrátil se hněv celého národa. Ale neohrožený učenec, ač ho nazývali zrádcem národa, ač ho podezírali, že je podplacen Berlínem nebo Vídní, klidně vyčkával, až ochladne hněv podrážděného národa. On a jeho druhové zůstali vítězi.*“¹⁰³

Právě otázka české historie se stala pro Masaryka velmi důležitou. Svůj pohled na ni do jisté míry shrnul v knize *Česká otázka*, jež vyšla poprvé v roce 1895. Přihlásil se v ní k dílu zakladatele moderního českého dějepisectví Františka Palackého (1798-1876) a za vrcholná období domácích dějin považoval především českou reformaci a národní obrození, mezi kterými spatřoval jednotící prvek humanity. Jeho závěry však odmítali někteří historici v čele s profesorem dějin a pozdějším rektorem Univerzity Karlovy J. Pekařem. Ten vedl s Masarykem řadu let tzv. spor o smysl českých dějin, v němž oba hlavní aktéři argumentovali nejen poznatky historickými, ale také metodologickými. Ačkoliv neměl spor jasného vítěze a svým způsobem zůstal aktuální dodnes, lze bezesporu konstatovat, že tato diskuze přispěla k utváření veřejného mínění v pohledu na historické milníky českých dějin.

Příčina nesouhlasu mezi oběma muži pramenila i z odlišného pohledu na katolickou církev a její historickou úlohu. Zatímco Pekař ji spíše obhajoval a zdůrazňoval zásluhy církve v oblasti kultury a vědy, pro Masaryka představovala více než cokoli jiného zastaralou instituci bránící svobodnému myšlení.¹⁰⁴ To však rozhodně neznamená, že by byl první československý prezident ateistou. Z jeho myšlenek o náboženských otázkách naopak vyplývá hluboká víra a úcta ke křesťanským hodnotám. Nejblíže měl patrně k reformním ideálům Českých bratří, zatímco na adresu římské církve prohlásil například to, že: „*katolická politika je demagogií nejhrubšího rázu.*“¹⁰⁵ A. Caha popsal jeho vztah k víře takto: „*Základ celého života Masarykova je náboženský. Masaryk je hluboce zbožným člověkem, avšak náboženství jeho nemá ničeho společného*

---

¹⁰³ A. Caha, *Masaryk*, s. 8.

¹⁰⁴ M. ŠMÍD, *Masaryk a česká Katolická moderna*, Brno 2007, s. 27-31.

¹⁰⁵ Tomáš Garrigue MASARYK, *Intelligence a náboženství. Náboženská diskuse v královéhradeckém Adalbertinu 23. října 1906*, Praha 1907, s. 119.

s náboženstvím některé církve. Pevně věří v Boha a život posmrtný. Náboženství jeho je vědecké; pravda je jen jedna, a to je pravda vědecká.“¹⁰⁶

T. G. Masaryk sehrál zcela klíčovou roli během první světové války, kdy se mu díky jeho diplomatickým a organizačním schopnostem podařilo spolu s dalšími postupně přesvědčit světové mocnosti o nezbytnosti vzniku nezávislé Československé republiky. Obhájcem větší samostatnosti byl již jako poslanec Říšské rady, tehdy však rozpad Rakousko-Uherska vůbec nepřipadal v úvahu. Až válečné události vedly k postupné proměně politického klimatu a k uznání oprávněnosti požadavku národního sebeurčení. Cíl samostatného Československa vyhlásil poprvé v Ženevě v červnu 1915 a vytrvale za ním šel až do chvíle, kdy jej skutečně dosáhl. V polovině listopadu stejného roku vydal Český komitét zahraniční prohlášení, ve kterém jeho signatáři uváděli: *„Ztratili jsme důvěru v životnost Rakousko-Uherska, neuznáme již jeho oprávněnost; svou neschopností a nesamostatností podalo celému světu důkaz, že slovo o nutnosti Rakouska je překonáno, a právě touto válkou naprosto vyvráceno.*“¹⁰⁷

Následný vznik Československé národní rady v Paříži v únoru 1916, organizace legií, cesty do Velké Británie, Ruska, Francie a Spojených států představovaly jednotlivé kroky na cestě k samostatnosti. Na jejím konci byl T. G. Masaryk zvolen prvním prezidentem svobodné země, která se stala jedním z nástupnických států po zaniklé rakousko-uherské monarchii. Slovy A. Caha: *„Kdo rozbil hlavu ohavné habsburské saně, která od věků v otroctví držela českého lva? Kdo rozehnal stáletou tmou a otevřel brány světlu a vzduchu? Kdo rozbořil habsburské modly? Nikdo jiný než 'tatiček' Masaryk, jemuž blahořečítí budou česká ústa, dokud bítí budou česká srdce v zemi Husově.*“¹⁰⁸

V čele republiky stál až do své rezignace v prosinci 1935, k níž se rozhodl vzhledem k ubývajícím silám a slábnoucímu zdraví. Zemřel o necelé dva roky později 14. září 1937. I poté však zůstal jeho odkaz mezi obyvateli stále živý a do podvědomí národa se zapsal především jako sjednotitel a osvoboditel. Velmi zajímavé je sledovat Masarykův tzv. druhý život, tedy to, jakým způsobem byl vnímán po své smrti. Zprvu jej lidé téměř adorovali, během druhé světové války a následného dlouhého období komunistické totality měl být však postupně zapomenut. Po sametové revoluci došlo přirozeně k nové vlně popularity Masaryka coby zakladatele Československa

---

¹⁰⁶ A. Caha, *Masaryk*, s. 10.

¹⁰⁷ Cyril MERHAUT, *Dokumenty našeho osvobození*, Praha 1919, s. 17-18.

¹⁰⁸ A. Caha, *Masaryk*, s. 15.

a v současné době se studium jeho vědeckého a politického přínosu nadále prohlubuje. Je otázkou, zda osobnost prvního československého prezidenta zůstává ještě dnes předmětem politické propagandy, či nikoli.

3.2 Masaryk, il liberatore

Jméno T. G. Masaryka bylo na stránkách vatikánského deníku poprvé zmíněno až v srpnu 1916 v krátkém článku informujícím o probíhajících politických procesech v Rakousko-Uhersku.¹⁰⁹ Zpráva obsahovala pouze stručnou informaci o soudním líčení s národně socialistickými poslanci Františkem Buřivalem (1868-1929), Janem Vojnou (1874-1955) a Josefem Netolickým (1870-1942), kteří zde byli označeni za Masarykovy společníky.¹¹⁰ Ani poté se však budoucí československý prezident ve zprávách listu příliš často neobjevoval. Důvodem je pravděpodobně to, že periodikum se snažilo především důsledně informovat své čtenáře o vnitropolitických otázkách monarchie a Masarykovy aktivity směřující ke vzniku samostatné Československé republiky nebyly dlouhou dobu vnímány jako skutečná hrozba pro stávající režim.

To se ale postupem času měnilo a s blížícím se koncem války zpráv o československém zahraničním odboji přibývalo. Od července 1918 již redaktoři vatikánského deníku o Masarykovi a jeho činnosti psali pravidelně a poměrně detailně. Zmiňována je tak například i cesta jeho dcery Olgy (1891-1978) do Spojených států amerických či Masarykův proslov v Chicagu ke 20 tisícům posluchačů, z nichž většinu tvořili krajané. Lze konstatovat, že jeho osobnost nebyla v těchto člancích hodnocena ani pozitivně, ani negativně. V jedné ze zpráv byl nicméně výmluvně charakterizován těmito slovy: „Profesora Tomáš Masaryka, který se nyní nachází ve Washingtonu, můžeme považovat za jednoho z nejvýraznějších reprezentantů tohoto heroického národa.“¹¹¹

L'Osservatore Romano neinformoval o Masarykovi pouze ve vztahu k nově definovanému československému národu, nýbrž v širším kontextu také jako o člověku, který měl nemalý vliv na vznik ostatních nástupnických států. O jeho klíčové roli svědčí například fakt, že byl zvolen do čela tzv. Demokratické Unie Střední Evropy, ustanovené ve Filadelfii na konci října 1918.¹¹² Důležité bylo i to, že se stal obecně známou osobností

---

¹⁰⁹ *L'Osservatore Romano*, 5. 8. 1916.

¹¹⁰ Spolu s nimi byl za vlastizrady obžalován a odsouzen také Václav Choc. Více: VYKOUPIĽ, Libor, *Jiří Stříbrný. Portrét politika*, Brno 2003, s. 40.

¹¹¹ *L'Osservatore Romano*, 12. 9. 1918.

¹¹² Jiří KOVTUN, *Masarykův triumf*, Praha 1991, s. 493-496.

ve veřejném prostoru. Důkazem je například zpráva z konce října 1918 informující o průběhu demonstrací v Budapešti, kde lidé nesli transparenty s nápisem: „*At' žije Masaryk, osvoboditel národů.*“¹¹³

Dne 3. listopadu 1918 byl na titulní straně vatikánského deníku bez dalšího komentáře otištěn kompletní text *Washingtonská deklarace* v italském znění včetně jmen jejích signatářů. Kromě Masaryka mezi ně patřili také další členové Československé národní rady E. Beneš a M. R. Štefánik. Posledně jmenovaný měl však k jejímu znění značné výhrady, neboť vlastní text sestavil pouze T. G. Masaryk.¹¹⁴ Jeho rukopis je patrný i z obsahu vlastní deklarace, jež kromě věcných cílů budoucího státu zahrnovala i Masarykovy oblíbené politicko-filozofické myšlenky, jako například: „*Demokracie porazila teokratickou autokracii. Militarismus je zničen – demokracie je vítězná; - na základech demokracie lidstvo bude reorganizováno. Mocnosti temnoty sloužily vítězství světla – vytoužený věk lidstva vzchází.*“¹¹⁵

V období po vzniku samostatné republiky zprostředkoval vatikánský list ve svých článcích svým čtenářům nejen činy, ale často i názory československého prezidenta. Činil tak obvykle převzetím rozhovorů či proslovů hlavy státu z jiných periodik, jež byly alespoň ve zkrácené formě přeloženy do italštiny. Jako příklad lze uvést článek otištěný v *Lidových novinách* v prosinci 1920, ve kterém T. G. Masaryk odsoudil praktiky bolševismu a upozornil na pokřivení myšlenek teoretiků komunismu Karla Marxe (1818-1883) a Bedřicha Engelse (1820-1895) ze strany vůdce Bolševické strany Vladimira Iljiče Lenina (1870-1924). Jistě není náhodou, že právě tento článek papežský deník publikoval – vzhledem ke svému katolickému zaměření se poměrně často vymezoval vůči praktikám a ideologii bolševiků a zpravidla nevynechal žádnou příležitost k jejich kritice. I proto informoval o několik dní později také o tom, že se československý prezident znovu vymezil vůči bolševismu při příležitosti novoročního setkání se zahraničními diplomaty působícími v Praze. Jeho negativního pohledu na ruský režim si všiml také italský politolog U Nani, který počátkem třicátých let vydal v Miláně publikaci zabývající se vznikem Československa a osobností T. G. Masaryka.¹¹⁶

---

¹¹³ L' Osservatore Romano, 27. 10. 1918.

¹¹⁴ Z. TOBOLKA, *Politické dějiny*, s. 376.

¹¹⁵ Jan GALANDAUER, *Vznik Československé republiky 1918*, Praha 1988, s.313-314.

¹¹⁶ U. NANI, *T. G. Masaryk*, s. 134-137.

Setkání prezidenta s diplomatickým sborem bylo ve vatikánském deníku reflektováno pravidelně a určité pasáže proslovů, ať již T. G. Masaryka či některého z diplomatů, si mohli jeho čtenáři přečíst. Patřily mezi ně například projevy prezidenta při příležitosti oslav výročí vyhlášení samostatné republiky. Těchto slavnostních a značně formálních setkání se samozřejmě účastnil i apoštolský nuncius, jenž tradičně zastával funkci doyena diplomatického sboru. Z titulu své funkce pak zpravidla tato setkání zahajoval proslovem, který byl v některých případech na stránkách vatikánského deníku rovněž otištěn.¹¹⁷

L'Osservatore Romano necitoval Masarykovy myšlenky jen z česky psaných novin. Například od *Morning Post* převzal část rozhovoru s československým prezidentem, jehož tématem byl poválečný evropský vývoj. Masarykův optimistický pohled na budoucnost, ve které budou národy spolupracovat na budování míru a kde se neobával vypuknutí další války, se bohužel nenaplnil. Naopak se potvrdil realistický postoj vyjádřený v jiném proslovu, v němž sice podobným způsobem zdůrazňoval pozitivní poválečný vývoj, na jeho konci nicméně prohlásil: „*Musíme počítat s tím, že Německo již není poraženou zemí, ale obnoveným a silným státem.*“¹¹⁸

Další z oblastí prezidentova veřejného působení, o které vatikánský deník pravidelně informoval, byly jeho zahraniční cesty. Pozornost věnoval například Masarykově cestě do Itálie a Rakouska v létě 1921, kdy se setkal s italským králem Viktorem Emanuele III. (1869-1947), japonským korunním princem Hirohithem (1901-1989) a rakouským prezidentem Michaelem Hainischem (1858-1940). Návštěvu Svatého otce nicméně v programu neměl. Tehdejší kancléř prezidenta Přemysl Šámal (1867-1941) si k tomu zapsal: „*Mohlo by to eventuálně vzbudit nelibost u lidovců, zvláště když u japonského prince byl. Proto je třeba zdůrazňovat, že návštěva obojí u krále i u prince byla přísně incognito, u posledního hlavně na poděkovanou za Sibiř a legionáře.*“¹¹⁹

Formou stručných zpráv psal deník i o Masarykově cestě návštěvě Alžiru a Tunisu v létě 1923. Zvláštní prostor pak věnoval jeho cestě do Francie, Belgie a Velké Británie v říjnu stejného roku. V jejím průběhu přinášel prakticky denně zprávy o tom, s kým se

---

¹¹⁷ M. ŠMÍD, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920-1950*, Brno 2015, s. 101-107.

¹¹⁸ *L'Osservatore Romano*, 1. 11. 1927.

¹¹⁹ Marek ŠMÍD – Michal PEHR – Jaroslav ŠEBEK – Pavel HELAN (eds.), *Československo a Svatý stolec III. Diplomatická korespondence a další dokumenty 1917-1928*, Praha 2015, s. 261.

československý prezident na své cestě setkal a jaký program absolvoval. Čtenáři se tak mohli dozvědět o společném obědě s jeho francouzským protějškem Alexandrem Millerandem (1859-1943), o jejich účasti na slavnostní přehlídce francouzské armády, o setkání T. G. Masaryka a E. Beneše s Millerandovým předchůdcem R. Poincarém, o prezidentově návštěvě opatství ve Westminsteru či o přijetí a snídani v Buckinghamském paláci. Takováto podrobnost je opět znakem důležitosti, kterou redakce vatikánského listu osobě prvního československého prezidenta jako spolutvůrci poválečné Evropy přikládala. Se zájmem o této cestě ovšem informoval i jiný významný italský deník *La Stampa*, který citoval část Masarykova proslovu v Paříži, v němž Francii děkoval za její ochotu: „*Vždy pomoci při budování demokratické střední Evropy.*“¹²⁰

O některých Masarykových zahraničních cestách psal *L'Osservatore Romano* dokonce s předstihem ještě v době, kdy byly teprve plánovány. To se týkalo například návštěvy Balkánu na podzim roku 1924. Kromě oficiálních cest pak většinou informoval i o dovolených, které prezident trávil například odpočinkem na italském ostrově Capri nebo poznáváním francouzské riviéry.¹²¹

Vatikánský deník na svých stránkách věnoval zvláštní pozornost československo-italským vztahům. Najdeme v něm proto článek o přijetí italského generála Luigi Giuseppe Piccioniho (1866-1942), velitele československých legií v Itálii a pozdějšího velitele Italské vojenské mise v Československu, ze strany prezidenta T. G. Masaryka a předsedy vlády K. Kramáře na sklonku roku 1918. Deník informoval také o zdvořilostních výměnách telegramů mezi prezidentem a králem Viktorem Emanuelem III. Bylo tomu tak například na počátku let 1919 a 1920, kdy si vzájemně popřáli vše dobré do následujícího roku a připomněli vynikající vzájemné vztahy obou zemí. Samozřejmě pak nemohla chybět ani zpráva o udělení státního vyznamenání stejnému muži o pět let později. Řád Bílého lva obdržel italský král od československého prezidenta v souvislosti s 25. výročím svého uvedení na trůn. Stejným způsobem ocenil T. G. Masaryk v následujících letech i několik dalších významných osobností italské národnosti. Pařil mezi ně mj. výše zmíněný generál L. Piccioni, senátor Vittorio Scialoja (1856-1933), diplomat Lelio Bonin Longare (1859-1933) nebo hrabě Luigi Vannutelli Rey (1880-1968).

---

¹²⁰ *La Stampa*, 17. 10. 1923.

¹²¹ *L'Osservatore Romano*, 22. 3. 1930.

Je zjevné, že deník psal o vzájemných vztazích a kontaktech mezi oběma státy skutečně podrobně. Svě čtenáře například neopomněl zpravit o zavedení pravidelného železničního spoje mezi Prahou a Římem. Všechny tyto články však měly spíše zpravodajský charakter a o skutečném vztahu Masaryka k Itálii příliš nevyprávěly. Dojem zdánlivě bezproblémového poměru tak kontrastuje s konstatováním U. Naniho, který ve své knize napsal: „*Když může, Masaryk se vyhýbá tomu, aby o Itálii mluvil. Může jít o jistou a nepochopitelnou averzi. Je to neporozumění, které je v Československu rozšířeno a ze kterého nejsou schopni vykročit ani nejinteligentnější lidé.*“¹²² Tento subjektivní závěr autor učinil na základě četby Masarykových spisů, s nimiž nesouhlasil pro jejich protikatolické a z jeho úhlu pohledu tedy zároveň i protiitalské vyznění.¹²³

3.3 Národní hrdina

Slavnostní návrat T. G. Masaryka do Prahy, kam přijel poprvé po čtyřech letech, se konal v sobotu 21. prosince 1918.¹²⁴ Euforii tohoto okamžiku přiblížil pro čtenáře *L'Osservatore Romano* článek publikovaný následující pondělí. Autor zprávy popsal událost do nejmenších detailů včetně informace o vyhlášení školních prázdnin, pracovního volna, dělostřelecké kanonáde, slavnostním vyzvánění zvonů ze všech pražských kostelů či o mimořádném představení Pucciniho opery *La Bohème* následujícího dne. Takto podrobný popis celé události dokládá důležitost, jakou tento symbolický akt obsahoval a jakou mu přisuzovali i zahraniční novináři.

Jak již bylo uvedeno výše, vatikánský list čas od času přebíral články od jiných novin, ve kterých citoval autentické Masarykovy výroky. Činil tak nejen v případě zahraničněpolitických témat, ale také těch týkajících se vnitřních záležitostí republiky. Mezi ně patřil například rozhovor, který prezident republiky poskytl periodiku agrární strany *Venkov* krátce před parlamentními volbami. Ve vybrané pasáži autor článku citoval prezidentovu úvahu o klíčové roli národnostních menšin v těchto volbách nebo poznámku o tom, že: „*V parlamentu budou zastoupeni také Maďaři. Ještě nedávno museli Čechoslováci jezdit do Budapešti, nyní budou muset Maďaři přijet do Prahy.*“¹²⁵ Volby

---

¹²² U. NANI, *T. G. Masaryk*, s. 148.

¹²³ Negativní pohled na osobnost T. G. Masaryka však dle mínění autora této práce pramení především z Naniho fašistické názorové orientace.

¹²⁴ Z. TOBOLKA, *Politické dějiny*, s. 409.

¹²⁵ *L'Osservatore Romano*, 9. 1. 1920.

nakonec s výrazným odstupem vyhrála na českém území sociálně demokratická strana, podobně jako německá sociálně demokratická strana zvítězila na území německém.¹²⁶

Deník otisknul také Masarykův dopis adresovaný poslancům, ve kterém v několika bodech popisoval svůj pohled na politický vývoj. Vyjádřil v něm podporu odluky státu a církve, z níž monarchie podle jeho názoru vytvořila politický nástroj. Dále opět varoval před nerealizovatelným ruským bolševismem, konstatoval, že česká politika bude vždy politikou národní tolerance a text uzavřel výzvou vládě, aby nikdy nepoužívala postupy diktátorů. V jednom z pozdějších proslovů pak zdůraznil důležitost pozemkové reformy, která dle jeho slov napravovala dřívější nespravedlivé majetkové poměry.¹²⁷ I když měl prezident podle ústavy jen velmi omezené pravomoci, měla jeho role na dění v republice klíčový vliv. Podle U. Naniho dokonce do té míry, že ji hodnotil takto: „*Jak je známo, jeho vliv je natolik významný, že se v Československu neudělá nic, aniž by to předtím neschválil prezident.*“¹²⁸

S výjimkou prvního zvolení T. G. Masaryka prezidentem republiky formou aklamace byla ve vatikánském listu věnována pozornost všem ostatním volbám československé hlavy státu. O druhé z nich v květnu 1920 sice deník napsal až s týdenním zpožděním, svým čtenářům nicméně přinesl přesné výsledky včetně počtu hlasů pro jednotlivé kandidáty.¹²⁹ Zpráva by se pravděpodobně dostala na titulní stranu, na té však byla dána přednost apoštolskému listu Benedikta XV., vlastním jménem Giacomo della Chiesa (1854-1922), který měl v papežském periodiku logicky přednost. Podrobněji deník informoval o další volbě, konané o sedm let později 27. května 1927. Kromě počtu hlasů pro oba kandidáty článek tentokrát uváděl i časový harmonogram volby či kvorum potřebné pro zvolení nového prezidenta.¹³⁰

Na následující, v pořadí již čtvrtou prezidentskou volbu, upozorňoval deník ve dvou člancích ještě s předstihem v době, kdy bylo stanoveno její datum. Připomněl v nich také určitý paradox, že ačkoliv mohl v Československu podle ústavy obhájit stejný prezident svůj mandát pouze jedenkrát, hned prvnímu muži ve funkci byla udělena

---

¹²⁶ V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 101-102.

¹²⁷ Celkem bylo na území ČSR zabráno 4 020 169 ha půdy. Část z toho sice byla původním vlastníkům vrácena, většina však byla přerozdělena novým majitelům. Více: KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české XIII.*, Praha 2000, s. 285-290.

¹²⁸ U. NANI, *T. G. Masaryk*, s. 124.

¹²⁹ Ze 411 hlasujících jich T. G. Masaryka volilo 284.

¹³⁰ V této volbě byl jediným Masarykovým protikandidátem zástupce komunistů Václav Šturc. Stávající prezident obdržel 274 hlasů, V. Šturc 54. Pro zvolení v prvním kole bylo potřeba získat alespoň 261 hlasů.

výjimka a pravděpodobně bude i přes svůj vysoký věk opět zvolen. Tento předpoklad se ukázal jako správný a koncem května 1934 se čtenáři vatikánského deníku mohli dozvědět podrobnosti o průběhu volby.¹³¹

Ve zprávách o jednotlivých volbách můžeme pozorovat stále profesionálnější přístup novinářů *L'Osservatore Romano*. Zatímco při volbě v roce 1920 byly uvedeny pouze počty hlasů pro jednotlivé kandidáty, při další z nich už nechyběly ani informace o časovém harmonogramu. V případě poslední volby nabídl deník dokonce detailní přehled toho, jaké strany podpořily stávajícího prezidenta, jaké odevzdaly prázdné lístky, kolik hlasů bylo neplatných a jakou podporu dostal Masarykův jediný protikandidát a předák komunistů Klement Gottwald (1896-1953), pro kterého hlasovali pouze zástupci jeho strany.¹³²

Zprávu o tom, že se T. G. Masaryk pravděpodobně chystá abdikovat, převzal vatikánský list od deníku *Telegraph* a uveřejnil ji den předtím, než k ní skutečně 14. prosince 1935 došlo. K tomuto kroku se prezident uchýlil poté, co o něm již nějaký čas vážně uvažoval v důsledku ubývajících sil. Stávající vnitropolitická situace v zemi tak jeho definitivní rozhodnutí pouze uspíšila.¹³³ V následujících dnech pak na titulních stranách papežského deníku vycházely aktuální zprávy o politické situaci v zemi, podrobnosti o přípravách volby nové hlavy státu i informace o manifestacích a napjaté atmosféře v hlavním městě. Samozřejmě pak nechyběl ani článek o zvolení E. Beneše novým prezidentem Československa. Splnilo se tak Masarykovo přání, aby se jeho nástupcem stal právě on. O tom, že bylo toto přání veřejně známé nejen u nás, ale i v zahraničí, svědčil i rozsáhlý článek v deníku *La Stampa* ze srpna 1935, v němž se novinář Italo Zingarelli (1891-1979) podrobně věnoval nejen životu a dílu prvního československého prezidenta, ale také otázce, kdo jej v tomto úřadu nahradí.¹³⁴

Ačkoliv se články o T. G. Masarykovi objevovaly především v kontextu jeho reprezentačních povinností, formou stručných zpráv deník zpravidla informoval i o výkonu jeho omezených pravomocí exekutivních. Mezi ně patřilo mj. pověření

---

¹³¹ *L'Osservatore Romano*, 26. 5. 1934.

¹³² T. G. Masaryk obdržel 327 hlasů, 53 lístků bylo odevzdáno prázdných, 2 byly neplatné a 38 hlasů získal K. Gottwald.

¹³³ Zdeněk KÁRNÍK, *České země. Díl druhý*, s. 560-564.

¹³⁴ *La Stampa*, 8. 8. 1935.

sestavením vlády, přijetí její demise, svolávání a rozpouštění parlamentu nebo podepisování zákonů.

Deník věnoval pozornost také prezidentově přítomnosti na různých významných setkáních a konferencích. Patřila mezi ně například celostátní konference učitelů v květnu 1930, na které promluvil k přítomným nejen česky, ale také slovensky, německy, polsky a maďarsky, což bylo ve článku zvláště zdůrazněno. Samotného Masaryka by však pravděpodobně nepotěšilo, že autor textu psal o češtině a slovenštině jako o dvou odlišných jazycích.¹³⁵

L'Osservatore Romano dával na svých stránkách prostor i osobním komentářům, jejichž autoři byli někdy uvedeni celým jménem, jindy pouze iniciálami a velmi často bylo v záhlaví takovýchto zpráv uvedeno pouze *nostra corrispondenza*. V těchto komentářích pak lze v daleko větší míře pozorovat vlastní názory přispěvatelů na danou problematiku než v případě standardních novinových článků, jejichž hlavním cílem bylo podat přesnou a pokud možno objektivní informaci.

Příkladem subjektivního komentáře může být text z října 1921, který se dokonce ocitl v levém sloupku na titulní straně, tedy na místě, kde byly obvykle zveřejňovány nejdůležitější novinky. Šlo o příspěvek, v němž jeho autor shrnoval dění v Československu. Kromě jiného se zde rozepsal o Masarykově cestě na Moravu a na Slovensko, jejíž průběh ohodnotil jako velmi důležitý z hlediska vyjádření loajality lidových mas ke svému prezidentovi. Popsal také setkání T. G. Masaryka s Andrejem Hlinkou (1864-1938), obhájcem silného autonomního postavení Slovenska a představitelem Slovenské ľudové strany, která ve stejném roce vystoupila pod jeho vedením ze společného poslaneckého klubu s Československou stranou lidovou.¹³⁶

Zvláštní prostor byl tomuto setkání a celkovému přijetí prezidenta slovenským lidem dán pravděpodobně s ohledem na značně problematický vztah hlavy státu ke, na Slovensku jednoznačně dominující, katolické víře. Stejnou otázkou se ve své publikaci zabýval také U. Nani, když konstatoval: „*Po násilném potlačení protičeských demonstrací se Masaryk pokusil svou cestou oslabit Hlinkovu vnitrostátní i zahraniční propagandu.*“ Dále pak kritizoval nové státní zřízení za to, že: „*Češi neumějí anebo*

---

¹³⁵ *L'Osservatore Romano*, 10. 5. 1930.

¹³⁶ M. ŠMÍD, *Příspěvek ke vztahu Čechů a Slováků po vzniku společného československého státu v roce 1918*, *Kultúrne dějiny* 3, 2013, č. 2, s. 188.

nechtějí respektovat slovenské tradice.“ Slovenský národ totiž oproti českému popsal jako: „*Lid hluboce katolický, který se na rozdíl od Čechů ubránil husitství a racionalizmu.*“¹³⁷

Nebyla to však jen otázka konfese, která mezi obyvateli Československa vyvolávala napětí. Další výzvou, s níž se musel Masaryk coby prezident umět vypořádat a které věnoval *L'Osservatore Romano* na svých stránkách pozornost, bylo soužití různých národností v údajně sice jednotném, ve skutečnosti však národnostně velmi různorodém státě. Z výše uvedeného je patrné, že poměrně složitý byl sám o sobě už vztah Čechů a Slováků, kteří měli oficiálně tvořit jeden národ. O to složitější pak bylo soužití s ostatními menšinami, z nichž byli nejpočetnější Němci. V napjaté době po vzniku republiky mluvil T. G. Masaryk na jejich adresu ve svém projevu k Národnímu shromáždění ještě poměrně ostře: „*My jsme vybudovali svůj stát, my jsme jej udrželi, my jsme jej budovali znova; přál bych si, aby naši Němci při tom pracovali s námi – to by byla lepší politika než jejich pochybené úsilí nyníější. Pochybuji ovšem, a počítám s tím, že jsou v těžké situaci. Přiznávali, bohužel, pangermánský výbojný program protičeský příliš ochotně, nepochopili světovou situaci, byli zpiti prvotními zdánlivými úspěchy; naši Němci stali se obětí falešného prolhaného rakušáctví a krátkozrakých Habsburků. Je psychologicky pochopitelné, že teď nemile nesou, že se tak osudně zklamali a že jsme měli a máme pravdu my.*“¹³⁸

V průběhu času a spolu s uklidněním vyhocené situace však již prezident volil odlišná slova. Dokladem může být i článek vatikánského deníku, který informoval o jedné z jeho dalších cest na Moravu v červnu 1924. Při ní se setkal i s politickými zástupci českých Němců, kteří ve svých projevech vyjádřili loajalitu vůči republice a zároveň víru v to, že se jim bude vždy dostávat stejných politických a ekonomických práv jako ostatním. T. G. Masaryk jim odpověděl německy a zdůraznil především potřebu vzájemné důvěry a spolupráce jednotlivých národů navzdory všemu, co je geograficky a historicky rozděluje. Zajímavým a symbolickým gestem vyjádření jednoty, které autorovi příspěvku rovněž neuniklo, se stalo společné cvičení sokolské mládeže a německých gymnastů při této příležitosti.¹³⁹

---

¹³⁷ U. NANI, *T. G. Masaryk*, s. 129-130.

¹³⁸ Vojtěch FEJLEK – Richard VAŠEK (edd.), *T. G. Masaryk. Cesta demokracie I.*, Praha 2003, s. 29-30.

¹³⁹ *L'Osservatore Romano*, 27. 6. 1924.

K tématu spolupráce se prezident vrátil i při oslavách desátého výročí vzniku Československa. V poselství ze 30. října 1928 upozornil na to, že v demokratickém zřízení je nutné, aby se na moci státotvorně podílely i národnostní menšiny. Ocenil proto skutečnost, že součástí tehdejší vlády byli také dva němečtí ministři.

3.4 Vztah k církvi

Vzhledem k tomu, že je *L'Osservatore Romano* dodnes oficiálním periodikem Svatého stolce, věnoval tento list ve sledovaném období pozornost nejen politickému vývoji v Československu, ale také postavení římské církve v tomto státě. A protože jeho nejvyšším představitelem byl prezident republiky, zajímal se deník také o Masarykův vztah k církvi a ke katolické víře. Na jeho stránkách najdeme v tomto kontextu kromě subjektivně psaných komentářů také oficiální zprávy ze setkání hlavy státu se zástupci církve. Ty sice přímo nevypovídaly o jeho postojích, dokládaly však alespoň stabilizované poměry, které rozhodně nebyly samozřejmostí. Tzv. Marmaggiho aféra se stala dokladem křehkosti těchto vztahů.

Informace o změnách na postu apoštolského nuncia v Praze měly obvykle jednotný charakter. Deník zpravidla popisoval slavnostní předání pověřovacích listin a nejednou zprostředkoval i projevy nastupujících nunciů a prezidenta republiky. I když šlo vždy o akty především oficiální, byl tento začátek důležitý pro další průběh nunciovy diplomatické mise.¹⁴⁰ Jiná setkání prezidenta se zástupci Svatého stolce však nemusela mít natolik strukturovaný a ceremoniální ráz. Jedním z příkladů může být zpráva z počátku ledna 1924 informující o schůzce T. G. Masaryka s Francescem Marmaggim (1870-1949) na zámku v Lánech. Apoštolský nuncius na ni dorazil spolu s dalšími významnými hosty při příležitosti přání všeho dobrého do začínajícího nového roku. Jak uvedl autor příspěvku, setkání mělo neoficiální charakter a údajně proběhlo ve velmi srdečné atmosféře. Bezproblémový vztah obou mužů se nicméně později pokazil.¹⁴¹

Badatelsky zajímavější jsou samozřejmě články, jejichž autoři se snažili přiblížit nikoliv Masarykův oficiální, ale osobní vztah ke katolické víře. Velmi signifikantní je v tomto případě komentář, který vyšel na stránkách vatikánského listu v dubnu roku 1924. V tomto případě šlo o podepsaný text, jehož autorem byl přispěvatel několika

---

¹⁴⁰ M. ŠMÍD, *Apoštolský nuncius*, s. 86-99.

¹⁴¹ *L'Osservatore Romano*, 3. 1. 1924.

evropských i světových periodik a kanovník metropolitní kapituly v Praze Josef Hanuš (1876-1928).¹⁴²

Ve svém příspěvku zkritizoval aktivitu prezidenta tehdejšího osobního tajemníka Vasil Kaprála Škracha (1891-1943), který v té době znovu vydával některé dřívější Masarykovy publikace, jež podle Hanuše opětovně a zcela zbytečně jičily protikatolické nálady v Československu. Problémem se stalo zejména nové vydání knihy *Jan Hus*, v níž Masaryk vysoce oceňoval morální kvality a čistou víru tohoto reformátora církve. Z pohledu katolické církve byl ovšem Hus po vzniku republiky chápán jako muž, který byl zvolen: „za symbolického patrona nové politicko-národní situace.“¹⁴³

J. Hanuš odmítl ve svém textu útočit na prezidenta, protože jej, jak sám napsal, v souladu se svou vírou ctil jako nejvyššího představitele státu. Zároveň však poukazyval na bolest, kterou takovéto znovuotevírání starých sporů způsobovalo československým katolíkům. Z jeho úhlu pohledu šlo primárně o proticírkevní kampaň. Vzhledem k tomu, že se ke katolické víře v zemi hlásila v té době většina obyvatel, upozorňoval nenápadně také na možné podryvání loajality vůči prezidentovi v případě, že by byly Masarykovy dřívější protikatolické postoje i nadále vyzdvihovány. Svůj článek uzavřel myšlenkou, že nadále bude potřeba připomínat spíše prezidentova slova o respektu a toleranci ke všem vyznáním, než neustále opakovat heslo: „Řím musí být souzen a odsouzen.“¹⁴⁴

Ke stejnému tématu se list vrátil i při příležitosti desátého výročí vzniku Československa, když uvedl, že některé Masarykovy myšlenky ze slavnostního projevu vzbudily ohlas v československých katolických denících. Jednalo se například o prezidentovu úvahu nad tím, že podobně jako monarchie odvozovaly svou moc od vůle Boží, existuje z této vůle také uspořádání demokratické. Stejný projev zakončil poněkud nejednoznačným konstatováním, že: „*Naše demokracie musí garantovat a chránit všechny civilizační prvky, ať už jde o záležitosti technické, ekonomické, vědecké,*

---

¹⁴² ThDr. Josef Hanuš (1876-1921) přispíval kromě *L'Osservatore Romano* také do *La Croix*, *The Catholic Times*, *The Universe*, *The Daily American Tribune*, *De Tijd*, *La Libre Belgique*, *Rome*, *La Libre Parole*, *Revue Française*, *Revue de Clergé*, *Revue des sciences théologiques et philosophiques*, *La Documentacion catholique*, *La Démocratie a De Maasbode*. Z českých periodik to pak byl *Časopis katolického duchovenstva*, *Vychovatel*, *Život*, *Jitro*, *Čech a Růže Lurdská*.

¹⁴³ Jerzy KŁOCZOWSKI, *I cattolici nell'Europa centro-orientale*, in: Elio Guerriero – Annibale Zambarbieri (edd.), *Storia della chiesa XXII/1. La Chiesa e la società industriale (1878-1922)*, Roma 1990, s. 448.

¹⁴⁴ *L'Osservatore Romano*, 2. 4. 1924.

*umělecké, morální či náboženské.*¹⁴⁵ Je otázkou, zda mělo zařazení náboženského aspektu na konec této řady zdůraznit jeho důležitost, či naopak.

Papežský deník každopádně vysoce ocenil Masarykovu přítomnost na jubilejních oslavách svatého Václava na podzim roku 1929. Svě čtenáře seznámil s jeho výroky o tom, že stát oceňuje vynikající přínos této velké historické osobnosti v oblasti politické a kulturní, podobně jako církve zdůrazňuje jeho mimořádné vlastnosti duchovní. Prezident při této příležitosti připomněl také úzký vztah předků k tomuto světci, kteří se k němu utíkali jako k ochránci české země. Takováto slova spojená s odkazem na modlitbu: „*Nedej zahynouti nám, ni budoucím*“, byla na stránkách vatikánského deníku přijata samozřejmě kladně. Jeho redaktoři správně pochopili význam oslav, které do značné míry přispěly k překonání dlouhodobých neshod mezi církví a státem, reprezentovaným osobou T. G. Masaryka.¹⁴⁶

V podobném kontextu byla v *L'Osservatore Romano* náležitě zdůrazněna i zpráva o přijetí papežského legáta hlavou státu během prvního celostátního sjezdu všech katolíků, který se konal v Praze na konci června 1935.¹⁴⁷ Pařížský kardinál Jean Verdier (1864-1940), držitel státního vyznamenání řádu Bílého lva, byl přijat na zámku v Lánech s vojenskými poctami. Rozhovor s prezidentem trval necelou hodinu a obsahoval kromě obvyklého vyjádření si vzájemného respektu i žádost, aby kardinál tlumočil Svatému otci vřelý dík za to, že vyslal do Československa při této příležitosti svého zvláštního vyslance.¹⁴⁸

Masaryka tak jistě potěšilo, když pařížský kardinál po závěrečné bohoslužbě, jíž se účastnilo na 300.000 věřících, veřejně poděkoval prezidentovi republiky a celé vládě s tím, že: „*Jejich účast a pozornost dala těmto slavnostem neobyčejný lesk.*“¹⁴⁹ Později došlo ještě ke zdvořilostní výměně telegramů, o které vatikánský list informoval bezprostředně díky přijetí zprávy rádiovým přenosem. Jako první odeslal svůj telegram papežský legát, opět v něm děkoval za vlídné přijetí a vyprošoval Československu a jejímu znamenitému prezidentovi Boží ochranu. T. G. Masaryk v odpovědi také znovu

---

¹⁴⁵ *L'Osservatore Romano*, 20. 11. 1928.

¹⁴⁶ M. ŠMÍD, *Nepřítel: První republika. Radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1918-1938*, Brno 2012, s. 191-198.

¹⁴⁷ Bohumil ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin VII. Doba československého katolicismu (1918-1949)*, Olomouc 2010, s. 187-190.

¹⁴⁸ *L'Osservatore Romano*, 29. 6. 1935.

¹⁴⁹ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 190.

poděkoval za přítomnost kardinála na této akci, kterou dle svých slov sledoval se živým zájmem a sympatiemi.¹⁵⁰

3.5 Nejen politik

Novináři vatikánského listu psali čas od času o Masarykovi také v souvislostech, jež se bezprostředně netýkaly výkonu prezidentského úřadu. Pozornosti deníku tak například neušly oslavy jeho 70. narozenin. V textu článku se objevila nejen zmínka o gratulaci ze strany W. Wilsona, ale i shrnutí toho, jakým způsobem prezidenta při této příležitosti popisovaly československé deníky. Prakticky bez výjimky jej oslavovaly jako osvoboditele národa, státníka, filozofa, vzdělance a moudrého vůdce. O deset let později pak přinesl deník informaci o tom, že u příležitosti dalšího Masarykova kulatého výročí přijal parlament i senát usnesení o jeho mimořádných zásluhách ve prospěch Československého státu. Kromě toho mu byla dána k dispozici také částka dvaceti milionů korun, kterou se Masaryk později rozhodl věnovat na dobročinné účely.

Zatímco papežský deník psal o prezidentovi s jeho přibývajícím věkem se stále větší úctou, U. Nani se k němu vyjadřoval kriticky, když napsal: „*Dnes je možné říci, že se Masaryk vzhledem ke svému věku a k novým výzvám v zemi uzavřel do ticha svého Olympu.*“¹⁵¹ Zprávy o oslavách prezidentových narozenin a o počtách, které s nimi byly spojeny, se na stránkách vatikánského listu objevovaly i v dalších letech.

Ve výjimečných případech informoval vatikánských list také o Masarykově rodině nebo o jiných soukromých záležitostech. Čtenáři se tak dozvěděli o mozkové mrtvici jeho manželky Charlotty (1850-1923) a částečném ochrnutí přecházejícím její úmrtí. V jiném případě neunikla pozornosti deníku zpráva o tom, že v Československu vyšly při příležitosti prezidentových 75. narozenin jeho paměti z let 1914-1918. Deník také napsal o ocenění, kterého se Masarykovi dostalo od univerzitní obce Sorbonny.

O důležitosti, jakou papežský deník československému prezidentovi přikládal, poměrně dobře vypovídá i řada článků o stavu jeho zdraví z února 1921, kdy závažně onemocněl. V případě, že by tehdy v důsledku své nemoci zemřel, musel by se nalézt pro všechny přijatelný nástupce, což mohlo představovat vzhledem k politické situaci v Československu poměrně nesnadný úkol.¹⁵² Téma bylo z pohledu italského čtenáře

---

¹⁵⁰ L'Osservatore Romano, 6. 7. 1935.

¹⁵¹ U. NANI, *T. G. Masaryk*, s. 156.

¹⁵² V. OLIVOVÁ, *Dějiny*, s. 128.

zajímavé i proto, že měl prezident v té době odcestovat na plánovanou dovolenou do Neapole a na ostrov Capri. Vzhledem k nemoci však musel svůj odjezd několikrát odložit.¹⁵³ Koncem měsíce, kdy se zdál být Masarykův stav opravdu kritický, se články o jeho zdraví objevovaly ve vatikánském listu prakticky každý druhý den. V jednom z nich se dokonce psalo o tom, že: „*Bezprostředně hrozí katastrofa.*“¹⁵⁴ V následujících dnech nicméně do Říma dorazily dobré zprávy a deník tak informoval o výrazném zlepšení prezidentova zdravotního stavu, díky němuž mohl osobně přijmout gratulace k narozeninám od diplomatického sboru, nejvyšších ústavních činitelů a od starosty Prahy.

Prakticky stejná situace se opakovala i o dva roky později. Tehdy Masaryk onemocněl během své cesty do Alžiru a jeho stav na stránkách *L'Osservatore Romano* opakovaně označili za znepokojující. Později však byla tato obava rozptýlena zprávou o tom, že prezidentovi Československa se již daří výrazně lépe a trápí ho pouze střevní potíže. Deník pak informoval i o jeho lehčím onemocnění v dubnu 1928, opakovaných potížích v první polovině roku 1929 a také o zdravotních problémech, které jej postihly v září 1934.

Zprávy o smrti T. G. Masaryka v září 1937 se objevily pravděpodobně ve všech významných evropských periodikách, *L'Osservatore Romano* nevyjímaje. Nejprve byla v listu 3. září uveřejněna informace o onemocnění bývalého prezidenta. Na tu navázal o několik dní později článek, který popisoval stav nemocného jako o něco lepší a mimo ohrožení života. Týden poté však tento mírný optimismus vystřídala zpráva o ztrátě vědomí a následující den již vatikánský deník na svých stránkách oznamoval svým čtenářům, že zakladatel československého státu 13. září v půl čtvrté v noci zemřel.¹⁵⁵ V dalších dnech pak list podrobně informoval o přípravách státního pohřbu a smutečních aktech, mezi než patřilo například vyzvánění zvonů ze všech farních kostelů. Z kondolencí přicházejících z celého světa upozornil deník na vyjádření smutku ze strany papeže Pia XI. a prezidenta Spojených států Franklina Delano Roosevelta (1882-1945). Také samotný pohřeb popsal do nejmenších detailů včetně informací o řazení smutečního průvodu či o zpěvu svatováclavského chorálu.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Na tuto čistě soukromou cestu prezident odjel až o několik měsíců později, v květnu 1921. Ostrov Capri si T. G. Masaryk oblíbil a navštívil jej i v roce následujícím.

¹⁵⁴ *L'Osservatore Romano*, 20. 2. 1921.

¹⁵⁵ *L'Osservatore Romano*, 15. 9. 1937.

¹⁵⁶ *L'Osservatore Romano*, 22. 9. 1937.

Deník také citoval řadu českých i německých novin, které shodně připomínaly T. G. Masaryka jako velkého politika a filozofa. Zároveň ho označovaly za prezidenta všech občanů Československa, což bylo vidět i na tom, že jeho památku přišli jednotně uctít lidé všech věkových skupin, různých národností i odlišných konfesí.¹⁵⁷ Novinář F. Peroutka něm na stránkách *Přítomnosti* napsal: „*Ačkoliv tento muž strávil většinu svého života pozorným čtením knih, ačkoliv po způsobu Palackého mnoho filosofoval o 'božnosti' a dlouho vůbec platil jen za filosofa, ačkoliv část svého života snil s Českými bratry o království božím na zemi, o světě bez násilí, ačkoliv jako nikdo jiný věřil v sílu vzdělání, ačkoliv pero bylo jeho nejostřejší zbraní, přece, až ho povezou na jeho poslední cestě Prahou, budeme cítit, že by ho měli vézt na lafetě.*“¹⁵⁸

A jakým způsobem byla osobnost zesnulého prezidenta charakterizována přímo vatikánským deníkem? Nekrolog vyšel spolu se zprávou o jeho smrti a autor se podepsal pouze iniciálami G. G. V textu nekrologu se dotyčný pokusil představit kromě všech důležitých okamžiků Masarykova života také jeho poměrně komplikovaný a leckdy nejednoznačný vztah ke katolické víře. Vyzdvihl Masarykovy politické schopnosti a označil jej za příklad osvíceného demokrata. Velikost tohoto muže dle mínění komentátora nespočívala natolik v přínosu filozofickém, jako v jeho oddanosti svému národu, jenž v sobě nese bohaté a vznešené duchovní tradice. Nespecifikoval ovšem, jaké konkrétní duchovní tradice měl na mysli. Patrně si byl dobře vědom toho, že odkazem na tradice katolické by se minul s Masarykovým historickým úhlem pohledu na české dějiny, protože ten se ve své *České otázce* ptal pouze na to, zda je český národ spíše národem husitů, či bratří. „*A jak by ne – vždyť i Hus, Komenský a Bratři jsou typem českým, a jak historie učí, typem trvalejším a rozšířenějším. Jsme tedy národ Žižkův a Prokopův, nebo Husův a Komenského?*“¹⁵⁹

V posledním odstavci Masarykova *vatikánského* nekrologu však nechyběla zmínka o tom, že se v posledních letech svého života v určitých duchovních aspektech přeci jen přiblížil katolické víře.¹⁶⁰ Takováto interpretace nebyla v Itálii ojedinělá. Krátce po Masarykově smrti vyšel v periodiku *Stampasera* článek informující o možnosti údajného prezidentova přání navrátit se do lůna katolické církve, které měl vyjádřit

---

¹⁵⁷ Mezi citovaná periodika patřil *Venkov, České slovo, Lidové listy, Našinec, Slovák, Deutsche Presse, Deutsche Landpost* a *Die Zeit*.

¹⁵⁸ *Přítomnost*, 15. 9. 1937.

¹⁵⁹ T. G. MASARYK, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969, s. 221.

¹⁶⁰ *L'Osservatore Romano*, 15. 9. 1937.

v posledních hodinách svého života svým blízkým. Autor nicméně nechal tuto hypotézu otevřenou s tím, že se jedná o nepotvrzené informace.¹⁶¹

Závěrem lze konstatovat, že se novináři *L'Osservatore Romano* po celou dobu Masarykova života většinou vyhýbali přímému hodnocení jeho činů. Pokud jej měli nějakým způsobem popsat, oceňovali ho zpravidla jako schopného politika, velkého státníka a národního hrdinu. Masarykovy filozoficko-náboženské myšlenky, jež se často mýjely s naukou katolické církve, však pochopitelně na stránkách oficiálního papežského periodika mnoho ohlasu nevzbudily.¹⁶² Mnohem příkřeji se na jeho adresu vyjádřil U. Nani, když jej označil za: „*Muže mála myšlenek, jenž na nich ale zarputile trvá a bojuje proti všemu a proti všem, aby je prosadil.*“¹⁶³

---

¹⁶¹ Stampasera, 18. 9. 1937.

¹⁶² M. MACHOVEC, *Tomáš G. Masaryk*, s. 72-73.

¹⁶³ U. NANI, *T. G. Masaryk*, s. 80.

4 Bratři ve víře

4.1 Nové výzvy

Pro katolickou církev představoval vznik Československé republiky velkou změnu. Ačkoliv docházelo i v dobách existence monarchie k neshodám a k napětím mezi vládou a církevní hierarchií, bylo Rakousko-Uhersko až do svého rozpadu jednoznačně katolickou mocností. Díky úzkému spojení *trůnu a oltáře* měla církev nemalý vliv na politický vývoj i každodenní život obyvatel. To však zároveň zapříčinilo, že po ukončení vlády Habsburků museli její představitelé často velmi obtížně hledat nové způsoby soužití a spolupráce s reprezentanty nástupnických států.

Po vzniku Československa se především v jeho západní části vzedmula vlna odporu proti katolické církvi, jež vyjadřovala mezi lidmi značně populární hesla: „*Pryč od Říma*“ nebo: „*Skoncovali jsme s Vídní, skoncujeme s Římem.*“ Největší manifestací tohoto odporu se stalo stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze 3. listopadu 1918. Kontroverzní událost vzbudila velký ohlas i za hranicemi hlavního města. Negativní reakce přicházely například ze Slovenska, jež zůstalo i přes všechny politické změny prakticky výhradně katolické.¹⁶⁴

Prezident T. G. Masaryk akci okomentoval slovy: „*Když Pražané tu sochu odstranili, jsem rád, protože ta socha byla politickou potupou pro nás.*“¹⁶⁵ Tento výrok lze označit jako poměrně charakteristický pro napětí, které v prvních letech po vzniku republiky provázelo vztah státu a církve. Nesoulad způsobovaly nejen rozdílné pohledy na minulost, ale především vysoce aktuální otázky spojené se změnami legislativy v oblasti školství či pozemkové držby. V rámci probíhající pozemkové reformy totiž jednotlivým diecézím, kapitulám, farnostem a klášterům hrozila ztráta značného množství půdy, lesů a vodních ploch. I díky intervenci lidové strany, prosazující označení církevního majetku jako obecně prospěšného, však nakonec tyto subjekty uhájily vlastnictví 84, 41 % svých původních pozemků.¹⁶⁶

K dobrým poměrům mezi představiteli republiky a církve nepřispěla ani některá zdánlivě nepodstatná, symbolicky však velmi výmluvná gesta. Mezi ně patřilo

---

¹⁶⁴ M. ŠMÍD, *Příspěvek*, s. 178-180.

¹⁶⁵ Vojtěch FEJLEK – Richard VAŠEK (edd.), *T. G. Masaryk*, s. 405.

¹⁶⁶ Milan OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963, s. 197.

i prezidentovo rozhodnutí vyvěsit nad Pražským hradem husitský prapor při oslavách mistra Jana Husa v červenci 1925, což část veřejnosti přijala s nadšením, část s tímto krokem ale nesouhlasila. Masarykův tehdejší tajemník Vladimír Kučera (1891-1961) si zapsal: „*Leckomu i hodně nalevo od klerikálních stran bylo vhod, že se prezidentu dostalo lekce, která i jako prezident, nejen kdysi jako kantor, se může octnout v izolaci mírně jen poměrně skromným počtem hradních přívrženců.*“¹⁶⁷ V důsledku tohoto aktu totiž došlo k diplomatické roztržce, když apoštolský nuncius F. Marmaggi opustil na protest hlavní město. Následné několikaleté ochlazení diplomatických vztahů mezi Československou republikou a Svatým stolcem se podařilo překonat až díky uzavření modu vivendi, jenž vstoupil v platnost v lednu 1928. Od té doby se vztah katolické církve a státu již postupně zlepšoval, což se projevilo například při spolupráci na velkolepých jubilejních oslavách milénia svatého Václava v září 1929.

Katolíci zůstali i po vzniku *Církve československé* zdaleka nejpočetnější náboženskou skupinou v zemi. V období první republiky rozvíjeli množství různorodých aktivit, koordinovaných v rámci rozličných spolků. Mezi ně patřila například mládežnická tělovýchovná organizace *Orel*, *Svaz katolických žen a dívek*, *Katolická charita*, *Katolická akce*, *Unitas* a další. Kromě nich existovala celá řada spolků sdružujících katolíky podle jednotlivých profesí, ať už šlo o učitele, lékaře či dělníky.¹⁶⁸

Neméně důležitou roli sehrávaly při udržování a posilování katolické identity poutě, jež se v meziválečném období těšily novému rozkvětu. Nejčastěji směřovaly na slavná mariánská poutní místa, především na Svatou Horu, Svatý Kopeček a Svatý Hostýn. Poutníci se vydávali i do zahraničí, zvláště do Říma či do Lurd. Příležitostí k manifestacím víry se stávaly také každoroční oslavy oblíbených českých světců a národních patronů, na prvním místě svatého Jana Nepomuckého.¹⁶⁹

V Československu samozřejmě zůstaly přítomné církevní řády a kongregace. Mužským i ženským řeholním společenstvím se vcelku podařilo adaptovat na nové poměry, zakládat další kláštery a získávat nové členy, jejichž počet trvale stoupal. V zemi

---

¹⁶⁷ František Xaver HALAS, *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Brno 2004, s. 681.

¹⁶⁸ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 208-241.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 152-155.

byly zastoupeny jak starobylé kontemplativní mnišské řády, tak i novější kongregace působící ve školách nebo zdravotnických a sociálních zařízeních.¹⁷⁰

Po rozpadu habsburské monarchie se ukázalo jako nezbytné provést určitou reorganizaci církevní správy. Problém představovaly například hranice diecézí, jež často neodpovídaly hranicím republiky. Některé z nich, jako diecéze košická či rožnavská, zasahovaly na území sousedních států. Jiné oblasti naopak spadaly do diecézí, jejichž biskupské sídlo se nacházelo v zahraničí.¹⁷¹

Kromě úpravy hranic došlo také k postupné personální obměně episkopátu, na kterou naléhali i političtí představitelé Československa. V době zjitřeného národního cítění bylo nepředstavitelné, aby měl nad slovenským klérem pravomoc biskup maďarského původu či nad českým duchovenstvem pastýř německý. Pražský arcibiskup Pavel Huyn (1868-1946) proto na svůj úřad rezignoval počátkem září 1919. Jeho nástupcem se stal profesor teologie a poslanec Revolučního národního shromáždění František Kordač (1852-1934), jenž stál v čele československých katolíků coby primas do roku 1931. Na něj navázal dosavadní královéhradecký biskup Karel Kašpar (1870-1941), který tuto funkci vykonával až do své smrti a musel tak jako nejvyšší představitel církve čelit výzvám spojeným s rozkladem země a s vypuknutím války. Čtyři roky po usednutí na svatovojtěšský stolec v Praze jej papež Pius XI. v prosinci 1935 jmenoval kardinálem.¹⁷²

4.2 Církev proti státu, stát proti církvi

Prakticky okamžitě po vzniku republiky se stal velkým politickým tématem plán na odluku církve od státu, kterou T. G. Masaryk prosazoval ještě před skončením první světové války.¹⁷³ Biskupové jí naklonění nebyli, avšak v pastýřském listu sami konstatovali, že: „*S možností odluky moderního státu od Boha a tudíž jeho odluky též od církve dlužno však počítati.*“¹⁷⁴ Zásadní otázkou se stalo samozřejmě to, jakým způsobem a za jakých podmínek by k takové odluce došlo.

---

¹⁷⁰ František TALÍŘ, *Ordo cisterciensis v období první Československé republiky. Proměny cisterciáckých klášterů v Československu ve světle relací pro generální kapituly řádu*, bakalářská práce, s. 18-19.

¹⁷¹ Otázka úpravy hranic diecézí v souladu s hranicemi státu byla zahrnuta i do modu vivendi z roku 1928, uzavřeném mezi Československou republikou a Svatým stolcem.

¹⁷² B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 91-102.

¹⁷³ Michal PEHR – Jaroslav ŠEBEK, *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1919-1928)*, Praha 2012, s. 47.

¹⁷⁴ Jakub FORMÁNEK – Marek ŠMÍD, *Pastýřské listy 1918-1945*, Praha 2017, s. 131.

Periodikum Svatého stolce tuto záležitost sledovalo velmi podrobně. Poprvé se o ní na jeho stránkách psalo v souvislosti s návrhem odlučky od socialistického poslance Theodora Bartoška (1877-1954), který ji však spojil i se zásadními majetkovými omezeními církve. Jím připravený zákon obsahoval například paragraf tohoto znění: „*Veřejný a jakýkoli movitý i nemovitý majetek, který až dosud sloužil potřebám náboženského kultu, kněží, církevních ústavů a vrchností, kapitul, klášterů, duchovních řádů nebo jakýmkoli jiným účelům církevním (...) stává se dnem účinnosti tohoto zákona bez jakékoli náhrady bezvýhradným vlastnictvím republiky.*“¹⁷⁵ List Bartoška označil za fanatického antiklerikála a upozornil na fakt, že s tímto návrhem většina jeho kolegů naštěstí nesouhlasí.

Snaha o odlučku pak byla v dalším z článků zařazena do celé série kroků namířených proti katolické církvi ze strany státu. Mezi další patřily například zákon o možnosti rozvodu manželství, uzavírání civilních sňatků, přeměna katolických hřbitovů na hřbitovy obecní, uznání *Církve československé* ze strany státu a celá řada podobných záležitostí. „*Nepřátelé náboženství aktivně používají všech prostředků a platform – parlament, zákony, sčítání, schizma, odlučku státu a církve*“, shrnul autor článku.¹⁷⁶

Deník později informoval nejen o dalších návrzích odlučky, ale také o protestech katolíků proti ní. Celá záležitost však nakonec vyzněla do ztracena, když se dobový politický diskurz přesunul k jiným tématům. K upuštění od této myšlenky došlo i proto, že se jednalo o právně velice komplikovanou záležitost.¹⁷⁷ Stát tak zůstal s církví v určitých věcech i nadále propojen například tím, že přispíval na platy kněží. O několik let později citoval vatikánský list profesora a teologa Adolfa Kindermanna (1899-1974), který výsledný stav definoval jako církevně-civilní spolupráci dvou celků, v němž má však stát nad církví určitou nadřazenost.¹⁷⁸

Další klíčové téma představovalo pro katolíky školství, kterého se týkala i vůbec první zmínka deníku související s rolí církve v Československu. Krátká zpráva informovala o tom, že výuka náboženství má být nově podle legislativy na vyšším stupni základních škol povinná s časovou dotací dvou hodin týdně. Podle katolického mínění,

---

¹⁷⁵ M. ŠMÍD – M. PEHR – J. ŠEBEK – P. HELAN (eds.), *Československo*, s. 36.

¹⁷⁶ L'Osservatore Romano, 25. 3. 1921.

¹⁷⁷ Pavel MAREK, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, Brno 2005, s. 15-16.

¹⁷⁸ L'Osservatore Romano, 18. 11. 1934.

kteřé *L'Osservatore Romano* reprezentoval, to vřak byla první a zároveň na dlouhou dobu poslední dobrá zpráva týkající se řkolství v nově vzniklé republice.

Mezi církví a státem se na toto téma totiž následně rozhořel spor trvající několik let. Hlavní problém spočíval v tom, že cířkev považovala za svou povinnost vychovávat z dětí především správné křesťany, zatímco v koncepci státu řlo o prosazení řkoly bezkonfesní, která by děti a mládeř vedla k uvědomělému občanství. O početných protestech, jeř biskupové, někteří lidovečtí poslanci, učitelé i řadoví věřící podnikali proti postupné laicizaci řkolství a různým překážkám kladeným výuce náboženství, samozřejmě deník své čtenáře informoval.

Mimořádnou důležitost, jakou této otázce přikládali biskupové, můžeme pochopit z jejich dalšího pastýřského listu: „*Po dlouholeté přípravné fázi domnívají se nevěřící a nepřátelé cířkve, že doba k rozhodné době již přišla. Vědí právě tak dobře jako my, že budoucnost národa a státu závisí na řkole. Dostanou-li oni řkolu do rukou, je boj rozhodnut pro ně.*“¹⁷⁹

Jiným z návrhů, vedoucím do jisté míry k nahrazení výuky náboženství na řkolách, bylo zavedení předmětu povinné občanské výchovy. Proti té a priori představitelé cířkve nebojovali, problém vřak spatřovali v jejím určení i pro katolíky: „*Pro bezkonfesijní děti a pro novopohany v našich řkolách nechť si tato nauka dodává chatrný výchovný prostředek, pro děti katolické vřak je nejen zbytečná, nýbrž docela záhubná, odezírá-li od křesťanského mravního zákona.*“¹⁸⁰

Návrh vřak přesto prošel v rámci tzv. malého řkolského zákona, jenž také stanovil, že výuka náboženství nebude povinným předmětem pro všechny děti, ale jen pro ty, které pocházejí z katolických rodin. Boj o řkolu byl tímto zákonem do jisté míry uzavřen a výsledek představoval určitý kompromis. Cířkev sice ztratila svůj dřívější rozsáhlý vliv na výchovu a vyučování, ubránila se vřak mnohem radikálnějším formám čistě laického řkolství.¹⁸¹

V březnu 1920 byl v deníku otiřten rozsáhlý článek o masovém odstraňování křířů z veřejných řkol, které prosazovali a prováděli liberálně smýřlející učitelé. Nemenší pohoršení vřak vzbudily i jejich další požadavky na to, aby nově nesměly být na půdě

---

¹⁷⁹ J. FORMÁNEK – M. ŠMÍD (eds.), *Pastýřské listy*, s. 107.

¹⁸⁰ Tamtéř, s. 170.

¹⁸¹ P. MAREK, *Cířkevní krize*, s. 19.

státních škol recitovány modlitby ani prováděny náboženské obřady a aby měli učitelé do budoucna zakázáno hrát v kostelech na varhany či veřejně zastávat náboženské funkce. Autor článku kritizoval také neuctivé zacházení s kříži samotnými a přestavby někdejších školních kaplí na tělocvičny. V textu zdůraznil četné protesty části učitelů i rodičů proti takovému jednání, s nimiž se nebáli obrátit ani na prezidenta T. G. Masaryka. Ten se k otázce opatrně vyjádřil při zahájení kongresu učitelů v červenci toho roku, když konstatoval, že: „*odstraňování křížů jistě nepřispívá k překlenutí napětí mezi církví a státem.*“¹⁸²

Dnešním pohledem se může otázka přítomnosti křížů ve školách zdát méně závažná, než za jakou ji považovali samotní aktéři, ať už vystupovali na té či oné straně. Dokladem jejího nesmírného významu pro ně jsou však tato slova biskupů: „*Kříž, symbol našeho vykoupení, u nás katolíků v největší úctě, jest na přemnohých místech ze školních světnic odstraněn.*“¹⁸³

Sílu tohoto symbolu si vláda uvědomila o mnoho let později v napjatém období konce roku 1938, kdy nařídila návrat křížů do všech škol. Stejný krok již o něco dříve ohlásil i Hlinkův nástupce ve vedení ľudové strany Jozef Tiso (1887-1947) pro autonomní Slovensko. V obou případech byl však kříž chápán nejen jako odkaz na křesťanské hodnoty, ale také, a možná především, jako symbol národní, umístěný v českých školách spolu se státním znakem. Italský historik Mario Bendiscioli (1903-1998) jen o několik měsíců později napsal: „*Vláda v Praze hodila na poslední chvíli za hlavu svůj laicismus a snažila se vyburcovat odpor také návratem k duchovním tradicím českého lidu.*“¹⁸⁴ Není bez zajímavosti, že vatikánský deník o tomto rozhodnutí informoval v obou případech pouze fakticky a bez jakýchkoli hodnotících komentářů, zatímco všechny předchozí články na stejné téma jich byly plné. Je otázkou, zda tomu tak bylo pouze z důvodu omezeného rozsahu článků, nebo spíše proto, že si v *L'Osservatore Romano* uvědomovali z katolického pohledu do jisté míry pokřivené chápání tohoto gesta a raději jej proto neoznačili ani za pozitivní, ani za negativní.

Sporných témat mezi státem a církví existovala celá řada. Mezi další z nich patřil například zákon o povolení kremace přijatý už v roce 1919.¹⁸⁵ Jak konstatoval komentátor

---

¹⁸² *L'Osservatore Romano*, 16. 7. 1920.

¹⁸³ J. FORMÁNEK – M. ŠMÍD (eds.), *Pastýřské listy*, s. 113.

¹⁸⁴ Mario BENDISCIOLI, *La politica della Santa Sede. Direttive – organi – realizzazioni (1918-1938)*, Firenze 1939, s. 136.

¹⁸⁵ A. KLIMEK, *Velké dějiny*, s. 153.

vatikánského listu, tato novinka byla v Československu: „samozřejmě vítána s nadšením a hned se přistoupilo k jejímu uvádění do praxe.“¹⁸⁶ Citlivým tématem pro katolíky pak zůstávaly také jakékoli návrhy na úpravy zákonů týkajících se manželství.

Velkou výhodou katolíků ve sporech se státem byla přítomnost Československé strany lidové v parlamentu. O úzkém personálním propojení představitelů této strany a římské církve svědčí fakt, že řada čelních lidoveckých politiků včetně prvního předsedy Jana Šrámka (1870-1956) byla kněžími. Přestože nejlepším prvorepublikovým výsledkem lidovců se stal zisk 9,75 % hlasů v parlamentních volbách roku 1925, dokázali si obvykle vybudovat dostatečně silnou pozici na to, aby mohli bránit své konzervativní hodnoty, jež zpravidla odpovídaly hodnotám katolickým.¹⁸⁷

Za naši politickou stranu ji považoval i *L'Osservatore Romano*, když například v článku týkajícím se státního příspěvku církvím napsal, že katolická církev má momentálně ve vládě dva ministry. I proto sledoval deník s pečlivostí výsledky různých voleb v Československu a informoval své čtenáře o tom, jak v nich uspěli kandidáti této strany. Stejnou pozornost samozřejmě věnoval také Slovenské ľudové straně vedené A. Hlinkou. Za pomyslnou třešničku na dortu lze v tomto ohledu považovat zprávu listu o daru půlmetrové křišťálové vázy zobrazujícího sv. Václava, kterou J. Šrámek předal papeži při příležitosti jubilejních oslav tohoto světce v roce 1929.¹⁸⁸

Mezi nemnoho článků z prvních let existence republiky, které se dotýkaly vztahu státu s církví a nebudily zároveň emoce, lze zařadit zprávu o vyjádření zármutku nad úmrtím papeže Benedikta XV. ze strany představitelů státu, kteří zároveň ocenili zásluhy tohoto muže ve prospěch republiky. Mezi tyto zásluhy patří bezesporu uznání samostatného Československa ze strany zesnulého papeže, jež se uskutečnilo 26. října 1919.¹⁸⁹

Skvrnou na vzájemných vztazích mezi Československem a katolickou církví, resp. Vatikánem, se stala tzv. Marmaggiho aféra. K té došlo poté, co apoštolský nuncius v Praze F. Marmaggi opustil 6. července 1925 republiku v reakci na účast prezidenta T. G. Masaryka na Husových slavnostech, při nichž byla na Pražském hradě vyvěšena

---

¹⁸⁶ *L'Osservatore Romano*, 20. 1. 1922.

¹⁸⁷ Miloš TRAPL, *Der Tschechische politische katholizismus*, in: Martin Shulze Wessel – Martin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009, s. 109.

¹⁸⁸ *L'Osservatore Romano*, 27. 6. 1929.

¹⁸⁹ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 29.

husitská vlajka a lid údajně provolával protikatolická hesla. Apoštolský nuncius neodjel z vlastní iniciativy, nýbrž na pokyn Vatikánu, jenž vnímal průběh oslav jako urážku.¹⁹⁰

Takto celou kauzu podával i vatikánský deník, který jí věnoval větší pozornost než jakémukoli jinému politickému tématu spojenému s Československem. V jednom z článků o rozsahu poloviny titulní strany bránil odvolání nuncia jako poslední možný způsob, jakým mohl Svatý stolec vyjádřit svůj protest proti oslavám, které byly více než čímkoli jiným: „*velkou protikatolickou a protipapežskou manifestací.*“¹⁹¹

Velmi zajímavým dokumentem k celé kauze je koncept oficiálního dopisu T. G. Masaryka určený chargé d'affaires Atoninovi Aratovi (1883-1948) zastupujícímu nepřítomného nuncia. Reagoval v něm také na článek vatikánského deníku, v němž tento list převzal komentář od *Il Messagero* schvalující protest Svatého stolce proti přítomnosti představitelů státu na oslavách Jana Husa jako národního hrdiny v zemi, která je převážně katolická. V konceptu Masarykova dopisu se mj. píše: „*Oficiální výklad Osservatore Romano je proto nedostatečný. Odchod nunciův je porušením poměrů s Vatikánem, který se československá vláda sama o své újmě snažila upravit tak korektně a loajálně, aby upravení poměru církve a státu bez boje mohlo být vyřešeno. Nuncius a Vatikán patrně nepochopili svého, připouštím nesnadného, postavení vůči československému státu a národu, postavení naší historie daného.*“¹⁹²

V porovnání s těmito slovy působí velmi kontrastním dojmem projev, jenž prezident přednesl při Marmaggiho nástupu na apoštolskou nunciaturu v Praze o dva roky dříve. Tehdy jej vítal slovy: „*Rád slyším, pane nuncie, že máte v úmyslu zasvětit své síly utužení tak šťastně navázaných vztahů mezi Československou republikou a Svatou stolicí. My vám slibujeme, monsignore, že vám poskytneme vší podpory ve vznešeném úkolu, kterého se právě ujímáte.*“¹⁹³ Je však nezbytné podotknout, že se tehdy jednalo o zcela odlišnou situaci.

Vatikánský list zveřejnil na svých stránkách nejen vyjádření československých biskupů, ale také ministra zahraničních věcí E. Beneše, který svůj názor na celou kauzu publikoval v *Českém slově*. V textu konstatoval, že: „*Vzhledem k tomu, že nemáme*

---

¹⁹⁰ M. ŠMÍD, *Apoštolský nuncius*, s. 355.

¹⁹¹ L' *Osservatore Romano*, 28. 8. 1925.

¹⁹² M. ŠMÍD – M. PEHR – J. ŠEBEK – P. HELAN (eds.), *Československo*, s. 456.

¹⁹³ Tamtéž, s. 365.

s Vatikánem navázány právní vztahy, nemáme ve vztahu k Vatikánu žádné povinnosti.“¹⁹⁴ Jeho text podrobil *L'Osservatore Romano* značné kritice a jednotlivé pasáže byly důsledně rozporovány.

V reakci na odjezd nuncia byl odvolán také československý vyslanec ve Vatikánu Václav Pallier (1880-1947).¹⁹⁵ Zpráva o diplomatické roztržce vyvolala nemalý ohlas i v československém tisku, který o kauze rovněž podrobně informoval. Většina novin otiskla tiskovou zprávu vysvětlující důvod nunciova odjezdu: „*Vzhledem k hlučným manifestacím protikatolickým, jež byly organizovány v památný den M. Jana Husi a jejichž protektorát přijal sám prezident republiky T. G. Masaryk a čestné předsednictví ministerský předseda Švehla, Sv. stolice na znamení protestu pro takovou urážku, způsobenou jí a všem čl. katolíkům, nařídila apoštolskému nunciovi monsignorovi Marmaggimu, aby téhož dne opustil Prahu.*“¹⁹⁶ Podobně bylo v domácím tisku zveřejněno i prohlášení vlády, která v něm odmítala svou zodpovědnost za vznik konfliktu. Kromě toho obhajovala svůj postup: „*Vláda, která v celé věci postupuje dle svých plných práv a povinností, ale také s plným šetřením citů katolického obyvatelstva republiky, vyčká dalšího vývoje událostí.*“¹⁹⁷

Tato kauza způsobila ochlazení československo-vatikánských vztahů a diplomatické styky obou zemí byly v plné míře znovu obnoveny až po dalších dvou a půl letech.¹⁹⁸ Vatikánský deník vývoj celé situace sledoval a pod články nazvanými většinou *Československo a Svatý stolec* ho zprostředkovával svým čtenářům. V nich také pokračoval v polemice s periodikem *České slovo* zastávajícím obvykle diametrálně odlišné postoje.

Situace se zlepšila v průběhu roku 1927, kdy se obě strany vrátily k jednacímu stolu, aby spolu řešily sporné otázky a podobu budoucí spolupráce katolické církve se státem v Československu. Výsledkem těchto jednání se stalo uzavření tzv. modu vivendi, který vešel v platnost 2. února 1928.¹⁹⁹ Dokument obsahoval šest článků týkajících se například postupu při jmenování nových biskupů či restrukturalizace řeholních řádů

---

¹⁹⁴ *České slovo*, 2. 8. 1925.

¹⁹⁵ P. MAREK, *Das Verhältnis zwischen Staat und Kirchen*, in: Martin Shulze Wessel – Martin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009, s. 17.

¹⁹⁶ *Lidové noviny*, 7. 7. 1925.

¹⁹⁷ *Lidové listy*, 19. 7. 1925.

¹⁹⁸ B. ZLÁMAL, *Příručka*, 74.

¹⁹⁹ M. PEHR – J. ŠEBEK, *Československo*, s. 187.

a kongregací. Řešil také nutnou úpravu hranic jednotlivých diecézí v souladu s hranicemi státními, s níž Vatikán souhlasil.²⁰⁰ *L'Osservatore Romano* následně zveřejnil kompletní znění modu vivendi v italštině spolu s potvrzující diplomatickou nótou ze strany Svatého stolce ve francouzském originále.²⁰¹

I když šlo do jisté míry jen o provizorní krok, nesrovnatelný například s uzavřením konkordátu, přeci jen se jednalo o významný posun ve vzájemných vztazích, díky němuž mohl být do Prahy znovu vyslán apoštolský nuncius a do Říma československý vyslanec. Stal se jím kariérní diplomat Vladimír Radimský (1880-1977), zástupcem Svatého stolce pak apoštolský nuncius Pietro Ciriaci (1885-1966), který za vatikánskou stranu vedl jednání o uzavření modu vivendi.²⁰² E. Beneš sice v jednom z vyjádření, jež vatikánský deník převzal, popřel přímý osobní konflikt s F. Marmaggim, za dané situace se však československé straně zdálo nevhodné, aby se do Prahy jako nuncius vrátil právě on.

O zlepšujících se vztazích církve a státu referoval poměrně optimisticky laděný článek, který vyšel na stránkách papežského periodika při příležitosti deseti let existence samostatného Československa a bilancoval toto období z pohledu katolíků. V něm jeho autor vypočítal všechny kroky vedoucí k údajnému obdivuhodnému posunu katolíků, mezi něž zařadil krom jiného právě modus vivendi a návrat apoštolského nuncia do Prahy.²⁰³

O pět let později při stejné příležitosti deník dokonce konstatoval, že stát může katolíky řadit mezi své nejvěrnější syny a že to byli právě oni, kdo: „*mezi prvními bojovali v náročných bojích za národní svobodu.*“²⁰⁴ Jde sice o poněkud subjektivní pohled, vyjádření takové míry loajality je však poměrně překvapivé.

4.3 Apoštolská, ale zdaleka ne jediná

Nebývalého rozsahu se dostalo ve vatikánském listu zprávám o reformních požadavcích části katolického kléru a následnému novém schizmatu v Československu. Toto hnutí v mnohém navázalo na dřívější snahy *Katolické moderny*, která vznikla na přelomu 19. a 20. století a jejímž cílem byla snaha o přiblížení církve potřebám

---

²⁰⁰ Carlo Felice CASULA, *Domenico Tardini (1888-1961). L'azione della Santa Sede nella crisi fra le due guerre*, Roma 1988, s. 96.

²⁰¹ *L'Osservatore Romano*, 3. 2. 1928.

²⁰² M. PEHR – J. ŠEBEK, *Československo*, s. 188-189.

²⁰³ *L'Osservatore Romano*, 1. 2. 1929.

²⁰⁴ *L'Osservatore Romano*, 12. 11. 1933.

současného světa.²⁰⁵ Po rozpadu Rakousko-Uherska se reformní myšlenky znovu dostaly do popředí a vyústily v otevřený konflikt pokrokově smýšlejících kněží s církevní hierarchií. Někteří členové obnovené *Jednoty katolického duchovenstva* se po opakovaném odmítnutí svých požadavků ze strany církevních představených radikalizovali do té míry, že se rozhodli její řady opustit a založili vlastní *Církev československou*.²⁰⁶

L'Osservatore Romano o tomto konfliktu podrobně informoval na titulních stranách a přirozeně zastával pozice protireformní. Svým čtenářům podal nejen zprávu o podpoře československých biskupů ze strany Svatého stolce, ale také o jejich úmyslu co nejpřísnějšího zásahu proti všem, kteří zpochybňují celibát či jakýmkoli způsobem porušují kanonické právo. Další článek obšírně popisoval vývoj celé situace včetně připomínky toho, že zástupci *Jednoty* se v létě předchozího roku vydali jednat o svých požadavcích do Říma.²⁰⁷

Po definitivním odštěpení části kléru od katolické církve byl na jeho stránkách v latině a italštině zveřejněn dopis papeže Benedikta XV. adresovaný pražskému arcibiskupovi F. Kordačovi, v němž sice vyjádřil velký zármutek nad novým schizmatem, podpořil však československého primase v jeho krocích a zároveň ocenil věrnost drtivé většiny kněží svým biskupům. Celou záležitost pak ještě shrnul o den později břitce psaný komentář, jehož autor předpovídal brzký konec těchto: „*nešťastných odpadlíků, jejichž církev se již zrodila jako nemocná, nešťastná a vyprahlá.*“²⁰⁸

Takováto prognóza se však alespoň zpočátku nezdála být zrovna pravdivou. Rok po založení *Církve československé* se k ní totiž hlásilo již více než půl milionu věřících.²⁰⁹ Jejich počet pak i nadále stoupal, a přestože se nikdy ani zdaleka nepřiblížil počtu většinových katolíků, napětí a rivalita mezi oběma největšími církvemi v zemi byla obrovská. V tom hrál samozřejmě hlavní roli fakt, že duchovní i věřící této nové církve pocházeli v drtivé většině právě z řad církve katolické.

---

²⁰⁵ M. ŠMÍD, *Masaryk*, s. 59-63.

²⁰⁶ P. MAREK, *Církevní krize*, s. 212-216.

²⁰⁷ Tato mise sice jistých dílčích úspěchů dosáhla, zásadní body programu *Jednoty*, mezi něž patřilo i zrušení celibátu, však akceptovány nebyly.

²⁰⁸ *L'Osservatore Romano*, 19. 2. 1920.

²⁰⁹ Martin SCHULZE WESSEL, *Die Tschechoslowakische Kirche*, in: Martin Schulze Wessel – Martin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009, s. 135.

Její názor na novou církev lze dobře pochopit z útlé publikace s názvem *Česká národní církev*, jejíž autor a miletínský farář Filip Šubrt (1860-1934) v závěru konstatoval: „*Kdo chceš, aby náboženství a církev přestaly povznášeti národ k ideálům, pěstovati duše nadšené; kdo si přeješ, aby církev a náboženství stalo se nicotnou věcí lidu i národu; kdo bys rád, aby národ náš i nábožensky byl roztržen a ztratil sílu a život; kdo si žádáš, aby náš národ v cizině byl ještě více nenáviděn než jest, aby ztratil poslední své přátele – katolíky upřímné jiných národů, - kdo nemá dosti na dosavadní nemravnosti v národě a na dosavadních útocích četných nepřátel, volej si: Pryč od Říma! Pryč z církve katolické! – ale nezapomeň, že tím voláš také: Pryč s ideály! Pryč s jednotou a svorností v národě! – a přestaň se jmenovati českým vlastencem, neboť kopeš národu hrob!*“²¹⁰ O souladu s oficiálním katolickým postojem vypovídá fakt, že text získal církevní schválení od českobudějovického biskupa Josefa Antoníny Hůlky (1851-1920).

Prvním z bodů sváru se staly kostely. Nová národní církev, jak se sama prezentovala, totiž v některých případech usilovala o možnost používání katolických chrámů pro své bohoslužby, které byly vedeny v češtině. Čtenáři vatikánského deníku se tak mohli dozvědět, že do poloviny července 1920 jim bylo poskytnuto k užívání již šestnáct původně katolických kostelů. Téma zůstávalo aktuální i v dalších letech a vatikánský deník tento boj o kostely mezi katolickou církví a československou sektou, jak novou církev většinou nazýval, nepřestával sledovat.

Českoslovenští biskupové se k tématu vyjádřili zcela jednoznačně v jednom z dalších pastýřských listů. „*‘Čechoslováci’ se od katolické církve odštěpili, neuznávajíce, nehledě k jiným odchýlkám od katolické víry, římského papeže hlavou církve, proto ztrácejí veškeré právo na církevní majetek a spoluužívání kostela, postaveného jen pro katolíky a zakladateli jim výlučně věnovaného.*“²¹¹

U příspěvků na toto téma můžeme pozorovat v mnohem větší míře než u ostatních snahu vylicít je ve prospěch katolické církve. Sami redaktoři evidentně nepochybovali o správnosti jimi zastávaných postojů a zprávy, které předkládali čtenářům, popisovaly události nejednou velmi barvitě. Na adresu nové církve není možné v *L'Osservatore*

---

²¹⁰ Filip ŠUBRT, *Česká národní církev*, České Budějovice 1918, s. 82-83.

²¹¹ J. FORMÁNEK – M. ŠMÍD (eds.), *Pastýřské listy*, s. 141.

Romano dohledat žádnou pozitivní zmínku, neboť ta podle něj žila jen z: „*nekalé kampaně proti Římu*.“²¹²

Ukázkovým příkladem je třeba článek o kongresu *Církve československé* v červenci 1920. Vatikánský list ho popsal jako setkání osmi nebo deseti bídých kněží, kteří se sešli v Národním domě na Smíchově a chtěli vydat velká prohlášení. S jistou škodolibostí autor článku poznamenal, že akce v domácím tisku podle jeho informací nezbudila skoro žádný ohlas. I přesto však varoval, že veřejné mínění je těmto nešťastníkům nakloněno.²¹³

Deník věnoval pozornost i následujícímu kongresu v lednu 1921, na němž byla kromě jiného diskutována i možnost dalšího prohlubování spolupráce se srbskou pravoslavnou církví.²¹⁴ Na tomto sjezdu došlo také k neshodám mezi jednotlivými delegáty, z čehož vyvodil komentátor listu závěr, že zde vzniká schizma ve schizmatu. K tématu se redaktoři vraceli opakovaně a podrobně rozepisovali důvody domnělé potupy schizmatiků, kterou se podle nich jejich sjezd stal. V podobném a zároveň lehce ironickém duchu vyzněly i další články o neshodách při ustavování biskupů této církve.

O vnitřních konfliktech mezi nimi informoval deník pravidelně a v jednom z dalších příspěvků je popisoval těmito slovy: „*Chaos vládne mezi skupinami i mezi jednotlivci, nenávisť a boj všech proti všem, obrovský skandál pro křesťany*.“²¹⁵ Později psal o údajném pokračujícím rozkladu církve kvůli soupeření jejích biskupů Karla Farského (1880-1927) a Matěje Pavlíka (1879-1942). Druhý jmenovaný později národní církev opustil, o čemž *L'Osservatore Romano* své čtenáře rovněž nezapomněl informovat. Tento střet se podle zpráv listu odehrával i na stránkách dvou periodik církve, a sice liberálního Farského *Českého Zápasu* a Pavlíkova konzervativního *Za pravdou*.

Pozoruhodný článek o sporu katolíků s novou církví vyšel koncem července 1921 s titulkem *Husova země*. Barvitě v něm byl vylíčen incident, jenž se odehrál v Č. Budějovicích před klášterem redemptoristů na Piaristickém náměstí, když k němu jednoho odpoledne dorazila skupina protestujících s požadavkem, aby řád propustil faráře z Chotovin, který přestoupil k národní církvi. Ten se však do kláštera uchýlil dobrovolně poté, co požádal o znovupřijetí do řad katolického kléru. Své rozhodnutí pak vyšel

---

²¹² *L'Osservatore Romano*, 2. 10. 1924.

²¹³ *L'Osservatore Romano*, 24. 7. 1920.

²¹⁴ P. MAREK, *Církevní krize*, s. 227.

²¹⁵ *L'Osservatore Romano*, 7. 12. 1923.

oznámít na prostranství před klášterem oněm protestujícím, z nichž tvořili většinu jeho bývalí a na novou víru spolu s ním přestoupivší farníci. Netřeba dodávat, že autor článku celou situaci popsal do nejmenších podrobností a prezentoval ji jako atak na pokojný klášter. O podobných přijetích odpadlých kněží zpět do lůna katolické církve informoval list i v dalších případech, mezi něž patřil například návrat kněze a spoluzakladatele *Jednoty katolického duchovenstva Xavera Dvořáka* (1858-1939).²¹⁶

Příležitostí ke sporům se mohly stát i zdánlivé drobnosti. Spišský biskup Ján Vojtaššák (1877-1965), který chtěl navštívit katolické krajany ve Spojených státech, například opakovaně neobdržel cestovní pas k této cestě. Vatikánský list to komentoval slovy, že když chce jet do zahraničí některý představitel národní církve, je mu to bez problémů nejen umožněno, ale ještě mu je nabídnut doprovod. Komentář zakončila otevřená otázka, zda existují v této zemi rovná práva a stejná svoboda pro všechny, či nikoli.²¹⁷

Na území republiky však nepůsobily pouze tyto dvě církve. Svou činnost zde například rozvíjela asociace založená skupinou amerických protestantů, tzv. YMCA. V Československu působila od roku 1920 a zakladatelkou ženské odnože se stala dcera prezidenta O. Masaryková. O přijetí představitelů asociace ze strany prezidenta a o finančním příspěvku, který jim přislíbil, informoval vatikánský deník s neskryvanými antipatiemi.²¹⁸

V jednom z dalších příspěvků list vypočítával ostatní náboženské společnosti, zahrnul mezi ně například kalvinisty, české bratry, starokatolíky, metodisty či baptisty. Situaci komentoval slovy o přebytku sekt, který se momentálně v národě nachází. Později připomněl ještě adventisty, (novo)husity, skupinu *Nový Jeruzalém* a další s konstatováním, že se zdá, že zemi je určeno stát se místem náboženských experimentů. Podle pozdější statistiky, již na svých stránkách zveřejnil, žilo v roce 1924 v Československu téměř milion evangelíků, kteří patřili ke čtrnácti různým společenstvím a náboženským hnutím. Jednotlivé nekatolické církve spolu nicméně příliš nespolupracovaly, resp. nevytvořily žádnou jednotnou platformu protestantských církví.

---

²¹⁶ L'Osservatore Romano, 20. 7. 1921.

²¹⁷ L'Osservatore Romano, 28. 7. 1923.

²¹⁸ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 456-457.

Možná až trochu překvapivě může působit fakt, že nebezpečí pro církve v Československu neviděl vatikánský list jen ze strany českých liberálů na západě země, ale také ze strany pravoslavných na jejím východě. Vyplývá to alespoň ze zprávy o jejich údajné propagandě, která se: „*nespokojí s postupným pronikáním, ale chce rovnou vyrazit dveře.*“²¹⁹ Je však nutné podotknout, že šlo o ojedinělý článek a žádný jiný jemu podobný v meziválečném období na stránkách deníku nevyšel.

V tehdejším vzájemném a dnes již naštěstí do značné míry překonaném soupeření jednotlivých církví lze nicméně nalézt výjimky. O jedné z nich vyšla zpráva také v *L'Osservatore Romano*. Byla převzata od periodika *Čas*, jenž ji rovněž převzal od *Křesťanských listů*. Citovaný text byl úvahou protestantského teologa Josefa Lukla Hromádky (1889-1969), který v něm kromě jiného oceňoval z jeho pohledu kladné působení katolických intelektuálů. Komentář připojený k jeho textu s tímto názorem samozřejmě souhlasil a zároveň vyjádřil lítost nad tím, že tento vážený a poctivý muž zatím stále ještě není v jednotě s katolickou církví.²²⁰

Další pozitivní tendencí v tomto kontextu byla tehdejší snaha o sblížení slovanských katolických a ortodoxních křesťanů. Pojítkem, na němž se dalo stavět, se stala společná cyrilometodějská tradice a s ní spojené poutní místo Velehrad.²²¹ Tam se také odehrálo několik unionistických kongresů, na kterých se společně scházeli zástupci katolíků a pravoslavných, aby spolu hledali cesty k překonání rozdělení a odpovědi na sporné teologické otázky. Prvnímu poválečnému kongresu v roce 1924, podporovanému také ze strany Svatého stolce, věnoval vatikánský list mimořádnou pozornost. Podobně informoval své čtenáře i o dalších podobných konferencích, organizovaných na Velehradě. Ačkoliv unionistické hnutí představovalo spíše snahu o návrat odštěpených církví k jednotě se Svatým stolicem, stalo se do jisté míry základem pro vznik ekumenismu v pravém slova smyslu.²²²

S tímto tématem také úzce souvisel mezinárodní Kongres orientálních studií, zaměřený na náboženské aspekty a otázky východního křesťanství. Uskutečnil se v srpnu

---

²¹⁹ *L'Osservatore Romano*, 5. 8. 1923.

²²⁰ *L'Osservatore Romano*, 5. 3. 1924.

²²¹ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 161-170.

²²² Étienne FOUILLOUX, *Il cammino dell'ecumenismo*, in: Maurilio Guasco – Elio Guerriero – Francesco Traniello (edd.), *Storia della Chiesa XXIII. I cattolici nel mondo contemporaneo (1922-1958)*, Alba 1991, s. 469-504.

1929 v Praze a papež Pius XI. zaslal jeho účastníkům dopis, který *L'Osservatore Romano* spolu s podrobnostmi o průběhu kongresu publikoval na titulní straně.²²³

O křesťanské solidaritě mezi katolickými a pravoslavnými věřícími v Československu svědčí také protesty proti náboženskému útlaku v Sovětském svazu, jež se odehrály o rok později v Praze. Proběhly i přes odpor komunistů a podpořil je také pražský arcibiskup F. Kordač. Již v lednu toho roku pak proti nesvobodě tamních křesťanů protestoval rovněž olomoucký arcibiskup Leopold Prečan (1866-1947).²²⁴

4.4 Praha proti Římu?

Katolická církev v Československu se musela po vzniku samostatné republiky vypořádat s novými výzvami v podobě jiného státního zřízení a značného odlivu svých věřících, jejichž počet v krátké době poklesl z 96 na 71 %.²²⁵ Kromě toho však čelila poměrně ostré kritice a silným protikatolickým náladám části tehdejší společnosti. Ty byly na stránkách papežského periodika rovněž reflektovány spolu s poznatkem, že úbytek věřících na straně katolíků většinou neznamená nárůst věřících u jiných církví, s výjimkou nové národní církve. Naopak začínalo přibývat lidí bez vyznání, kterých bylo podle sčítání z roku 1930 5,8 %.²²⁶ Liberální a pokrokové smýšlení té doby tak sice obecně sympatizovalo s nekatolickými církvemi, v důsledku však ohrožovalo i je samé.

Kdo byl tedy tvůrcem této proticírkevní kampaně, jak ji katolíci označovali? Pravidelně se vymezovali především proti liberálům, socialistům, volnomyšlenkářům a pokrokářům, přičemž v některých případech používali tato označení jako synonyma. Za konkrétního nepřítele označil vatikánský list například *Asociaci českých učitelů* a periodikum *Český učitel*, jejichž hlavní program prý představoval neustálý boj proti církvi a nenávist vůči věřícím ve jménu takzvaného pokroku a svobody svědomí.

Dalším nečekaným soupeřem se do jisté míry stalo i Národní divadlo, které se údajně dostalo do rukou socialistů a pod jejich vedením bylo zprofanováno. *L'Osservatore Romano* to doložil na příkladu údajně rouhavého představení, ve kterém

---

²²³ *L'Osservatore Romano*, 18. 8. 1929.

²²⁴ *L'Osservatore Romano*, 26. 3. 1930.

²²⁵ Helmut SLAPNICKA, *Die Kirchen in der Ersten Republik*, in: Ferdinand Seibt (ed.), *Bohemia Sacra. Das Christentum in Böhmen 973-1973*, Düsseldorf 1974, s. 333.

²²⁶ Victor CONZEMIUS, *La situazione religiosa nell'Europa centro-orientale*, in: Maurilio Guasco – Elio Guerriero – Francesco Traniello (edd.), *Storia della Chiesa XXIII. I cattolici nel mondo contemporaneo (1922-1958)*, Alba 1991, s. 188.

bohové diskutovali o tom, který z nich je ten pravý. Při jeho uvedení část publika pískala a druhá část nadšeně aplaudovala, což opět ukázalo na napětí mezi katolíky a antiklerikály. Představení divadlo po mohutných protestech zrušilo a následně úplně stáhlo ze svého programu.²²⁷

Kritika katolické církve se nejčastěji zaměřovala na více či méně kontroverzní otázky minulosti. Jako typický příklad v tomto ohledu lze uvést postavu sv. Jana Nepomuckého a úctu k tomuto světcí. Zatímco katolíci jej bránili jako jednoho z národních patronů, odpůrci poukazovali na nesrovnalosti s datací jeho úmrtí a svatořečení označovali za podvod. Pro ilustraci lze citovat úryvek z článku historika J. Pekaře pro *Národní listy*, kde vedl spor s novinářem a spisovatelem Janem Herbenem (1857-1936). V něm mu oponoval těmito slovy: „*Rozumím-li dobře, rozčiluje se dr. Herben proto, že řeším celou otázku shovívavým výkladem: stal se omyl, že pravím: ten, jenž byl přece míněn, svatořečení rebus stantibus zasluhoval. Herben však mluví stále o podvodu, o opětovném podvodu, a celá historie svatojánská, jak známo, náleží u něho a u jeho školy k hlavním trumfům proticírkevní agitace. S tímto počínáním historik, jenž neslouží žádné církvi, ale pravdě, souhlasiti nebude.*“²²⁸

Spor o sv. Jana Nepomuckého budil zájem i v papežském deníku. Signifikantní jsou například příspěvky, které popisovaly každoroční velkolepý průběh svatojánských oslav, jež však byly v mnohých českých novinách doprovázeny dle jeho mínění starými, rutinními a mnohokrát vyvrácenými argumenty proti tomuto světcí. Podobným způsobem později list stroze odmítl knihu *Světec temna Jan Nepomucký* od archiváře Františka Michálka Bartoše (1889-1972), s nadšením naopak přivítal publikaci královehradeckého biskupa K. Kašpara s názvem *Hus a jeho ovoce*. Zajímavá je v tomto ohledu reklama na knihu s názvem *Giovanni Hus e la Boemia* od italského jezuita Giuseppe Domeniciho (1865-1926), která opakovaně vycházela na stránkách vatikánského deníku a jejíž text obsahoval mj. větu: „*Postava českého heretika je v tomto díle jednoznačně zavržena.*“²²⁹

Oslavy sv. Jana Nepomuckého také pravidelně představovaly manifestaci toho, že Praha není jen městem volnomyšlenkářů, ale především katolíků. Tento fakt dokládá vatikánský list statistikou z roku 1922, podle které se v hlavním městě republiky hlásilo

---

²²⁷ L'Osservatore Romano, 3. 2. 1925.

²²⁸ Národní Listy, 16. 5. 1920.

²²⁹ L'Osservatore Romano, 26. 7. 1926.

ke katolické církvi 395.000 obyvatel, zatímco k církvi národní jen 85.000. Dalších 127.000 Pražanů pak bylo bez vyznání.²³⁰

Tak, jako měli antiklerikálové problém s Janem Nepomuckým, měli ho naopak katolíci s Janem Husem. Po vzniku republiky byl ustanoven 6. červenec památným dnem jeho upálení. *L'Osservatore Romano* tuto skutečnost komentoval slovy, že každý, kdo chce být v Československu považován za vlastence, se patrně musí odvolávat na Husa a jeho herezi. Další zprávy, jako například o novém Husově pomníku v Jihlavě, kde žilo údajně jen 15 % nekatolíků, se nesly v podobném duchu. Smíření obou táborů přirozeně nepomohl ani fakt, že zákonem z března 1925 byl ze seznamu státních svátků vyřazen zemský svátek sv. Jana Nepomuckého. Kromě toho byly zrušeny i tři svátky mariánské, v platnosti naopak zůstaly Velikonoce, Vánoce, Boží Tělo, Nanebevzetí Panny Marie, 1. listopad a svátek svatých Petra a Pavla. Mezi další památné dny patřil 28. říjen, 1. květen, svátky sv. Václava a svatých Cyrila a Metoděje.²³¹

V otázce státních svátků se nakonec jednalo o relativní úspěch katolíků vzhledem k tomu, kolik z nich se podařilo zachovat. Jeden z pozdějších socialistických návrhů, jenž ovšem nebyl schválen, navrhoval zrušit jako státní svátky také Boží Tělo, Nanebevzetí Panny Marie nebo svátek svatých Petra a Pavla a nahradit je památnými dny připomínajícími Jana Amose Komenského, narozeniny T. G. Masaryka a den matek.

Příležitostí k protikatolické propagandě se stalo dle mínění listu také připravované sčítání lidu v roce 1921, do kterého byla zahrnuta i otázka konfese. Informace o agitaci za to, aby se lidé v tomto sčítání již nepřihlásili ke katolickému vyznání, čerpal vatikánský deník z českého tisku. Citoval například *Národní listy* píšící o: „agitaci proti Římu, která před sčítáním dosahuje kolosálních rozměrů.“²³²

Z celkového počtu 13.613.172 obyvatel se ke katolickému vyznání římského ritu nakonec přihlásilo 10.384.833, dalších 535.543 uvedlo vyznání řeckokatolické. Ostatními náboženskými skupinami byli evangelíci několika různých církví (990.319), věřící řecké pravoslavné církve (73.097) a Židé (354.342). K národní *Církvi československé* se přihlásilo 525.333 věřících a 724.507 obyvatel se označilo za občany bez vyznání.²³³

---

²³⁰ *L'Osservatore Romano*, 17. 6. 1922.

²³¹ Z. KÁRNÍK, *České země. Díl první*, s. 322.

²³² *L'Osservatore Romano*, 1. 3. 1921.

²³³ Alois BÖHMER - Stephan KOVČARA - Jindřich NOSEK, *Chiesa e stato in Cecoslovacchia*, in: Vladimír Gsovski (ed.), *Chiesa e stato dietro la cortina di ferro*, Roma 1957, s. 49.

Vatikánský list později přinesl podrobnou statistiku podle jednotlivých správních celků. Jelikož ve všech z nich představovali katolíci většinu populace, závěr příspěvku zněl jednoduše tak, že Československo je katolické. Deník se snažil být při obhajobě této pro katolíky relativně příznivé statistiky natolik důsledný, že například neopomněl dementovat špatnou informaci o dvou milionech členů národní církve, kterou otiskla jedna francouzská publikace věnující se Praze.

L'Osservatore Romano zpravil své čtenáře i o výsledcích dalšího sčítání konaného v roce 1930. Oproti předchozímu sčítání se sice absolutní počet katolíků zvýšil na 10.831.696, vzhledem k nárůstu počtu obyvatel na 14.729.536 jich však procentuálně ubylo, což představovalo propad o necelé tři procentní body.²³⁴ Byť se z katolické strany nejednalo o úspěch, článek tento výsledek prezentoval jako: „rozbití chybného dojmu, že katolická víra v Československu byla zredukována na nulu.“²³⁵

Rozbuškou dalšího napětí souvisejícího s církví se stal pastýřský list slovenských biskupů z listopadu 1924, ve kterém pod církevními tresty zakazovali tamním katolíkům členství v komunistických a socialistických spolcích a stranách. Vyhrčené reakce proti tomuto zákazu na sebe nenechaly dlouho čekat, stejně tak jako vyjádření podpory dotyčným biskupům ze strany jejich českých kolegů či německých katolických spolků. Celou kauzu sledoval vatikánský deník s velkou pozorností. Tento krok vyvolal i krizi politickou, protože lidovečtí poslanci byli obviňováni z podpory této akce, byť na ni neměli žádný vliv.²³⁶

Katolíci se snažili čelit kritice i na poli intelektuálním. Slavným se stal zejména spor o smysl českých dějin, jehož nejvýraznější aktéry představovali prezident T. G. Masaryk a již výše zmíněný historik J. Pekař. Každý z nich akcentoval jako kladné okamžiky české minulosti jiná období a co jeden považoval za vrchol, druhý odsuzoval jako úpadek. Spor započal ještě dlouho před vznikem samostatného Československa. Kámen úrazu však nespočíval pouze ve značně odlišné interpretaci dějin, nýbrž i v rozdílném metodologickém přístupu k bádání. Zatímco sociolog Masaryk obhajoval jednotnou ideu humanity jako spojující linky táhnoucí se od českých bratří přes národní obrození až ke vzniku republiky, historik Pekař tuto filozofii v českých dějinách odmítal

---

²³⁴ A. BÖHMER – S. KOVČARA – J. NOSEK, *Chiesa*, s. 49.

²³⁵ *L'Osservatore Romano*, 3. 9. 1931.

²³⁶ Z. KÁRNÍK, *České země. Díl první*, s. 321.

jako úplně chybnou a krajně nehistorickou.²³⁷ Na jeho adresu konstatoval, že: „*Masaryk chce ověřiti, opřítí, odůvodniti svůj vlastní jistě ušlechtilý cíl výchovný domnělým souhlasem minulých generací.*“²³⁸ Jemu samotnému se naopak z Masarykovy strany dostalo této výtky: „*My se s prof. Pekařem nedohodneme, protože myslí nepřesně, protože nerozumí dostatek hlavním problémům, o něž běží, a protože se mu nedostává filosofického vzdělání. Neodstává se mu ani vzdělání historického.*“²³⁹

J. Pekař nicméně nebyl jediným katolicky smýšlejícím intelektuálem. Zajímavým počinem byl také Kongres katolických filozofů roku 1932, jenž neunikl ani pozornosti vatikánského deníku. Jeden z jeho iniciátorů, dominikán a filozof Metoděj Habáň (1899-1984), pro jeho čtenáře přiblížil své vnímání moderní československé mentality, kterou definoval jako pozitivistickou, subjektivistickou a do jisté míry idealistickou.

Mezi další vědecké konference pořádané či spolupořádané církví patřil například Akademický týden zaměřený na přínos katolické kultury v moderní době. Kongres se konal každoročně a *L'Osservatore Romano* o všech jeho ročnících pravidelně informoval. Trochu ve stínu velkolepého prvního celostátního katolického sjezdu roku 1935 se pak uskutečnil čtrnáctý ročník kongresu Pax Romana. Tento mezinárodní kongres katolických akademiků hostila Praha počátkem září stejného roku a kromě domácích zástupců se jej zúčastnili i delegáti ze třinácti evropských zemí.²⁴⁰

4.5 Dům postavený na skále

Vatikánský deník nepsal pouze o problémech, s nimiž se museli českoslovenští katolíci a jejich biskupové potýkat ve vztahu ke státu, jiným církvím, liberálním proudům či ateistům. Možná právě kvůli těmto konfliktům podrobně informoval také o životě katolíků v Československu a poukazoval tak na to, že římská církev zůstala i nadále v tomto státě významnou a nepostradatelnou součástí společnosti. Lze konstatovat, že čím více se uklidňovala politická situace, tím více přibývalo článků o poutích, kongresech, oslavách světců a jiných církevních akcích. Jak již bylo naznačeno v úvodu k této kapitole, všechny tyto aspekty zásadním způsobem spoluvytvářely podobu církve.

²³⁷ Josef PEKAŘ, *Masarykova české filosofie*, Český časopis historický 18, 1912, s. 170-208.

²³⁸ Týž, *O smyslu českých dějin*, Praha 1990, s. 383.

²³⁹ T. G. MASARYK, *Ke sporu o smysl českých dějin*, in: Miloš Havelka (ed.), *Spor o smysl českých dějin 1895-1938*, Praha 1995.

²⁴⁰ *L'Osservatore Romano*, 5. 9. 1935.

Asi vůbec největší prvorepublikovou manifestací katolické víry se staly jubilejní oslavy sv. Václava v roce 1929, kterých se zúčastnilo zhruba 600.000 věřících. Důležitým rysem této události se stala rovněž spoluúčasť státu na jejím pořádání, která byla dokladem obnovené spolupráce s církví.²⁴¹ *L'Osservatore Romano* věnoval celé pouť opravdu hodně prostoru. Psal nejen o jejích přípravách a samotném průběhu, ale také o ohlasu v československých médiích. Vracel se k ní i zpětně v komentářích, v nichž popisoval dopady a plody těchto oslav.

Již v březnu přinesl vatikánský deník zprávu o plánované účasti pěti kardinálů, v létě pak upozornil na dva mezinárodní kongresy pořádané též v souvislosti se svatováclavským milénium. Jeden z nich byl zaměřený na sport a druhý na studium pravoslavného křesťanství, což opět dokládá mimořádnou atmosféru oslav, na kterých se podílely nejrůznější věkové a sociální skupiny obyvatel.

Během samotné slavnosti přibližoval list průběh akce svým čtenářům vzhledem k tehdejšímu technologickému možностям jen stručnými zprávami. S o to větší podrobností se k nim však vrátil o necelý týden později ve třech rozsáhlých komentářích, z nichž každému byla věnována alespoň třetina titulní strany. Poslední z nich nesl název *Triumf svatého Václava*. Deník informoval o všech poutních slavnostech v Praze a ve Staré Boleslavi, o přítomnosti reprezentantů vlád Německa, Belgie, Bulharska, Dánska, Finska, Francie, Velké Británie, Řecka, Jugoslávie, Litvy, Monaka, Norska, Spojených států a dalších a samozřejmě také o velkolepém otevření dostavěné pražské katedrály.

Později se redaktoři deníku vrátili k této slavnosti ještě několikrát. Za znak znovuzrození československého katolicismu byla jubilejní svatováclavská pouť označena v článku z prosince téhož roku, jehož autor rovněž konstatoval, že plody těchto oslav se ještě ukážou v následujících letech. V textu také zdůraznil klíčovou roli tisku pro náboženské záležitosti spolu s přáním, aby se skrze něj dařilo šířit: „*triumf pravdy, vítězství katolických ideálů a slávu svatého Václava*.“²⁴²

Podobně jako svatováclavské oslavy v Čechách proběhly na Slovensku o čtyři roky později slavnosti jedenácti set let od posvěcení prvního křesťanského kostela v zemi. Vystavět jej nechal kníže Pribina na svém nitranském panství a oslavy se tedy odehrály

---

²⁴¹ Jaroslav ŠEBEK, *Die katholische Kirche in der Gesellschaft*, in: Martin Schulze Wessel – Martin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions – und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009, s. 56.

²⁴² *L'Osservatore Romano*, 7. 12. 1929.

právě tam.²⁴³ Stejně jako v případě jubilea sv. Václava informoval vatikánský deník už s předstihem o přípravách celé události a o různých doprovodných akcích, mezi něž zařadil i vydání zvláštní série poštovních známek k této příležitosti.

Vlastní průběh události, které se zúčastnilo asi 150.000 katolíků, byl ve zprávách listu prezentován jako manifestace jednoty Čechoslováků, protože Nitra nebyla dle jeho slov pouze matkou Slováků, ale všech. O takovéto chápání oslav se snažila i vláda, která se podílela na jejich organizaci. Vyloučením klíčového muže slovenské politiky A. Hlinky z příprav však nechtěně podpořila jeho volání po slovenské autonomii. Na rozdíl od církevní části Pribinových oslav se tak část politická příliš nevydařila.²⁴⁴

Třetí katolickou událostí podobných rozměrů se stal první celostátní katolický sjezd. Byla-li co do počtu zpráv a jejich rozsahu pro *L'Osservatore Romano* největším politickým tématem spjatým s Československem tzv. Marmaggiho aféra, dostalo se tomuto sjezdu na jeho stránkách ještě daleko více prostoru a z pohledu vatikánského deníku se stal vůbec nejsledovanější československou událostí v meziválečném období. Pouze o přípravách vyšlo šest rozsáhlých článků, první z nich dokonce s předstihem jednoho a půl roku.

Význam slavnosti byl podtržen i tím, že papež Pius XI. na něj vyslal svého legáta, francouzského kardinála J. Verdiera. Samotný sjezd se konal ve dnech 28.-30. června 1935 v Praze a závěrečné mše svaté se zúčastnilo na 300.000 věřících ze všech národností, které byly v republice zastoupeny. Dorazila také celá vláda, což symbolicky znovu vyjádřilo relativní harmonii ve vztahu státu a církve.²⁴⁵

O nesmírné důležitosti, jakou celé akci přikládal vatikánský list, svědčí asi nejlépe fakt, že z pěti článků referujících o průběhu sjezdu byly tři v rozsahu dvou třetin titulní strany. Pouze první a poslední, informující o příjezdu a odjezdu papežského legáta, byly stručnější. Čtenáři papežského periodika tak měli možnost seznámit se do nejmenších podrobností s průběhem slavnosti, kterou jedna ze zpráv označila za: „*nové vítězství kříže*.“²⁴⁶

---

²⁴³ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 185.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 185-187.

²⁴⁵ F. X. HALAS, *Fenomén*, s. 567.

²⁴⁶ *L'Osservatore Romano*, 3. 7. 1935.

Podobně jako v předchozích případech, vraceli se redaktoři listu k tomuto sjezdu i zpětně formou komentářů. Informovali také o dalším programu papežského legáta, který pokračoval návštěvou několika měst v Československu. Spokojenost se sjezdem vyjádřili i biskupové ve svém pastýřském listu. Nejlépe o ní vypovídá věta: „*Zdar sjezdu převýšil všechno očekávání.*“ Dále pak konstatovali, že: „*Sjezdem konečně změnilo se značně i veřejné mínění, dříve plné předsudků proti katolické Církvi a namnoze zahrocené proti ní. Tuto změnu bylo a jest pozorovati v osobních projevech i v tisku.*“²⁴⁷

Novinkou pro čtenáře deníku byla zvláštní fotografická příloha zachycující atmosféru oslav. Ti si tak mohli prohlédnout například záběr ze závěrečné mše svaté na Strahovském stadionu, slavnostní nástup *Orla*, zaplněné Václavské náměstí, snímek zachycující prapory československých katolických organizací, odjezd francouzského kardinála z Kroměříže nebo snímek olomouckého arcibiskupa L. Prečana.²⁴⁸

L'Osservatore Romano nicméně nevěnoval svou pozornost pouze těmto mimořádným akcím. Velmi podrobně informoval i o menších a pravidelných poutích československých věřících, ať už se konaly v rámci republiky, či směřovaly do zahraničí. Putování se těšilo v meziválečném období novému rozkvětu, kdy do největších mariánských poutních areálů v zemi přicházely statisíce poutníků ročně.²⁴⁹ O poutích na Svatou Horu, Svatý Hostýn, Svatý Kopeček či do Bohosudova vyšla v daném období na stránkách vatikánského listu řada článků. Kromě těchto velkých a obecně známých poutních míst se ale čtenáři mohli dozvědět například i o pouti německých katolíků k malé kapličce Maria Rast am Stein v lese nedaleko Vyššího Brodu.²⁵⁰

Kroky věřících směřovaly také na poutě ke svatým. Na stránkách listu se lze dočíst nejen o oslavách zemských patronů, ale také o úctě projevované v Československu možná méně známým světcům. Vedle poutí ke sv. Janu Nepomuckému, sv. Václavu, sv. Ludmile, sv. Anežce či sv. Cyrilu a Metodějovi tak najdeme i zmínky o oslavách sv. Augustina nebo sv. Johanky z Arku. Samozřejmě nechyběly ani zprávy o slavnostech Krista Krále či Božího Těla, tradičně spojeného s velkolepými procesími.

---

²⁴⁷ J. FORMÁNEK – M. ŠMÍD, *Pastýřské listy*, s. 331-333.

²⁴⁸ *L'Osservatore Romano*, 17. 7. 1935.

²⁴⁹ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 153.

²⁵⁰ *L'Osservatore Romano*, 31. 8. 1938.

Velké oblibě se nově těšily i poutní zájezdy do zahraničí, především do Říma. Těm věnoval deník zvláštní pozornost, protože byly nejen spojeny také s audiencí u Svatého otce. Kromě věčného města mířili českoslovenští poutníci i do Lurd, Assisi, Monte Cassina, Svaté země, Čenstochové nebo na eucharistické kongresy v Budapešti a v Amsterdamu. Podobné eucharistické kongresy byly ostatně pořádány i v Československu, byť v menším měřítku. Také o nich se v *L'Osservatore Romano* psalo, stejně jako o velkém množství jiných katolických setkání a sjezdů nejrůznějšího zaměření. Patřily mezi ně například i letní kurzy katolických učitelů, liturgické týdny, katolické kongresy v jednotlivých diecézích, oslavy výročí zvolení Pia XI. papežem, kongres katolíků zabývajících se esperantem a mnohé další, což dokládá pestrost tehdejšího náboženského života. Pestrost, kterou oceňovali i novináři vatikánského deníku.

Neméně zajímavým pro ně byl také řeholní život v nově vzniklé republice, jehož dlouhou tradici z dřívějších dob se dařilo nejen udržovat, ale i dále rozvíjet. Kromě starých řádů zahájily svou činnost nové kongregace. Mezi nimi vynikalo zvláště dílo salesiánů Dona Boska. Ti do Československa přišli roku 1928 a o deset let později již měli několik řeholních domů a desítky členů.²⁵¹

Ženská řeholní společenství se často věnovala zdravotnictví a sociální péči. Byla výrazně rozvinutější než mužská nejen co do počtu členů, ale také množstvím samotných řeholních institucí, založených často ve století předcházejícím.²⁵² Mezi nejznámější lze zařadit boromejky, jež roku 1937 oslavily sto let od příchodu do Prahy. Další významnou kongregací pak byly například školské sestry de Notre Dame, které ve třicátých letech spravovaly v Československu sto deset klášterů, v nichž žilo více než osm set sester.²⁵³ O rostoucím počtu řeholníků a řeholnic a o zakládání nových klášterů vatikánský list své čtenáře s potěšením informoval. Stejně tak je seznamoval i s činností řeholních společenství, ať už se zaměřovala na vědeckou práci, aktivity s mládeží, výuku, či zdravotní péči.

---

²⁵¹ Marie Rút KŘÍŽKOVÁ, *Kniha víry, naděje a lásky. 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*, Praha 1996, s. 7-84.

²⁵² Jiří HANUŠ, *Historie moderní doby. Rozhovory o základních pojmech, událostech a problémech 19. století*, Brno 2004, s. 77-114.

²⁵³ Dana JAKŠIČOVÁ, *Dcery své doby? Školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)*, České Budějovice 2012, s. 80-129.

L'Osservatore Romano samozřejmě psal i o svěcení nově jmenovaných biskupů, tak jak tomu bylo v případě tří nových slovenských pastýřů Karola Kmet'ka (1875-1948), Mariána Blahy (1869-1943) a J. Vojaššáka v únoru 1921. V článku nechyběla ani zmínka o tom, že prezident republiky T. G. Masaryk v blahopřejném telegramu vyzdvihl důležitost tohoto okamžiku pro Slovensko. Podobným způsobem vyšly také články o svěcení olomouckých arcibiskupů Antonína Stojana (1851-1923) a jeho nástupce L. Prečana. Přirozeně pak nemohly chybět ani zprávy o příchodu královéhradeckého biskupa K. Kašpara na arcibiskupský stolec do Prahy, o jeho následném jmenování kardinálem ani o jeho nástupci v Hradci Králové Mořici Píchovi (1869-1956).

Stejně jako v případě nových biskupů psal deník také o střídání papežských nunciů v Československu, jak již bylo zmíněno výše v kapitole zabývající se vztahem katolické církve a prezidenta T. G. Masaryka. Apoštolská nunciatura v Praze byla otevřena roku 1920, stejně tak i československé vyslanectví u Svatého stolce. Do Vatikánu nastoupil jako první vyslanec historik K. Krofta, prvním pražským nunciem se stal Clemente Micara (1879-1965).²⁵⁴ Jeho působení bylo shrnuto v rozsáhlém článku při příležitosti ukončení mise o tři roky později, kdy jej v této funkci nahradil F. Marmaggi. Příjezdu tohoto muže byl na stránkách *L'Osservatore Romano* samozřejmě také věnován prostor.

Podobně se čtenáři dozvěděli i o třetím nunciu v Praze, jímž se stal P. Ciriaci. Nastoupil po urovnání diplomatického sporu mezi oběma státy, na jehož vyřešení se sám aktivně podílel. Na své nové působiště přijel počátkem května 1928, aby o necelý měsíc později prezidentu republiky předal své pověřovací listiny.

V pořadí čtvrtým a na dlouhou dobu posledním apoštolským nunciem se stal Francesco Saverio Ritter (1884-1951), který československé prostředí znal poměrně dobře díky svému dřívějšímu působení na pozici sekretáře P. Ciriaciho.²⁵⁵ Jak uvedl *L'Osservatore Romano*, v Praze se mu dostalo nadšeného přijetí od davu očekávajícího příjezd jeho vlaku. Slavnostní ceremoniál na hradě zahajující jeho misi absolvoval o necelé dva týdny později.²⁵⁶

---

²⁵⁴ M. ŠMÍD, *Apoštolský nuncius*, s. 43.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 77.

²⁵⁶ *L'Osservatore Romano*, 20. 10. 1935.

Pozornost věnoval vatikánský deník nejen výměnám, ale také působení československých biskupů. Kromě zpráv o konání společných biskupských konferencí či vydávání pastýřských listů nechyběly ani články zaměřené na působení jednotlivých pastýřů a jejich spolupracovníků ve svých diecézích. Z nemalého množství těchto zpráv je zajímavá například informace o vydání dekretu pražské arcibiskupské kurie, jenž zakazoval kněžím slavit mše svaté na otevřených prostranstvích při politických manifestacích. Z dnešního pohledu až úsměvně působí jiný dekret biskupství brněnského, který omezoval fotografování svateb pouze na snímky před kostelem po skončení církevního obřadu. I o takovýchto detailech se mohli čtenáři listu dočíst.

Důležitou součástí života katolické církve v Československu byly nejrůznější spolky.²⁵⁷ Patřila mezi ně například sportovní organizace *Orel* s více než sto tisíci členy, o jejíž činnosti se v *L'Osservatore Romano* v meziválečném období psalo celkem patnáctkrát. Dalších deset článků se věnovalo *Katolické charitě*, devět *Svazu katolických žen a dívek*, třináct *Katolické akci*, dvacet pět aktivitám několika studentských katolických organizací a jednotlivé příspěvky vyšly také o *Jednotě katolických řemeslníků*, *Asociaci katolických zemědělců*, *Jednotě katolických učitelů* a různých spolcích katolických horníků a dělníků. Kromě toho informoval vatikánský deník rovněž o činnosti celé řady katolicky orientovaných periodik vycházejících v Československu, která byla určena různým skupinám čtenářů a od nichž čas od času některé zprávy také sám přebíral.

Rozličnost takto převzatých zpráv i těch, které získali redaktoři listu přímou korespondencí od svých dopisovatelů, byla nesmírná. Týkaly se stavby nových kostelů a pražského semináře, udílení nejrůznějších vyznamenání, obsahovaly statistiky o počtu věřících i o neustálém nárůstu počtu bohoslovců. Další se věnovaly představení významných církevních osobností i památek, oslavám životních jubileí biskupů a nunciů, hodnocení nových publikací s církevní tematikou, v jiných byla otištěna kázání a proslovy některých duchovních. Jako příklad vypovídající o nesmírné pečlivosti novinářů *L'Osservatore Romano* lze uvést to, že jim neunikla ani informace o pozvání arcibiskupa K. Kašpara na slavnostní oběd od nuncia F. S. Rittera při příležitosti prvního výročí jeho jmenování kardinálem.²⁵⁸

---

²⁵⁷ B. ZLÁMAL, *Příručka*, s. 208-242.

²⁵⁸ *L'Osservatore Romano*, 19. 11. 1936.

Důležitou součástí zpravodajství deníku představovaly také informace o úmrtí známých katolických osobností a významných církevních představitelů. Jedna z těchto zpráv s politováním oznamovala i náhlou smrt kanovníka svatovítské kapituly J. Hanuše, jenž sám až do své smrti svými články aktivně do papežského periodika přispíval.²⁵⁹

Stejně jako on psali i všichni ostatní své texty o náboženském vývoji v Československu z katolického pohledu a nelze je tedy považovat za objektivní, podobně jako nebyla objektivní ani řada československých periodik. Cílem v tomto případě nebylo nezávislé hodnocení faktů, ale snaha obhájit vlastní postoje. Bylo by však chybou chápat tehdejší situaci pouze jako soupeření dvou táborů, tedy katolíků a antiklerikálů. Zdaleka ne všichni, kteří oficiálně stáli mimo církve, automaticky a s nadšením přijímali všechny liberální a pokrokové myšlenky, podobně jako mnozí katolíci nebyli vyhraněně konzervativní. Pro historika je tedy nutné vyvarovat se nebezpečí černobílé a zjednodušené interpretace, ať už ve prospěch jakékoli ze zainteresovaných stran.

---

²⁵⁹ L'Osservatore Romano, 27. 4. 1928.

5 Závěr

V úvodu práce si její autor vytkl za cíl nalézt odpověď na otázku, jakým způsobem novináři *L'Osservatore Romano* psali o meziválečném Československu. Jelikož jde o téma poměrně široké a zahrnuje v sobě řadu rovin, rozdělil jednotlivé příspěvky do třech kapitol zabývajících se pohledem vatikánského deníku na celkový politický vývoj republiky, na jejího prvního prezidenta T. G. Masaryka a na postavení tamní církve. Učinil tak i vzhledem k tomu, že se názory na jednotlivé otázky během sledovaného období vyvíjely a stanoviska uváděná na jeho počátku nemusela vždy odpovídat těm, která list zastával na jeho konci.

První kapitola se věnovala reflexi vzniku, vnitropolitického vývoje, mezinárodního postavení a zániku první Československé republiky na stránkách papežského periodika. Ačkoliv list nezapomínal své čtenáře informovat ani o hospodářském vývoji a o kulturních událostech, témata zahraničních vztahů a vnitřní konsolidace státu zpravodajství deníku dominovala. Příspěvky studované v této kapitole je možné charakterizovat jako výrazně objektivnější než ty, které se týkaly osoby prezidenta a postavení církve. Obsahovaly také minimum hodnotících kritérií. Lze tedy konstatovat, že cílem deníku bylo v politických otázkách především zprostředkování přesných, nezkrácených a podrobných informací.

Tuto snahu dokládá fakt, že list nejednou zpětně dementoval zprávy, jež se ukázaly jako nepravdivé. Příkladem může být popření údajného plánování československo-německého paktu o neútočení v únoru 1934, o němž deník zprvu psal jako o prakticky uzavřené a dohodnuté záležitosti. Jeho boj s nepotvrzenými či zavádějícími informacemi, dnes nazývanými *fake news*, ukazuje nejen na dlouhodobou platnost tohoto fenoménu, ale také na poctivý přístup ze strany redakce listu.

Na články a komentáře týkající se prvního československého prezidenta T. G. Masaryka se zaměřila kapitola druhá. Zde již můžeme pozorovat určitý rozdíl v tom, kdy novináři deníku psali o prezidentovi v souvislosti s výkonem jeho funkce a kdy jej popisovali jako soukromou osobu. Zprávy o Masarykově politickém působení, o cestách po Československu, o návštěvách jiných států a o setkáních s diplomaty a představiteli domácí i zahraniční politické scény lze z hlediska jejich vyznění označit za podobné s nezaujatým zpravodajstvím kapitoly první.

Komentáře související s Masarykovým vztahem ke katolické víře a církevní hierarchii byly nicméně psány odlišným způsobem. Zatímco ve člancích, které se netýkaly náboženství, představovalo primární cíl listu informovat čtenáře o daných faktech, v otázkách souvisejících nějakým způsobem s církví se již naplno ukazovala výhradně katolická orientace periodika. V případě T. G. Masaryka se tato skutečnost projevila pochybnostmi deníku nad jeho filozofickými a historickými názory. Další negativum pak představoval Masarykův mnohdy problematický vztah s představiteli církve. Nejvýraznějším příkladem nesouladu se v tomto ohledu stala kauza kolem Husových oslav roku 1925 a následného odjezdu nuncia F. Marmaggiho z Prahy. Nepřekvapí, že deník zastával diametrálně odlišná stanoviska než prezident republiky. To však neznamená, že by v jiných případech nedokázal jeho mimořádné státnické schopnosti ocenit.

Poslední kapitola se zabývala postavením katolické církve v Československu. Mnohem více než u jiných témat spojených s první republikou zde docházelo k jasnému hodnocení událostí. Měřítkem se stalo ve všech případech to, zda byly pro katolickou církev dobré, či nikoli. Těch prvních bylo z pohledu deníku mnohem méně. *L'Osservatore Romano* vnímal tehdejší dění především jako jedno velké protikatolické tažení. Příkladem za všechny mohou být komentáře z konce června 1921, které shrnuly všechna příkoří provedená do té doby římské církvi a situaci hodnotily jako pokračující perzekuci. Smyslem těchto komentářů, jak napsal autor v úvodu prvního z nich, bylo informovat čtenáře vatikánského deníku o zkouškách československých katolíků, aby je tak mohli provázet po vzoru prvních křesťanů modlitbou.

Situace se však samozřejmě vyvíjela, a zvláště po jubilejních svatováclavských oslavách roku 1929 došlo k jejímu celkovému uklidnění. Novináři listu si postupně začali všimnout i pozitivních aspektů vzájemné spolupráce státu a církve. Žádných změn naopak nedoznalo vyznění článků o nekatolických církvích, především o *Církvi československé*. Ta byla od svého vzniku popisována silně negativně a na stránkách listu není možné na její adresu nalézt jedinou kladnou větu. Rozdíl z počátku a konce sledovaného období tak spočíval pouze v tom, že zatímco v prvních letech její existence o ní deník psal poměrně často, později jeho zájem značně ochabl. V otázce liberálních proudů ve společnosti, které optikou vatikánského deníku představovaly pro náboženství velké nebezpečí, se zpravodajství zaměřilo především na domnělý triumf katolíků spočívající v tom, že zůstali i přes mnohé překážky většinovou skupinou obyvatelstva.

Vatikánský list projevoval o církev v Československu mimořádný zájem. V průběhu let nicméně došlo k výrazné proměně jeho zaměření. Zatímco v počátcích republiky se jednotlivé články věnovaly především vztahu církve a státu či protikatolickým náladám v republice, ve třicátých letech začaly postupně převažovat příspěvky související se životem tamních katolíků a jejich různorodými aktivitami. Čtenáři papežského periodika se tak měli šanci dozvědět o mnohých poutích, kongresech, slavnostech a aktivitách nejrůznějších katolických spolků. Informace o nich dokonce představovaly většinu z celkového počtu zpráv o Československu. To lze interpretovat jako snahu deníku prezentovat tamní církev jako stále živou, rozvíjející se a nepostradatelnou součást společnosti.

Otázky reflexe politického vývoje, osobnosti prezidenta a života církve autor práce definoval na základě toho, že představovaly pro *L'Osservatore Romano* hlavní témata spojená s meziválečným Československem. Jejich studium zároveň otevřelo další perspektivy historického bádání v této oblasti. Kromě prohloubení poznatků formou edice jednotlivých článků a komentářů se nabízí i plynulé navázání z hlediska časového zpracování obdobného zadání pro druhou polovinu 20. století. Výzkum by bylo možné rozšířit také o další státy. Zemím střední a východní Evropy se *L'Osservatore Romano* věnoval se stejnou pozorností jako Československu a o velkých světových mocnostech informoval samozřejmě ještě daleko podrobněji.

Kromě vatikánského deníku autor pracoval i s dalšími periodiky. Ta představují velmi zajímavý pramen historického bádání především proto, že události většinou popisovala jen s minimálním časovým odstupem. Vývoj nejrůznějších kauz je tedy na jejich stránkách možné sledovat téměř v reálném čase a tato autentická výpovědní hodnota je do značné míry uchráněna nejen od pozdějších úprav a korekcí, ale také od nutně determinujícího vědomí, jakým způsobem se události později vyvíjely. Tehdejší tisk také často sloužil jako platforma pro prezentaci názorů určité části společnosti. Studium různě zaměřených deníků tak může historik získat celou paletu odlišných názorů na jednu a tu samou skutečnost. Předkládaná práce přispěla do této mozaiky reflexí první Československé republiky z pohledu vatikánského deníku, tedy z pohledu nejen zahraničního, ale především katolického.

6 Seznam použitých pramenů a literatury

6.1 Prameny

6.1.1 Nevydané prameny

Italská periodika

Corriere della Sera, 1938.

Il Messaggero, 1938-1939.

La Stampa, 1923-1935.

L'Osservatore Romano, 1914-1939.

Stampasera, 1937.

Československá periodika

České slovo, 1925.

Jihočech, 1937.

Lidové listy, 1925.

Lidové noviny, 1925.

Národní listy, 1920.

Přítomnost, 1937.

6.1.2 Vydané prameny

BLET, Pierre – MARTINI, Angelo – SCHNEIDER, Burkhard (eds.), *Actes et documentes du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale. Le Saint Siège et la guerre en Europe. Mars 1939 – août 1940*, Vaticano 1965.

DOSKOČIL, Karel, *Listy a listiny z dějin československých 869-1938*, Praha 1938.

FORMÁNEK, Jakub – ŠMÍD, Marek (eds.), *Pastýřské listy 1918-1945*, Praha 2017.

MERHAUT, Cyril, *Dokumenty našeho osvobození*, Praha 1919.

ŠMÍD, Marek – PEHR, Michal – ŠEBEK, Jaroslav – HELAN, Pavel (eds.), *Československo a Svatý stolec III. Diplomatická korespondence a další dokumenty 1917-1928*, Praha 2015.

VESELÝ, Zdeněk (ed.), *Dějiny české politiky v dokumentech*, Praha 2005.

6.2 Literatura

ALEXANDER, Manfred, *Kleine Geschichte der böhmischen Länder*, Stuttgart 2008.

ARGIOLAS, Concetta, *Giordani e 'Parte Guelfa'*, in: Tomasso Sorgi (ed.), Igino Giordani. Politica e morale, Roma 1995.

BENDISCIOLI, Mario, *La politica della Santa Sede. Direttive – organi – realizzazioni (1918-1938)*, Firenze 1939.

BENEŠ, Edvard, *Demokracie dnes a zítra*, Praha 1948.

BÖHMER, Alois - KOVČARA, Stephan - NOSEK, Jindřich, *Chiesa e stato in Cecoslovacchia*, in: Vladimir Gsovski (ed.), Chiesa e stato dietro la cortina di ferro, Roma 1957.

BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938*, Praha 1992.

CAHA, Arnošt, *Masaryk. Osvoboditel*, Brno 1921.

CASULA, Carlo Felice, *Domenico Tardini (1888-1961). L'azione della Santa Sede nella crisi fra le due guerre*, Roma 1988.

CONZEMIUS, Victor, *La situazione religiosa nell'Europa centro-orientale*, in: Maurilio Guasco - Elio Guerriero - Francesco Traniello (edd.), Storia della Chiesa XXIII. I cattolici nel mondo contemporaneo (1922-1958), Alba 1991.

ČAPEK, Karel, *Na břehu dnů*, Praha 1966.

FEJLEK, Vojtěch - VAŠEK, Richard (edd.), *T. G. Masaryk. Cesta demokracie I. Projevy, články, rozhovory*, Praha 2003.

FRANC, Jiří, *Vyšší Brod/Hohenfurth. Pohnutý osud umění v centru na periferii*, in: Jiří Vlach – Luděk Fráně (edd.), Dávné stopy – nové cesty. Zemská výstava jižní Čechy – Horní Rakousko, České Budějovice 2013.

FOUILLOUX, Étienne, *Il cammino dell'ecumenismo*, in: Maurilio Guasco - Elio Guerriero - Francesco Traniello (edd.), Storia della Chiesa XXIII. I cattolici nel mondo contemporaneo (1922-1958), Alba 1991.

GALANDAUER, Jan, *Vznik Československé republiky 1918*, Praha 1988.

HALAS, František Xaver, *Fenomén Vatikán. Idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Brno 2004.

HANUŠ, Jiří, *Historie moderní doby. Rozhovory o základních pojmech, událostech a problémech 19. století*, Brno 2004.

HOBSBAWM, Eric, *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991*, Praha 1998.

JAKŠIČOVÁ, Dana, *Dcery své doby? Školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)*, České Budějovice 2012.

JOHNSON, Paul, *Dějiny 20. století*, Praha 1991.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky. Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2017.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky. Díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*, Praha 2002.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky. Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*, Praha 2003.

KÁRNÍK, Zdeněk, *Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral?*, Praha 1968.

KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Praha 1997.

KLIMEK, Antonín, *Boj o hrad. 2. Kdo po Masarykovi? Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu západu o prezidentské nástupnictví*, Praha 1998.

KLIMEK, Anotnín - KUBŮ, Eduard, *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha 1995.

KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII. Vznik a rozvoj samostatného československého státu v letech poválečné konjunktury (1918-1929)*, Praha 2000.

KŁOCZOWSKI, Jerzy, *I cattolici nell'Europa centro-orientale*, in: Elio Guerriero - Annibale Zambarbieri (edd.), *Storia della chiesa XXII/1. La Chiesa e la società industriale (1878-1922)*, Alba 1990.

KOVTUN, Jiří, *Masarykův triumf*, Praha 1991.

KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút, *Kniha víry, naděje a lásky. 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*, Praha 1996.

KVAČEK, Robert, *České dějiny II*, Praha 2002.

LIPSCHER, Ladislav, *Verfassung und politische Verwaltung in der Tschechoslowakei 1938-1939*, München - Wien 1979.

LIPTÁK, Ľubomír, *Slovensko v 20. storočí*, Bratislava 2011.

LUSTIGOVÁ, Martina, *Karel Kramář. První československý premiér*, Praha 2007.

MACCARRONE, Michele, *Il nazionalsocialismo e la Santa Sede*, Roma 1947.

MACHOVEC, Milan, *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

MAREK, Pavel, *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, Brno 2005.

MAREK, Pavel, *Das Verhältnis zwischen Staat und Kirchen*, in: Martin Schulze Wessel – Marin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Inteligence a náboženství. Náboženská diskuze v královéhradeckém Adalbertinu 23. října 1906*, Praha 1907.

MASARYK, Tomáš Garrigue, *Ke sporu o smysl českých dějin*, in: Miloš Havelka (ed.), *Spor o smysl českých dějin 1895-1938*, Praha 1995.

NANI, Umberto, *T. G. Masaryk e l'unità cecoslovacca*, Milano 1931.

NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století I*, Praha 2000.

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

OTÁHAL, Milan, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963.

PAXTON, Robert Owen, *Anatomie fašismu*, Praha 2007.

PEHR, Michal - ŠEBEK, Jaroslav, *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918-1928)*, Praha 2012.

PEKAŘ, Josef, *Masarykova česká filosofie*, Český časopis historický 18, 1912, s. 170-208.

PEKAŘ, Josef, *O smyslu českých dějin*, Praha 1990.

President v jižních Čechách. Projevy presidenta republiky dr. Edv. Beneše za jihočeské cesty ve dnech 6. – 8. května 1937, Praha 1937.

SALEMI, Giovanni, *La Costituzione della Cecoslovacchia*, Roma 1946.

SCHULZE WESSEL Martin, *Die Tschechoslowakische Kirche*, in: Martin Schulze Wessel - Marin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009.

SLAPNICKA, Helmut, *Die Kirchen in der Ersten Republik*, in: Ferdinand Seibt (ed.), *Bohemia sacra. Das Christentum in Böhmen 973-1973*, Düsseldorf 1974.

ŠEBEK, Jaroslav, *Die katolische Kirche in der Gesellschaft*, in: Martin Schulze Wessel - Marin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009.

ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a Velká válka 1914-1918*, Praha 2003.

ŠMÍD, Marek, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920-1950*, Brno 2015.

ŠMÍD, Marek, *Masaryk a česká katolická moderna*, Brno 2007.

ŠMÍD, Marek, *Nepřítel: První republika. Radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1918-1938*, Brno 2012.

ŠMÍD, Marek, *Příspěvek ke vztahu Čechů a Slováků po vzniku společného československého státu v roce 1918*, *Kultúrne dějiny* 3, 2013, č. 2, s. 171-198.

ŠMÍD, Marek, *Vatikán a první světová válka. Proměny zahraniční politiky Svatého stolce v letech 1914-1918*, Brno 2016.

ŠUBRT, Filip, *Česká národní církev*, České Budějovice 1918.

TALÍŘ, František, *Ordo cisterciensis v období první Československé republiky. Proměny cisterciáckých klášterů v Československu ve světle relací pro generální kapituly řádu*, České Budějovice 2016, bakalářská práce.

TOBOLKA, Zdeněk, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl IV.*, 1914-1918, Praha 1936.

TÓTH, Andrej - NOVOTNÝ, Lukáš - STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012.

TRAPL, Miloš, *Der tschechische politische Katholizismus*, in: Martin Schulze Wessel - Marin Zückert (edd.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009.

VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny mezinárodních vztahů*, Plzeň 2007.

VYKOUPIIL, Libor, *Jiří Stříbrný. Portrét politika*, Brno 2003.

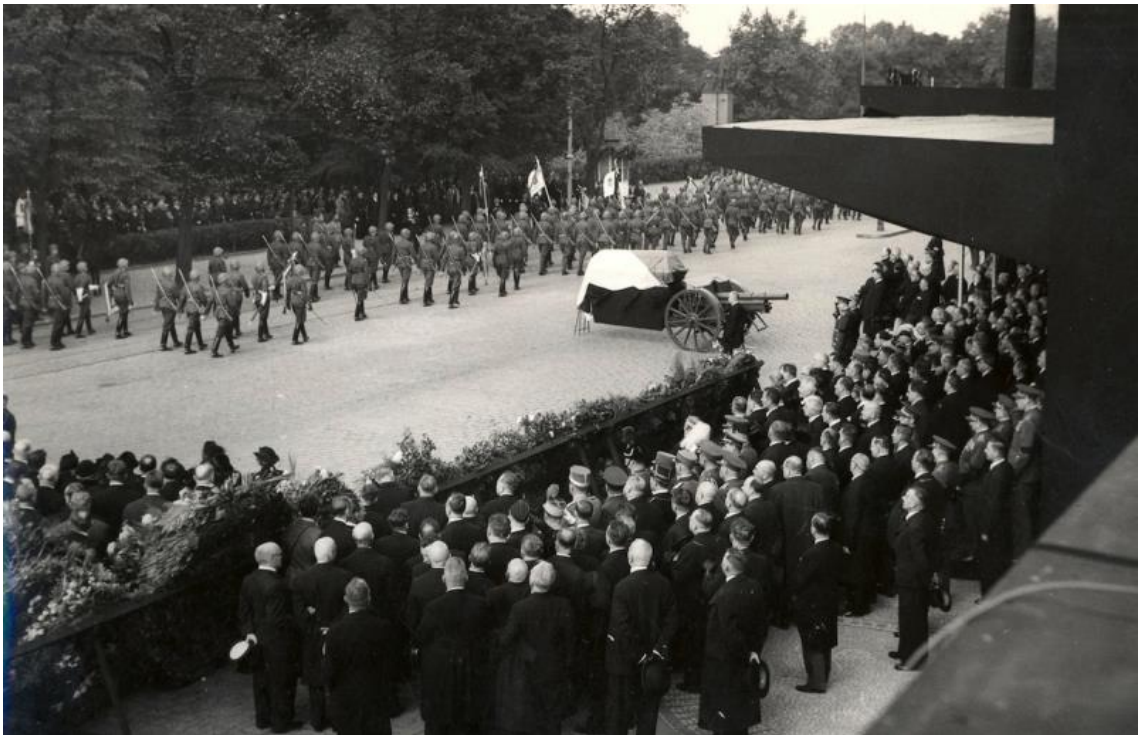
ZLÁMAL, Bohumil, *Příručka českých církevních dějin VII. Doba československého katolicismu (1918-1949)*, Olomouc 2010.

ZWEIG, Stefan, *Svět včerejška*, Praha 1994.

7 Obrazová příloha

Obrázek 1: Papežský nuncius Francesco Marmaggi v rozhovoru s T. G. Masarykem při nástupní audienci, 20. 9. 1923. Zdroj: Archiv Národního muzea, Hradní fotoarchiv, neg. 2605.

Obrázek 2: Pohřeb prezidenta T. G. Masaryka. Zdroj: www.moderni-dejiny.cz.

CITTA' DEL VATICANO E ITALIA: Anno L. 10 - Semestre L. 26 - Trimestre L. 13

GIORNALE QUOTIDIANO POLITICO RELIGIOSO Unicoque sum Non praevalent

TELEFONO VATICANO: 65-251 65-251 65-251 Casella postale 10000

ANNO SETTANTACINQUESTIMO Venerdì 28 giugno 1935 CITTÀ DEL VATICANO Venerdì 28 giugno 1935

Nostre Informazioni

La Santità di Nostro Signore ha ricevuto in private udienze: Luigi Pellizzari, Arcivescovo di...

Il Congresso Cattolico Statale Cecoslovacco

Il Congresso cattolico statale cecoslovacco si è aperto a Praga...

Le riforme accoltiene di Praga al Legato Pontificio dopo un viaggio fra vibranti manifestazioni

(Dal nostro inviato speciale) Il viaggio del Legato Pontificio a Praga...

La Lettera Pontificia al Cardinale Legato a Praga

La Santità di Nostro Signore ha inviato al Cardinale Legato a Praga una lettera pontificia...

Passando il confine

Gli dell'entrata del treno che regna il Legato Pontificio, in Cecoslovacchia si è...

Lungo il viaggio

Le vibranti manifestazioni delle quali si è accompagnato il Legato Pontificio...

Il discorso del Legato

Dopo gli applausi ha avuto il Legato Pontificio il discorso di benvenuto...

L'arrivo a Praga

Il Legato Pontificio è giunto a Praga...

La visita del ministro Benes

Il ministro Benes ha ricevuto il Legato Pontificio...

Esposizione Vaticana della stampa periodica

La Santità di Nostro Signore ha inaugurato l'Esposizione Vaticana della stampa periodica...

Il primo omaggio

Il primo omaggio al Legato Pontificio è stato fatto...

Il benvenuto del Governo

Il Governo cecoslovacco ha dato il benvenuto al Legato Pontificio...

Il Consiglio dei ministri inglesi

Il Consiglio dei ministri inglesi ha discusso i rapporti di Eden...

Il Consiglio dei ministri inglesi

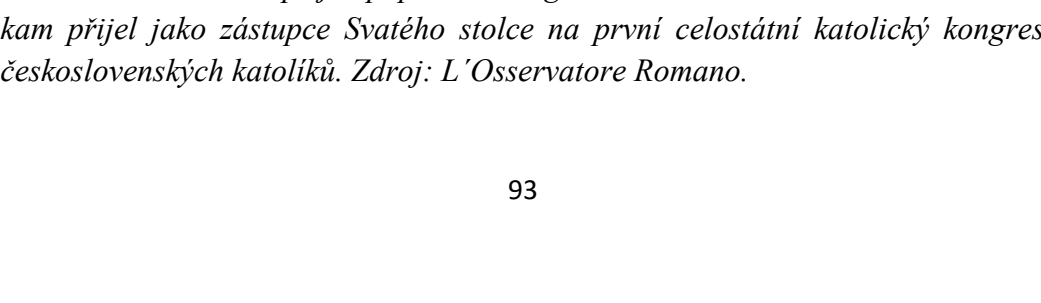
Il Consiglio dei ministri inglesi ha discusso i rapporti di Eden...

I colloqui di Titulescu a Parigi

Titulescu ha avuto colloqui a Parigi...

Il Legato Pontificio ha ricevuto in private udienze: Luigi Pellizzari, Arcivescovo di...

Il Legato Pontificio ha ricevuto in private udienze: Luigi Pellizzari, Arcivescovo di...

Obrázek 3: Titulní strana vatikánského deníku z 28. června 1935, informující čtenáře o slavnostním přijetí papežského legáta Jeana kardinála Verdiera v Praze, kam přijel jako zástupce Svatého stolce na první celostátní katolický kongres československých katolíků. Zdroj: L'Observatore Romano.